Kansanrunoilija
Sahan Kalle

Toholampilaisen Kalle Sahan
1852–1933 kirjallinen tuotanto

Toimittaja – Viljo S. Määttälä
Julkaisija – Toholammin Kotiseutuyhdistys

Kun et kuuralle kumarru

Kunet kuuralle kumarru
että itke halla yönä
katoamma kasikertale
tuoron koltaiset kotosi
ahoarieret armahaiset
ahon alla armasleakso
päätä nyökkää kukka päivän
vieritä vihanta rehu
kassi suori kaunikiin
tuopise tuhat Sänulle
kultaisia kuplikoita
kapeaita kolvatuita
niin et Sure Suomeamma
sinhoisäimme majoja

Sahan Kallen käsialanäyte arviolta n. 40-vuotiaana 1800-luvun lopulla kirjoitetusta runosta Kun et kuuralle kumarra. Sahan Kallen käsikirjoitusten kieli on suhteellisen selkeää ja lauserakenne kohtalaisen ymmärrettävää, vaikka hänen kirjoituksistaan puuttuvat kaikki välimerkit ja lauseiden alusta isot kirjaimet. Vain S-kirjaimen Kalle kirjoitti isolla kirjaimella, jonka hän lienee oppinut käyttäessään kauppias-setänsä vanhoja tilikirjoja, joissa sivun lopussa oli merkintä Siirto.

Kansanrunoilija
Sahan Kalle

Toholampilaisen Kalle Sahan
1852–1933 kirjallinen tuotanto

Toimittaja – Viljo S. Määttälä
Julkaisija – Toholammin Kotiseutuyhdistys

Sisällys

Saatteeksi 3

Runot aihepiireittäin 7
I Luonto ja eläimet 7
II Koti ja perhe 17
III Amerikan matka 28
IV Työelämä 39
V Perinne 43
VI Henkilökohtaiset runot 45
VII Lapuan liike 49
VIII Henkilöt ja tilaisuudet 51

Elämäni, Sahan Kallen kirjoittama omaelämäkerta 64

Pitkän elämän rakkauden kuvia, kertomus tai novelli 77

Sahan Kallen sukutietoja 93

Aikaisemmin julkaistu tuotanto 95

Lähteet 95

ISBN 978-952-93-4666-0 (nid.)
ISBN 978-952-93-4667-7 (PDF)

Kirjapaino Välikangas Oy, Kokkola 2014
Taitto: Jaana Jänkälä

Etukannen kuva: Keskipohjanmaa-lehden kuva-arkisto
Takakannen kuva: Toholammin kotiseutuarkisto

Teos on e-kirjana ladattavissa osoitteessa:
www.toholampi.fi > Julkaisut > Muut julkaisut

Saatteeksi

Kansanrunoilija **Sahan Kalle** eli kirkonkirjojen mukaan *Kalle Fredrik Saha* syntyi Toholammilla talollinen Sakri Mikonpoika Oravalan ja hänen vaimonsa Anna-Liisa Jaakontytär Kotilan ensimmäisenä lapsena 24.6.1852. Hän eli yli 80-vuotiaaksi ja kuoli 31.8.1933.

Sahan Kallen nimi tuli minulle tutuksi jo lapsuudessa, vaikka koskaan en ehtinyt häntä tavata. Sahan Kallen tytär Iida Olivia (s. 5.8.1880) meni naimisiin kotikylässäni Määttälässä asuneen Kalle Ahokankaan kanssa ja toimi Ahokankaan talon emäntänä, joten hänen isänsä nimi tuli sitäkin kautta tutuksi. Myös kansakoulussa opettajamme kertoi pitäjässämme asuvasta kansanrunoilijasta. Myöhemmin lukuharrastukseni kautta olin paljon tekemisissä kotikylällämme asuneen kirjakauppias Viljami Vuotilan kanssa ja hän kertoi minulle arvostamastaan Sahan Kallesta usein.

Kun Toholammilla vietettiin 1952 Sahan Kallen syntymän 100-vuotisjuhlia, tuli hänen nimensä monella tavalla julkisuudessa esiin. Silloin paljastettiin hänen hautamuistomerkkinsä ja Keski-Pohjanmaan maakuntaliitto julkaisi toholampilaisen opettajan *Aimo Kotilan* kirjoittaman Sahan Kallen pienoiselämäkerran. Neljä vuosikymmentä myöhemmin 1990-luvun alussa Toholammin kotiseutuyhdistys otti näköispainoksen kansanrunouden tutkija, professori *Kaarle Krohnin* kokoamasta ja Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran jo vuonna 1891 julkaisemasta runovihkosesta. Se sisältää Kaarle Krohnin kirjoittaman Sahan Kallen esittelyn sekä 21 Sahan Kallen runoa. Vasta tämän kirjasen avulla pääsin hieman laajemmin tutustumaan Sahan Kallen runoihin.

Olen useissa eri yhteyksissä varsinkin viime vuosina esitellyt Sahan Kallen runoja ja lainannut niitä kirjallisten töitteni yhteydessä. Mielessäni on ollut jo vuosikymmeniä ajatus ryhtyä kokoamaan ja tallentamaan tämän kotipitäjämme Kalevala-perinteen taitajan tuotantoa. Monien harrastusteni vuoksi asia on kuitenkin jäänyt. Vuoden 2010 aikana ryhdyin vihdoin järjestelmällisesti keräämään Sahan Kallen hajallaan olevaa tuotantoa eri lähteistä. Olin yhteydessä Kallen tyttären Iida Ahokankaan pojanpojanpoikaan *Markus Ahokankaaseen*, jonka tiesin olleen kiinnostunut isomummunsa isän runotuotannosta. Hänellä oli jonkin verran kopioita Suomen Kirjallisuuden Seuran (SKS) kirjallisuusarkistossa olevista Sahan Kallen runoista. Sain nämä kopiot käyttööni. Lisää käsikirjoituksia löytyi vielä SKS:n kirjallisuusarkistosta Helsingistä. Toholammin kunnan kotiseutuarkistosta, vanhoista Keskipohjanmaa- ja Kokkola-lehden numeroista sekä muutamilta yksityishenkilöiltä olen vielä löytänyt täydennystä käsikirjoituskokoelmaani.

Olen tallentanut tietokoneelle keräämääni käsikirjoitusaineistoa tavoitteena sen mahdollinen julkaiseminen kirjana. Aineisto osoittautui hyvin monipuoliseksi ja laajaksi. Kalevala-mittaisten runojen ohella käsikirjoitukset sisältävät eri tilaisuuksiin, tapahtumiin ja henkilöihin liittyviä runoja, kaksi omaelämäkertaa sekä osittain omaelämäkerrallisen pitkän kertomuksen tai novellin.

Käsikirjoituksia tallentaessani kävi ilmi, että Sahan Kalle oli todella mielenkiintoinen, taitava ja ajassaan tiiviisti elävä persoonallisuus. Vaikka hän kärsi koko elämänsä ajan köyhyydestä, sairauksista ja kanssaihmisten kylmyydestä, ei hän katkeroitunut, vaan hänellä riitti aina apua ja tukea huono-osaisille. Vaikka hänen Amerikan matkansa ei onnistunut aivan suunnitelmien mukaan, sitkeällä yrittämisellään ja kovalla uurastuksella hän voitti vaikeudet. Työttömyyden ja monien vaikeuksien keskellä häneltä riitti huomiota niin Amerikan intiaanien olosuhteiden parantamiseen kuin muutenkin amerikkalaisen ja suomalaisen yhteiskunnan epäkohtien korjaamiseen. Vahva hengellinen vakaumus toi jäntevyyttä hänen elämäänsä ja tarjosi ahkeran kirkossakäynnin ohessa myös rikastuttavaa toimintaa pyhäkoulutyön muodossa.

Sahan Kallen käsikirjoitusten kieli on suhteellisen selkeää ja lauserakenne kohtalaisen ymmärrettävää, vaikka hänen kirjoituksistaan puuttuvat kaikki välimerkit ja lauseiden alusta isot kirjaimet. Viimeisimpinä vanhuusvuosina kirjoitetuissa runoissa käsiala käy horjuvaksi ja jossain määrin epäjohdonmukaiseksi. Viljami Vuotilan kertoman mukaan Kalle oppi kirjoitustaitonsa itseopiskelun kautta. Aimo Kotila kertoo elämäkertakirjassaan, että paperia ei tahtonut olla runojen kirjoittamiseen, joten Kalle käytti niihin sedältään Oravalan kauppiaalta saamiaan tapettien palasia sekä tilikirjojen tyhjiä sivuja. Elämäkerta-kirjoituksensa sivujen lopussa on usein komealla S-kirjaimella Siirto, joka Kotilan mielestä osoittaa juuri tilikirjojen käyttöä Kallen kirjoitusmalleina.

Sahan Kallen runot olen pyrkinyt saattamaan tähän teokseen lähes käsikirjoitusten mukaisina ja tehnyt vain muutamien sanojen muutoksia tekstiin. Vaikka runoissa on runsaasti toistoja, en ole lähtenyt karsimaan niitä. Mielestäni samojen asioiden toistaminen ja vain pienet vivahduserot säkeissä lisäävät runokielen ilmeikkyyttä, jolloin niitä on helppo lukea. Runsaissa toistoissa tulee ilmi myös runoilijan runsas sanavarasto ja laaja elämänkokemus. Kallen runoissa vanhin aineisto on pääosin Kalevala-mittaista, sen sijaan useimmat myöhemmät runot on omistettu eri henkilöille tai kirjoitettu tietystä tapahtumasta tai tiettyä tilaisuutta varten. Kokonaisuudessaan Sahan Kallen kirjallinen tuotanto käsittää runsaasti kotipitäjämme ja laajemminkin maamme menneisyyttä, joten sen saaminen julkiseen käyttöön on hyvin perusteltua.

Olen ryhmitellyt runotuotannon eri aihepiirien mukaan, joten tutustujan on helpompi perehtyä niihin ja löytää eri ajankohtiin ja tapahtumiin liittyvät runot. Nämä henkilöille omistetut tai eri tilaisuuksiin ja tapahtumiin kirjoitetut runot sisältävät runsaasti toholampilaista yhteiskunta- ja kulttuurihistoriaa. Aimo Kotila pitääkin Sahan Kallea runotuotantonsa osalta kotipitäjämme ensimmäisenä ”historioitsijana” mm. Toholammin alkuasukkaista, Isonviha Toholammilla runojen ja kirkkorunojen ansiosta.

Kaarle Krohnin julkaisemat runot olen paria poikkeusta lukuun ottamatta jättänyt pois, sillä Krohnin vihkosen uusintapainosta on edelleen erikseen saatavilla. Kaarle Krohn on lyhentänyt alkuperäisiä Sahan Kallen runoja huomattavasti ja myös muokannut niitä jonkin verran. Julkaistun vihkosen alkulauseessa Krohn kirjoittaa: ”Näitä runoja julkaistessani en ole juuri muuta tehnyt kuin karsinut. Yksityisiä säkeitä ja säe-jaksoja, vieläpä kokonaisia kappaleita olen, niiden kauneudestakin huolimatta, jättänyt pois, milloin runon kokonaisuus on sitä vaatinut. Jonkun ainoan säkeen olen täydennykseksi lisännyt, silloin tällöin säkeitten keskinäistä järjestystä muutellut. Runomitta oli siinä määrin virheetön, että se tuskin mitään korjausta kysyikään.”

Kaarle Krohnin painava kädenjälki Sahan Kallen runojen muokkaamisessa on ymmärrettävää ja hyväksyttävää. Se kuului tuohon aikaan suomalaisen kansanrunoudentutkimuksen normaaliin käytäntöön. Tutkijat muokkasivat polveilevat ja toistoineen pitkät kertomukset yleisölle helpommin omaksuttavaan muotoon. Näin tehtiin käytännössä aina, kun kansanrunoista tuotettiin julkaisuja.

Sahan Kallen käsikirjoitusten joukossa on kaksi omaelämäkertaa. Olen käyttänyt tässä julkaistavan elämäkerran pohjana hänen pitempää käsikirjoitustaan, johon olen lyhyemmästä lisännyt ne kohdat, joita laajemmassa käsikirjoituksessa ei ollut. Koska omaelämäkerrat on kirjoitettu vasta Sahan Kallen vanhuuden päivinä, sisältävät ne joitakin muistivirheitä, joita en ole kuitenkaan lähtenyt korjaamaan. Tekstissä olevien vanhan puhekielen sanoja, joita nykypolvi ei enää käytä eikä edes ymmärrä, olen pyrkinyt vaihtamaan hieman uudemman toholampilaisen puhekielen sanoihin. Myös lauserakennetta olen jossain määrin muotoillut uudelleen.

Kirjaan sisältyvä kertomus tai novelli *Pitkän elämän rakkauden kuvia* on osittain omaelämäkerrallinen, vaikka se keskeisiltä osiltaan perustuu mielikuvitukseen. Kertomuksen muokkauksen suhteen olen noudattanut pääosin samaa periaatetta kuin elämäkerrankin osalta. Kertomus on ajankuvauksen ja Toholammilla 1800-luvulla vahvana esiintyneen Amerikan siirtolaisuuden osalta varsin vahvaa tekstiä. Nämä aiheet Sahan Kalle tunsi hyvin omakohtaisesti, olihan hänellä kokemusta muun muassa lähes neljä vuotta kestäneestä Amerikanmatkastaan.

Kansanrunouden professori Kaarle Krohn kävi tapaamassa henkilökohtaisesti Sahan Kallea joskus 1880-luvun loppupuolella. Tuon käynnin tuloksena Krohn toimitti edellä mainitun runovihkosen. Hyvin lämpimästi ja osaaottavasti hän kuvaa Sahan Kallen elämää kirjasen alkulauseessa: ”Mikään Juhannus-lapsi ei hän kuitenkaan ollut. Kätkyt, jossa hän kapaloituna makasi, oli hänen ensimmäinen tautivuoteensa. Tuskin jaloille päästyään kadotti hän äitinsä. Kun isä sitten uudestaan nai, sai hän ymmärtämättömän äiti-puolen kovuutta kokea. Kotoansa joutui hän aivan nuorena vieraan palvelukseen. Palkkana oli hänellä ensi alussa ainoasti

ruoka ja joku vaate-kappale, mutta vähitellen hänen asemansa renkinä parani. Se olikin ainoa huoleton hänen elämässään. Aikaisin vähillä varoilla perustettu avioliitto toi kaksinkertaisen murheen mukanaan. Köyhällä pariskunnalla ei ollut minne lapsen kehto panna. Olivatpa ihmisetkin niin kylmäkiskoiset, että eivät edes lapsen kummiksi taipuneet, kun ei ollut millä heitä kestittää. Tämä sydämetön kohtelu omien pitäjäläisten puolelta mursi miehen mielen siinä määrin, että hän päätti lähteä Amerikkaan onneansa etsimään."

Opettaja Aimo Kotilan kirjoittama ja Keski-Pohjanmaan Maakuntaliiton vuonna 1952 julkaisema Sahan Kallen pienoiselämäkerta on loppuunmyyty, mutta se löytyy ainakin Toholammin kunnankirjastosta ja mahdollisesti muistakin hyvin varustetuista kirjastoista. Siitä Kallen elämänvaiheista enemmän kiinnostuneet voivat saada lisätietoja hänen vaiherikkaasta elämästään. Aimo Kotila haastatteli elämäkertaa varten Kallen puolisoa *Liisa Sahaa*, Kallen tytärtä *Iida Ahokangasta* sekä useita muita Sahan Kallen hyvin tunteneita ihmisiä, joten kirjasessa on runsaasti aitoa aikalaisten tietoa Kallen elämästä.

Sahan Kallen runoharrastuksesta Aimo Kotila kirjoittaa, että runoilijainnostuksensa herättäjäksi Kalle oli kertonut *Paavo Korhosen* eli *Vihta-Paavon* runokirjan, johon hän tutustui ollessaan renkinä Kleemolassa "lautamiehen" talossa. Runokirjaa lukiessaan hän innostui itsekin sepittämään runoja. "Hän vertaili niitä Vihta-Paavon runoihin ja oli huomaavinaan omien sepitelmiensä kestävän vertailun", arvelee Kotila. Hänen mielestään Kalle käyttää runoissaan Vihta-Paavolle ja monille muillekin kansanrunoilijoille ominaista ulkoapäin tarkkailijan tyyliä, joka ei kuitenkaan tunnu hänen luonteelleen ominaiselta. "Mieluummin Sahan Kalle laulaa kauniista luonnosta sekä sepittää runoja, joissa selvästi tuntuu hänen omat elämänkokemuksensa. Usein on runoissa herttaisen lapsellinen sävy," kirjoittaa Kotila. Kallella on ollut käytössään myös Kalevala ja Kanteletar, sillä hänen runoissaan on samoja aiheita ja niissä on selvästi näkyvissä näiden vaikutus runokielessä. Kallen palvellessa renkinä Kleemolassa varsin valistuneissa taloissa, nämä kirjat kuuluivat todennäköisesti talojen kirjakokoelmiin hengellisten kirjojen ohella, joten niihin tutustuminen myös pidetylle renkipojalle oli hyvin mahdollista.

Olen usean vuoden ajan tiiviisti viettänyt pääosan ajastani Kalle Sahan seurassa. Lokakuussa 2012 menetin pitkäaikaisen elämänkumppanini 65 yhteisen vuoden jälkeen. Sahan Kallen tuotannon kerääminen ja tallentaminen on sen jälkeen täyttänyt suurelta osin tyhjiön, jonka puolison poismeno jätti. Surutyöni tuloksena voin nyt tarjota toholampilaisille ja kaikille kansanrunouden ystäville pääosan säilyneestä Sahan Kallen laajasta kirjallisesta tuotannosta. Se on osa sitä arvokasta perintöä, joka meillä on käytettävissä menneiden polvien elämänvaiheista ja tämän seudun sitkeiden henkisen ja aineellisen hyvin voinnin edistäjistä. Kansanrunoilija Sahan Kalle on yksi merkittävimmistä kotiseutumme henkisen perinnön luovista rakentajista. Hänen kirjallinen tuotantonsa tarjoaa nykyisille ja tuleville polville runsaasti tietoa pitäjämme kehityksen eräästä tärkeästä ja mielenkiintoisesta aikajaksosta.

Toholammilla lokakuun 10. päivänä 2014

Viljo S. Määttälä

Runot aihepiireittäin

Pääosa runojen käsikirjoituksista:
Suomalaisen Kirjallisuuden
Seuran kirjallisuusarkisto,
Sahan Kallen arkisto

I Luonto ja eläimet

Kylväjän toivoja

Kun mä pyrin pellolleni
vainiolleni vaellan
siemenvakkanen sivulla.
Sinne ruiskutan rukihit,
ohrat aivan oivalliset,
kaurat kaksinkertaisina
pehmeälle pellolleni.
Sinne saaulle saralle
toivon sieltä siunausta,
tuolta luota Luojueni.
Katson pilvien pitoa
tuolta Taaton taivahalta,
sieltä lämpöä lähetä,
anna kaunis kastehesi.
Yöksi pistä pilvipeitto,
joku hattara hajota
sekehelle taivahalle,
ettei vanha valkoparta,
paha Pohjolan puhuri
tureikosta tulisi
tuorehelle touolleni.
Anna armis Jumala,
Isä, Taatto taivahinen
meille vielä viljavuosi,
satakertainen satosi.
Anna heinä helpehinen,
nurmi täyellä tähällä,
kukka anna kultapäinen
tänne impien iloksi
kesän keltaisen keolle.
Lapset omat laulavaiset
isän onnesta iloita,
äidin helmoilla hymyillä
suven tämänkin sulosta.

Jos oisin lintunen

Jos oisin luotu lintuseksi
laitettuna laulajaksi
laulaisin Lampin ahtehilla
ikirannoilla isämme.
Jopa laulaisin jotakin
hyvin mielin hyräilisin,
lauleleisin pienen pääskyn
kultakielen kukkujaksi.
Laulan kultaisen käkösen
kotikuusen kukkapäähän,
leivon pienen laulavaisen
tänne tuolta taivahalta.
Laulaisin lahen vesiltä,
Lestijoen lainehilta
allit kaikki aallokosta,
sekä suorsat sulosiivet.
Kaikki nuoret neitosetkin,
lapset laulullen iloiset,
pojat pienet palleroiset
vaikka vanhusten sylistä.
Kaikki saisin saapuville,
poikaparvetkin pahimmat.
Kaikki siivot kansan lapset,
myös rinnat riemulliset
sekä synkät sydämet,
lempiväiset, leikkiväiset
jopa juomari juhotkin.
Palkkapiiatkin panisin,
rengit nekin rentovaiset
laulaisin Lapin rajoilta
Venäjältä viehättäisin.
Tääll' on auennut alanko,
valon saari saapununna,
kansa nuori kasvanunna
ihan itsetietoisena.
Koittaa parvessa kohota,
saada pyyteitä pyhiä,
uutta heille uskottua,
levitellä leiviskätä.

Laulais kallihit kotimme,
kultalinnaksi kuvaisi,
tekis tenho laulullahan
Suomelle suloiset veikot.
Laulais nuoret nukkuvaiset
kotikorven raatajiksi.
Ei ole nuorten nuokkumista,
vanhoillisten vaipumista
panna valo vaa'an alle.
Viel' on korvessa koloja,
teitä täällä tehtävänä,
työlle intoa isältä.
Sille tuo'os siunausta,
sille seuralle suloa
jok' on päässyt pilven alta,
alta harmajan hataran.
Kun tähän valon vakoja,
sivistyksen siemeniä
kylvämähän, kyyhöttähän
toki Toholampillakin.
Jospa saisin satakielen,
rastahaisen rallittajan
ikilaulajan iloisen
saisin sen sanelijaksi
teille nuoret neuvojaksi.
Saisin Lampin laulavaiset
isänmaahan innostuhun,
että Lampin lauluseura
laulaisi lahen vetoset
jokirannat rakkahaksi,
rakkahaksi, rauhaisaksi.
Laulais veikkojen venettä
sovinnolla soutajaksi,
laulaos siskomme suloiset
käsitysten käymäsille.
Laulais rannat rakkahammat
raatajille rakkahaksi,
purot laulas pulppumahan
sokuria, siirappia.
Laulais mäen mättähätkin
metisiksi mansikoiksi.

Puutarhassa

Kotikoivun siimeksessä,
alla tuomen tuoksuvaisen
ompi lempiä levätä,
vilvoitella , virvoitella
vaivoista väsynehenä,
hekenneenä heltehestä.

Siellä huokuu hervotonna,
lepäelee lempeänä.
Huokuu huolet taivahalle
ihanalle ilman alle
sielun aattehet suloiset,
vaivat, huolet huokaukset.

Kesän luonto kukkasilla,
päivän ruso iltasella
viepi lauman lapsukaiset,
punaposket pienokaiset.
Viatonna vierähtävi
sulosella suutelolla
luonnon lempiän sylihin.

Ei he muista maata muuta
eikä vettä vierahista,
kun on onni kukkasista
tarhan ruusuista omista.
Siellä kukki kultaoksa
oman isän istuttama,
siellä ruusu, päivänkukka
äidin kaunis kasvattama.
Siellä kasvoi karviainen
pikku sormille sopiva.
Viinimarjakin makea
suloiseksi suuteloksi.

Kuni immeksi isonet,
kasvat neito kaunoiseksi
isän pihlaja sinulla
äidin kaivon korvasella.
Muista tähti tuikkivainen
aamun aurinko ihana.
Nousi sinitaivahalle,
nousi linnut laaksoloista
ilman käki inhastansa
immen mielilaulajaksi,
lapsikullan kuultavaksi.

Siellä syttyi sielun virta,
illan kaiku ihanin.
Vastaa totta Luojallesi,
kiitosvirsi Korkealle
veisaa veikko, vielä muista
päivää lasna huoletonta.

Iloinen

Aina se iloinen laulaa
hyvämielinen hyräilee
illat ilman äärilaitaa,
aamut aalloille vesien
päivät päälle taivahien
karjakultaa kankahilla.

Iloitse iloinen impi
neiti nuori kaunokainen
kengättä hyvin kepeä,
liukas jalan liikunnalta.
Syän sykki huoletonna
mieli murheesta vapaana
iloitseepi lintu ilman
kun on kumppani likellä
armas aina nähtävillä
hertta vesa vempehillä
koivu lehdossa korea
visertäjä virvikossa.

Iloitsee isämme maalla
konsa onnehen tyytyvi
rakastuvi rantoihinsa
soittaa Suomen suosioksi
kansamme kuultavaksi.

Syyslaulu

Luonto käski laulajaksi,
syysilma sykertäjäksi,
kaikki ompi nyt kaonnut,
turman tielle tuuiteltu
linnut Luojan laupiahan.
Kaikkivallan vaalimatki
lensi, lauloi lyyhytteli
meni maille vierahille
pakeni pyryperiltä
tuiskuisilta tuntureilta.
Keon kukka kellahtava,
armas ahtehen kanerva
lakastui lehteni levolle.
Muita liekkö ollukkana?
Lehti puussa liehuvainen,
tuomi, pihlaja pyhäinen
vihanta ja vihriäinen
karisi karikkosuolle
keikahteli kellahtava.
Nurmen tähkä lima vetosen
lahen lumme kultainenki
katoaisi kunnes kuihtui
maaksi muuttui kullainenki
mullaksi meni, hävisi.
Yö synkkä myrsky raivos
tuuli vinha ja vihainen
heikon kesäisen hetken,
kesähetken heltehimman
kaiken kauneuden kaotti.

Koulutie keväällä

Jo on kukka, kirsikukka
keolla jo nurmen nukka,
armas piste taivahalla
hattaralla pilven alla.

Rannan virrat vilppahasti,
siniaallot aina laski
sorja sulo aaltoloilla,
kirkkaus jo illan koilla.

Eipä muistu, eipä muistu
talven raivo kun jo suistu
eestä päivän paistehella,
kimmehellä kirkkahalla.

Koria on koulutiemme,
vieret nurmella nukittu,
kukkasilla kaunistettu,
tuoksuvilla viehätetty.

Viel' on vaipoista vapaana,
huomenet ei huolta anna.
Rinta nuori, poski ruusu,
kukka sormille sopiva
heinän helpe kämmenelle.

Viel' en muista maata muuta
enkä vettä vierahinta,
kun on onni kukkasista,
kesän illoista iloni,
sulo päivän suutelosta.

Varis ja harakka

Varis vaakkui vainiolla
kesäisen keon perällä
seisoi aian seipähällä
sirotteli siipiänsä.
Minä mies matkustaja
olin pois omilta mailta,
mailta näiltä mainioilta,
rannikoilta rakkahilta.

Talven viivyin vierahalla
talven ajan touhuelin
pysyin pois pyryiset päivät,
poissa Pohjan laitehilta.
Lauloinpa Lapinki mailla
Pohjan raukoilla rajoilla,
vaakuttelin vainioilla
iloiten lapsena inehmon.

Tänä suurena suvena,
kesäisenä kerkeänä
laulan lampahat keolle.
Lehmät laulan laitumelle
sorealla soitollani.
Tämän havaitsi harakka
korea kotoinen lintu
päässä pienen pihlajaisen,
tuomen oksalla ojersi.

Tuossa laiska laapottelet
mustaturkki tuupottelet,
synkkä kuin sysinen säkki,
muilla mailla mustununna,
tiellä tietämättömällä.
Kesällä kerkeät tänne
kasvimaita kaivamahan,
kynsihin kyläiset pellot.

Paarma piikki perässä

Häijy poika hännätöinnä
hepo hillimättömänä
siivut silpoi kärpäsiltä
piikit pisti paarmaloihin.
Ajoi akkaa hakehen
tuolta Toivolan talosta
Ilolan ison kylältä.

Varotti turma tunnotonna
varomatta vanhemmilta.
Kun ei kuulunut varoitus
kielto kiven heitännästä
varpusia varvikosta,
lepikosta leivosia
kuni oksalla oleili,
luonnon helmassa hymyili.

Piili peippo pienokainen
havukalta harmajalta,
viluiselta vierahalta,
jonka luita nälkä näykki
suoli kurtussa kurisi.

Kuoli paarma kiusattuna
tuotti turmio häviön.
Kasvoi poika kiusaajana
paarma toi ikävän onnen
akan aina naurettavan.
Murisi kuin Musti-koira
suhisi kuin suuri paarma,
kähisi kuin kärmehyinen
sanoi vielä sammakoksi,
haukkui hautatoffeliksi,
sysikuokaksi kurisi.

Wares tuli Pohjolaan

Kun ei nuorena nuhella
lasna neittä neuvoella
luetella töitä Luojan
kielletä kivennakosta
linnun pienoisten pesistä
Luojan luomista puhuta.
Joill' on tunto tuskallinen
kiven sattuma kipiä
tuoll' on tuomari totinen.
Katsoi kauvas taivahasta
rinnassa rikat hatarat
luotuin huuon huikianki
kuuli hyttysen hyrinän
paarman parkuvan suhinan.

Tule tänne Tuomo pieni,
vilistele Vilpas poika,
Anni astele hepeä,
Lyyti hieno lyntystele,
kun on varis vaakkumassa
lintu vanha liikkumassa,
ensin tänne ennättänyt
vainiolle vaakkumahan,
seipähälle seisomahan,
siipiänsä sirottamahan,
sukimahan sulkiansa.

Näin ennen isäni lauloi,
niinpä enoni ehätti.
kumpa seisoin seinävieren
pälvät kirrellä kyhäilin
kuulin herjän hukkumista
raakkumista raunioilla.
Se on suutari suloinen
kelpo kenkien tekijä
sepustaja saappahien.

Kumpa kirrellä kävelen
seison päivän seinuksella.
päivä päälliset punaavi
kirsivesi pienet kintut,
sukat punaraitasiksi
pilkkusiksi pistelevi.

Jos mun astua pitäisi
silloin soitan parupillin.
Jospa juosta julkotella,
silloin torvehen tohotan,
itken ilmoille hyville
sulle ilman suutarille.

Onpa äitikin elänyt
piennä saappahat pitänyt
varekselta vanhukselta
suloiselta suutarilta,
äiti päälliset punaavi
saunaveellä haalealla.
Silloin soitan äidilleni
saunavirren vierähytän,
parahutan palkaksehen
kun on konsti kerääntynyt
parupieksun päällisille.

Oravan elämä

Tuonne Luojani lupasi
kuusehen kumisevahan,
honkahan humisevahan
tuvan tehdä tuppurasta
kuusen naavoista kuvata.
Ettei näkisi nälkähurtta
eikä haukkuja havaitsis
pienoisia poikiani,
nättöjäni näätiäni.
Vaan kun ylenin isoksi
kasvoi suureksi sukuni,
meni kesä keikutellen
ilotellen iltahani
yöni seu'ut ylpiäsnä
syksypuolelle punaisna.

Saihe satehet mustat,
tuli tuiskuset lumiset.
Puut ne kuurahan kurahti
havu hyyksi hyyelmäksi.
Muutti luonto multa turkin,
muutti punaisen pukuni
kesävaattehen varusti.
Kasvoi karva kaunihimpi
talvikauhtana korea,
karva kahta karkiampi
pääni poloisen menoksi.

Tuompa hallikin havaitsi
piikkikorva pilkistihe,
haisti havusen linnan
kuusilinnan kuuristihe,
haukku halki aivojeni
kautta karvani kaheksi.
Enpä itkeä ilennyt
häpähälle hännän käänsin
kelpo tupsun keikahutin.
Puusta toisehen puotin,
en sillä sajoa saanut
enkä lempeistä lepoa.
Tuli mies mitä pahinta
inehmoista ilkeintä
ohjas kohti outoansa,
tuli suuta tuikutteli.
Silloin putosin polonen
suuhun tuonne suuren hurtan,
haukun hammasten välille,
koira nieli koiposeni
kykenevät kyntöseni.
Mies vei vihannan turkin,
akka leikkeli lihani,
lapset suuhunsa sukivat,
kissat pirstoi pikkuluuni,
nahan naukui laukkuryssä
herran turkin helpeheksi
hännän häilyvän pään
suojaksi.

Hepo-vanhan valitus

Synnyin synkällä salolla,
armottomalla aholla,
synnyin syöttöporsahaksi
vaarin varsaksi ylenin.
Ensi talven tanssaelin,
kesän toisenki iloitsin.
Vaan jo syksyn synkettyä,
talven aikaisen alussa
renki aisoihin asetti,
kartut pani kaulahani
vaari reuhahti rekehen,
istahti isopajulle.
Otti ohjat koprihinsa,
vitsan saranoihin sovitti.
Jo sain onneton opiksi.

Vinkuvasta vitsapalosta
sika-aijan seipähästä
sain minä satakin kuulla
tuta tuhat läimähystä.
Silloin pelkäsin polonen,
kurja laukaten kumohon
ojahan opettajani
kinoksehen kirkujani.
Oisin tauolla totellu
siivon mennä sipsutellu,
jos ei kiskottu kipeät
suuni rauoilla revitty.
Eikä viippa vingahtanut
seivästetty selkääni
halki hartialihani.
Oisin armoa anonut,
vaan ei suotunna sanoa
ihmiselle ilkiälle
huutajalle huikialle.

Vaan tuo vihanen vaari
sursi sirkiän heponsa
muutti mustalle Juholle
kuoharille, kulkurille.
Tie oli tietty mennäkseni
ruoska reuhaellakseni

tasaisilla tanterilla
kyläisillä kenturoilla.
Sainpa kiitokset kylässä
kehumiset kaupatessa
läimähykset lähtiessä
sivallukset siirtyessä
kuritukset kulkiessa.
Reessä reheväs ukko
akka laiska ahkiossa
muita mustia tusina
kalpakoita kaksitoista.
Vaan jo toisessa talossa
pääsin kurja kuormastani,
pitkistä pitäjän teistä
metsäteille mennäkseni
soille sorkutelllakseni
tuomahan tukit tuhannet
kivikuormat kiskomahan,
jotta polvehen pakura
solmut selkäsuonihini.
Ve'in olkani verille
lapaluuni lappealle.

Kohtapa koni nimeni
kesken iän kehno ruuna.
Nyt on matka markkinoille
kauppapaikoille kopina,
Virkku tuli vatsomalla
seiväs selkäni paransi
rustas ruoskalla isännän.
Niit' en joua nilkkuvaksi
oriit ennen ontuvaksi
sai mulla salaisen kaupan
rustojalka ruunasella.
Vielä viimeisen kesäni
karvas kaakiksi kulunut
auroa ajeltavaksi
kannikoilla katkerilla
mäkisillä mannukoilla
veän voimani vähiksi
kaaun raukka raatoloksi
korpeille kotipalaksi
suuhun suen ulvovaisen
reporeuhkan eineheksi.

Koirista kesällä

Haavikossa halli juoksi
Musti leuhotti lehoja
kesäkuulla kultaisella,
heinäkuulla helteisellä.
Tuli pyyhyen pesälle
metsälinnun liitokselle.
Hulmihurtta turvattomat
höyhenettömät hotaisi
jänön pojatkin poloiset
ilman vastusta isänsä
suojelusta suurempansa.

Voi sinä hulmihurtta,
rakki häijy raatelija
kuleskellen kuusikoilla
raaellen kataikoilla,
eikä estänne isäntä
pane kalma kahlehia,
Musti muuhun kytkyehen.
Vitsa vitjoihin aseta,
ettei söisi syyttömiä,
vinguttais viattomia.

Linnunpelätin ja harakka

Sullempa sulo emäntä,
talon muori taitavampi
pani pellolle pelätin
renki-Juhon riihireuhkan.
Vanhan hatjakan haotti
tuulen tuuiltavaksi,
kauhuksi koko kylälle.

Minä korea kotoinen lintu
vierahalla viihtymätön
nauran naapurin pihalla,
keikun keskipihlajalla.
Joka oksalla osasen
talvellaki tanssaelin,
pyörähytin pyrstyäni.

Ei mua halli hauku,
ärise äkäinen hurtta
kotoisen koan katolla.
Siinä siipeni siniset,
sulkani ihan suloiset,
vaatteheni valkuaiset.
Näytän kantilta kahelta
äidin tyttö tyllerölle,
emon poika pallerolle.

Muuttolintu

Lensi pois pesästä lintu,
peippo pieni varvikosta,
pojat pienoiset perässä,
hentosiipiset sivuilla
kuunnellen kuherrusääntä,
vaalivata vanhempata.
Joko joukon lentelemme,
kilvan vielä kiitelemme
ilman piirissä isossa,
alla taivahan tasaisen,
päällä harmajan havikon,
kesälehen kellertävän.

Kiitos sulle suuri Luoja,
kiitos julkinen Jumala
laupiaista lahjoistasi.
Kiitos sulle siivo poika,
immen alkukin ihana,
kerran kurkistit pesähän,
katsoit armas kaunihisti
tuota pientä turvatonta,
jota emonsa elätti
kesäkuulla kerkeällä,
heinäkuulla heltehellä,
elokuulla kuura yöllä
syksyn synkkähän elohon.

Jos saisin sanoneheksi,
kielin kertaellekseni,
vaan on kiinni kanta kielen.
Luonto laulellen lähemme,
kilvan kiitos vierännälle.
Tieämmä tiaisen laulun
hankisella harmajalla,
kuulemme kurenki äänen
hattaralla harmajalla.

Jää hyvästi, ei iäksi,
tule kuulla kultasella
parvessa peri hyvässä.

Eikös muuta nyt olisi:
taivaan tähti välkkymässä
Pohjan pitkällä perällä,
Lapin laajalla rajalla.
Eikö soitella somempi
lauleskella laatuisampi,
kilvan kiitosta hyräillä.
Annoit viljan vierähellä
vakavilla vainioilla,
annoit heinän heilahella
nukkapäillä nurmikoilla.
Annoit isännät ilolla
vie'ä pellolle perettä.
Halla-aamun haikialla
käskit emännän iloita.
Nostit leipäsi lehosta
murtumatta, muuttumatta
särpimen säviperältä
kuhilaiksi kultaisiksi.

Laula, jos Lapin rajoilla
kansan hallalla herätti
unelmoista unteloista.
Jos vain raukoilla rajoilla
viel' on kellä rakkautta,
innostusta isänmaalla,
kotikuusen korvasella
kuulla kiitosta Jumalan,
ilovirttä virkiätä.
Kuni lauloi lintu Luojan:
Jää hyvästi – ei iäksi,
tulen kuulla kultasella.

Laulupuu

Mitä itket ihana honka,
kuusi kultainen valitat?
Itken sitä, ihana mänty,
kotikuusi kuikertelen,
kun tulee kotikäkeni,
likenevi laululintu
en ole enää laulupuuna,
linnuilla ilosijana.
Usein iloiset immet
kuuli laulun latvoiltani,
viserryksen virveltäni.
Vielä lapset leikkiväiset
kuuli hetken helkytystä.
Vielä ehtoinen emäntä
kuuli multa kuiskehia.
Punaposki pojatkin
kuuli tuulen tuprehia.
Itseppä oma isäntä
kuuli kukkujan kultaisen.
Nyt olen kaadettu katala,
vietynä vesiajolle,
laskettuna lainehelle
jätkä jäykkä hartioilla.
Päivän paistaissa lojuvi,
rivolauluja latovi,
puolet puhui tappeluista.
Älä itke ihana kuusi,
älä honka huolittele,
viel' on hongassa humua,
kumu kuusessa komea.
Menetkö meren selitse,
lasket taka lainehien
siellä saat suloisen soiton,
äänen uuen armahamman.
Kasvat siellä kanteloksi,
viuluksi väräjäväksi.
Sillä ne ihanat immet
soreasti soittelevat.

Sointirauhasta

Mitä uikki urpiainen,
kuta varpunen valitti,
piipitteli pienoisilleen,
lapsillehen lauleskeli
kuusen kultaisen nenässä,
oksalla oravapuien?
Kuta laulat kurja lintu,
kujerrat sotakeolla.
Aavapuolla aamuvirret
parvessa ilopakinat.
Pöyhistellen, pyöriellen,
kyyristellen, hyyristellen
iloparvessa parahin,
ilojoukoissa isoissa.
Suon suurella selällä,
nevoilla nenättömillä
kukut rahkakumpuloilla,
hiien hiekkaharjanteilla.
Järven kaunihin katolla,
vesilammin lainehilla
kuusen kultaisen nenässä,
petäjässä pyörähtelet,
koivun oksalla osajat.
Kelle laulat keikkaselkä,
kuta ylpiä ylistät,
silosiipi sirkuttelet,
käyräsulkanen suhiset?
Pian pyssy paukahtavi,
tulikurkku tuikahtavi,
saaren rannat raikahtavi,
kolkot korvet koikahtavi.
Kuhun kurja pakeneisit,
säikähtänyt sätkähytät?
Lennätkö lehon nenälle,
mäntysaarelle samoat
itkehen iloisiasi
kumppanisi kuolemata,
kaatumista kaunihisti,
laulajasi loppumista.
Sortumista soittajasi
itkiellös inehmoista,
verikoiria valitat,
kujertelet kurja lintu,
vaikka valta vartioipi,
hallitus halullisesti.
Soviteltu sointi rauhan
tuopi pienille pojilles,
ilon sulle itsellesi,
levon lepääväisillesi,
lain laulutarhallesi.
Tuo on aivan tunnotonta
sekä kaiketi kamala
herkutella heittiösti,
syöä muita syyttömiä,
ilo häiritä häneltä,
lapsi luonnon langetella,
sortaa soan tavalla
eli ansahan ahistaa,
kuristella kurjan lailla,
vaikka valtio välissä.
Rakas rauhan toimittaja
heiluu ruman ruoskan
kanssa,
vitsan myötä viisahasti.
Saattavi sakon alaiseksi,
nimen kierii kirjahasi,
kuvan varpahan variksen,
korpin koukkuaskelehen
kotkan kynnellä kyhävi,
kalahaukan höyhenellä
pyytäjän pyhättömäksi,
raatajan rahattomaksi,
koko miehen mitättömäksi,
ampujan avuttomaksi.
Kauhu ompi katsojalle
irvi siivo ihmiselle
luvatonta Luojaltakin,
vapaatonta valloiltakin
pyytää pyhät, ariet,
keväimet ja kesän ajat.
Ampuu joutsenet joesta,
hanhet suolta surkialta,
suorsalinnut suvannolta,
tavit laineitten laelta,
teeret laulutantereilta,
metsot kuusen kukkulalta,
riekot lengalla levolta,
pyyhyt havun haarukalta,
jänö kuusen kullan alta,
oravat oksalta petäjän,
ampuu hirvet hirviästi,
harvat maastamme majavat.
Tästä vaivanen valitti,
uikutteli urpiainen
nähdessä nämä kamalat,
jutut kummat kuullessahan.
Vaikka poikaset pienenlaiset
perin heikot on pesässä
tuon on kalma kaatanunna,
nuoli nuupannut polosen
emokullan kuolettanut.
Tuttu on turvansa kaonnut
mennyt kalman kattilahan,
patahan pahan pakanan.
Pojat huokaa huolekseni,
valittaa vähäväkiset,
tuskan alla turvattomat
nälän kourissa kovissa,
vilun kynsissä viruvi,
heltehessä hengittävi
kunnes kuihtuu luonnon
kukka,

Sieni

Kuuleppa suloinen sieni,
tatti kaunis kasvavainen
tuolla peltojen perillä
hakamaalla hallasella
kasvanunna kaunihiksi
Suomen suurilla saloilla,
kaunihilla kankahilla.
kylvämättä, kyntämättä
meille kaikille kasonnut,
kauan piilossa pysynyt
hoksaamatta herkkusuilta.
Härkä ensin herkun tunsi,
sienen löysi santasaari,
maijontuoja mansikkamme.
Inhoi tuota ihmistyhmä
sitä palmikin palasta,
vaan kun herrat herkkusuiset
otti lehmän leipäpullan,
härän paistin painahutti,
maisteli makupalana,
herkullisena hyvänä,
ravintona runsahana
tiesipä talonpojatki
herrain herkuksi hyväksi,
oman suunsa suosikiksi.
Oi, sinä Suomen suuri
herkku
se on sinun vikasi,
paha tapa tatti kulta
et sä pyöri pyhäinen pulla,
tule tuomatta tupahan,
et panematta patahan,
mene suuhun suistamatta.
Jos sä pääset päälle kielen,
suuhun laiskanki laelle
kauan et tanssi tatti kaunis,
kielen päällä kiikuttele,
kun jo suilahat sulusta,
alas vatsahan valahat.

vaipuu ilman vanhemmitta
pikku syöjien sylihin,
mahaan pahojen matojen
tahi haukan haltioihin,
korkin kourihin kovien.
Talonpoika tattarainen
hiipii yöllä yksinähän,
hämärällä hääläelee
tällä armahan ajalla,
luvattomalla luvulla
nimismiehen miettimättä,
vartomatta vallesmannin,
herrakullan kuulematta
teeren laulutanterille,
metson mahtavan
maisemille.
Eipä huoli huonot herrat,
metsänvartijat varota,
ruunun puistossa puhele,
hirvikoirat koikottele,
virantyössä työnnyttele,
jahtipaikoille pakene
asehettoman avuksi.
Olis paljonkin panoa,
pimiässä piirtämistä,
tuhat tuhmia tapoja,
sata pahaa pantavata
valistuneitten valohon,
silmihin sivistyneitten,
hurskahien huomiohon,
kansan kasvavan etehen,
kultalasten kuultavaksi,
kesäpyynnistä pahasta.
Onni olkohon hyville,
rauha, riemu rintoihinne.

II Koti ja perhe

Muistatko?

Muistatko sinisen sotkan
tahi kultaisen kanasen?
Kaunoisen kesäisen aamun
sekä päivän riemullisen,
koska vaivoista vapahat
huoletonna huomisesta.
Syän sykki rinnassamme,
loihe hetken herttaisemman
ajan vielä autuaamman
kun me lasna laulelimme
kasvavana kaikutimme
emon saamilla saloilla
ison kullan kankahilla.
Vaan on entiset ilomme
laannut lapsuuen ihana.
Rusko peittyi alle pilven
sinervä salon sijalle.
Aika veihe veikkoseni
tuoni temmannu sisaren.
Naitu neiet naapurista
tytit toisista taloista.
Yksi on viety Viipurihin,
toinen Tornion joelle,
kolmas saatettu Savohon,
Hämehesen häilytetty.
Ei moni minua muista,
ennen enkan juoksennasta
leskistä leputtaissa.
Sain sun paljolla hypyllä
leikillä viattomalla
sivulleni sirkiämmän
kaunihimman kaulahani.

Olin neinnä nuorempana

Olin impenä minäki
ennen neinnä nuorempana,
kuljin kukkana keolla,
keikuin kelta-ahtehella.
Nyt olen laiha lapsiseni,
maan paras parusissani.
Yksi on poika polvellani,
kaulassani kaksi muuta,
kolme kotimäellä,
neljä neinnä hempeänä,
kuusi kultana kylällä,
seitsemän meren selällä,
kaheksan on kaartilaista.
Kumma jos on kurttusena
neien posketkin punaiset,
jos on hapsi harmajana
neinnä kun on kellertävä,
jos on koukku konttiluilla
ennen valmis varreltani,
jos on muoto murheellinen,
ennen hurja huoletoinna,
impenä iloitsevana.

Olin nuorena

Muistan vielä myöntäjätkin,
nuotkin nuorena oloni.
Olin kukkana keolla
alli lahen lainehilla,
siikana silavesillä,
pulmu päivän pälvähällä.
Olin kuulu kunniasta,
neito maine mahtavasta,
neiti nuori, luontolapsi
silmiltäni siivollinen,
katsannoltani koria.
Ois mun silloin ottanunna
tasaiset talon pojatkin,
rengitkin hyvin hymyili,
lesket lepäs vieressäni,
kuni kala kaislikossa,
hauki rannan heinikossa.
En sitä silloin älynnyt,
tienny tietä mutkalliseks',
kuni sulhot suuta antoi,
kättä loihe käymämiehet.
Sivu päästin siivolliset,
rahalliset raitehelle,
huonot pilkkana pitelin,
nauroin naapurin pojille.
En sitä silloin tiennyt,
äsken vastaällistynyt,
kun menin tyhmä
työttömälle,
rengin perähän rupesin,
jonk' oli pullo puolin juotu
pantu palkka lekkerihin,

kekrinä oli kelpo velho.
Toki jos vähä torasin,
äänsin äitinä kuria,
koprin kohmi hapsiani,
hirmuisin hieruksiani,
laahoi mulla laattiata,
pitkin siltoa silitti,
hiersi vielä hiilihangon
poikki loukosta lopetti,
selkähäni seivästeli,
nakkas päälle naukun uuen
puolen kurni pullostansa.
Kaikki palkkansa kalisti
aina aumoisen kitahan.
Minä raukka mierontielle,
mierontie minut väsytti.
Minä kyyrännyin kylälle,
kylä mulle kyytin antoi
pitkiä pitäjän teitä.
Takkapenkillä taloni,
kivi kova pöytänäni,
loruruoka loppujani
palaset parahiani,
jäännökset perihyviä.
Lasten haukut huoliani
entisyys ikäviäni,
alhaisuus ani pahoja.

Kaikki rakkaus peittää

Minun on kultani koria
vaikk' ois muita mustempiki.
Minun impeni ihana
vaikka kalpa kasvoiltansa.

Häll' on silmätkin siniset,
vaikka musta murjottaja,
kaunis hän on katsannolta
vaikka varjo kasvoiltansa.

Hän on sirkiä sivulta,
vaikka koukku konttiluilla.
Hällä luonto lauhkiampi,
vaikka kankku karvapäässä.

Sen siivoksi sanoisin
vaikk' ois sika siivon kanssa.
Talon tarkaksi sanoisin
vaikka tuhat tuhloaisi.

Puheliaaksi puhuisin
vaikk' ois mörkö mököttäjä,
tuittu polttaja tupakan
niin mä piipun piilottaisin.

Vaikka julma juoja viinan
juomattomaksi julistan.
Vaikka vielä valehteleisi
vakuutan valehettomaksi.

Vaikk' ois hupsu huuliltansa
viisahaksi väittelisin.
Syän, mieli synkkä oisi
valoisaksi vahvistaisin.

Lempeni (Tuutulaulu)

Tuutu, tuutu lempeni
tuutu pikku lasta.
Eipä äiti herkiä
sua tuutimasta.

Tule luokse lempeni,
tule Nukku-Matti,
laulapa sa lempeni
vielä nukkuvaksi.

Tyyni rauha, lempeni,
unen helma hellä.
Saatpa vielä iloita
isän kämmenellä.

Sitten pikku lempeni
hieno liinaposki,
itkuvirsi pienikin
äidin huolta koski.

Äidin helma, lempeni,
pehmeämpi muuta,
vaikka kuinka itkenet
äiti antaa suuta.

Rakastaa sua, lempeni,
tuntuu vaikealle.
Antaisinko lapseni
sinut enkelille.

Luojan luokse, lempeni
äiti sinut kantaa,
vaikka sydän itkeekin
enkelille antaa.

Sillä maksan maammolleni

Lauloi lasna äiti sulle
piennä sulle piiparoitti,
lauloi tuutu herttaiseni,
levaeli lempeni.
Rinta riemu, helma hellä
kiikutteli kämmenellä.
Iloilit isän nauramalla,
äidin hellän hymyilyllä.
Vaan kun immeksi ylenit
isontelit ylpiäksi,
sanan sanasta tirasit,
panit kaksi parahasta.
Sillä maksat maammollesi
entiset iloelämäs,
lasna hoion huolellisen
kämmenellä kiikutuksen.

Kesken koulusta kotia

Kovin on kovalaiskan läksy,
kova laiskan kouluttaja.
Illan anna ilman olla,
aamun unta ujuneella.
Ilta tuo ikävät hetket
aamu unen uljahimman.
Joua ei mennä jolkotella,
harmi uusi huupotella
oppihuoneeseen osata
ikäville istumille,
tukalille tuntisille.
Kussa läksyt lääpötellä,
viivan välit viipotella,
meret tietää merkilliset,
virrat, maat ja manterehet.
Laskut lausuen tuhansin
saaha sataiset numerot.
Korein kotielämä
penkin päässä pehtaroia,
laattialla laapotella
kyhniä kylän tuvilla,
talon toisen tanterilla.

Isästä vieraantunut

Ei ole enää iseä
eikä vainen vanhempia.
Isä vei iloiset illat
vanhat päivät herttaisemmat
kauaksi kamalamaalle
vierivälle vierahalle.
Sitten tuolta tullessahan
kotoisen koan ovelle,
yön jos ystävän huhuili
hyvän päivän päähän asti
kaksi, kolme korkeinta.
Ehätti emon iloita
äidin olla itkemätä
päivällä jo kolmannella,
eikä viikkoa vehata
murahtihe Mustin lailla,
ärähti äkäisen hurtin
illoin itketti emoni
sieltä saaulla sapella
katkeralla, karvahalla.
Jos itken, jo inahtaa,
jos äännän, jo ärähtää.
En saata syliksi käyä
polven päällä pyöriellä,
kun on kurkussa kurina
vitsa viien sormen alla.
Sillä suotta jo sukivi
säästämättä sätkäisevi.
Mikä vei isästä mielen,
kuka teki kurttuiseksi?
Muilla mailla mieli musta
karkeni kamala rinta.

Pyyryn pieni piilohoni
tähän silmäni sivallan
elikkä armias emoni
armas äiti auttavampi,
sillä on helma helkyttävä
rinnan alla rakkautta.
Sille mä surut sanelen
puhun pieni puutteheni,
kuiskin kurja tarpeheni.
Senpä rinnoilla lepäsin
vielä viimeiset uneni
yöni hetket herttaisimmat.
Jospa itkulla anelen
pyyän silmät pyyryllänsä,
niin ei äitini ärähä,
karju kela kantajani.
Sille syöksähän syliksi
kavahutan kaulahansa,
pistän vielä pientä suuta
naurun itkuni perästä.

Vanhan immen valitus

Voi minä piloinen piika,
voi sä tyttö tylleröinen,
muut on miehet mitannehet,
kukin kultansa kokenut.
Minä yksin miehetöinnä,
kurja raukka kullatoinna
yksin oon yöt levännyt,
yksin iltani iloinnut.
Lemmetöinnä ne lepäsin
käsi tyhjänä kävelin.
Mikä lie vikana ollu,
ollu syynä surkiana,
lienenkö liika musta
vai jos valkia pahasta?
Etukyökkä, niskan kyömä,
enkä sirkiä sivulta?
Miksi maata matkailen
huojunen ilman hupia,
raukka ilman rakkautta?..
Nyt on kurtta kulmissani,
otsallani ojuri käynyt,
puna poskilta puonnut.
Piippu paras ystäväni.
Toki ei tora sananen,
kuitenki vähän kurisee
suutelosta suuttunevi.

Pohjanmaan neiti

Syntyi impi Pohjolassa
lasna piennä laulajana.
Kasvoi vuotta viisitoista,
kukoistihe kuusitoista.
Vaan ei laannut laulamasta,
kultakieli kukkumasta.
Lauloi rannat raikuvaksi,
rannan lehot leivosiksi,
päivän illat pääskysiksi.
Lauloi riemun rintahansa,
punan poskille puhalsi.
Lauloi sulhot suuteloksi
käsitysten käymäsille,
sormitusten soitimille.
Lauloi lunta – vaikka tuisku
rakehia raukka heitti.
Hallaviljan vielä lauloi,
lauloi maansa mahtavaksi.

Kuin on poskensa punaiset,
silmänsä siniväriset,
niin on luonto lempeyttä
kuin on kasvot kauneutta.
Lauloi vielä, sitten lauloi
rannalla meren sinisen.
Kun on heili heittänynnä,
menny maille vierahille.

Lauloi vaikka huolta lauloi,
illat lauloi ikävissä,
yönsä yksin laulatteli
vuottaessa kultoansa.

Tyhjässä lukutuvassa

Voi mua polo pyrkijätä
valon säteen vainiota,
kunnes kurja kulkenunna
kimallellen kietänynnä
saavuin ma sanottavaksi,
luultihin luettavaksi.
Vaan ei luultuni lukijat
saanunna sanottavaksi.
Minulta imposet inuvat
tanssin tahtia kysyivät.
Pojat piipuista poroja
suunsa seutuihin sukivat,
vaan mie poloinen poika
yksin tyhjässä tuvassa,
ilman saa'ussa salissa
kesän loojassa lojusin
ootin outoa loppuani.
Lukit verkkonsa venytti,
koit koitti reijitellä,
käsin kärpäset kävellä.
Tuli syksyn synkän vuoro
halla harmaja läheni.
Pakkanen paha isäntä
kylmän kynnyksen takana
paukutteli portahia,
siitä saapuikin salihin,
tuli tyhjähän tupahan.
Silloin talvi tainnoksissa
oli kurja kumppanini.
Minä pöyällä pölyssä
itkien ikävissäni
pakkasella paukkuvassa.
Valon akkunat ahettu
lumisilla luukusilla.
Siellä kuolossa korisin
vielä viimeiset eloni.
Kuolenko kurja viluhun
vaiko valon puuttumisehen
eli laulun laiskuutehen
suosimatta surman suuhun.
Otti ouosti mokoma
tuoni tyhjästä tuvasta,
vuoen eli, kesän kitu
vaipu vuonna vanhempana
pyhät pyrkijän pyrinnöt,
lukusalin laatimiset.

Rikkaus ja rakkaus

Kun kuulet huhuttavaksi
tieät tuolla olleheksi.
Tukut tuhannet rahoja
saati muita saatavia
tuolla puolen puien latvan,
kuusen kukkulan takana.
Syän maien synkiöien,
rämehien rääväisien
Savon sangalla rajalla
Hämehessä häilyvässä,
Karjalassa kaunihissa,
Pohjan pitkällä perällä,
Lapin laajalla rajalla
et kysy ikeä immen,
tieä neien nuhtehia.

Nünkö küät

Niinpä entiset isämme,
vaipunehet vanhempamme
kaasi kuusikot kumohon,
mätti maahan männiköiset,
korvet kontoiset avasi,
raivas rannat rakkahimmat.
Meni survolla sotahan,
petäjällä toppelohon.

Vaan kun naapurin urohot
kuoli, kaatui kunnialla
hyvän nimen hurmehella,
kesti vilun, kärsi nälän,
maata, rantaansa rakasti.

Eipä poikamme poloiset
ruissuulla suurustetut,
vehnäsellä vierustellut,
kahvilla ylös kasatut
nostaa lippunsa ilolla,
miekan mielellä hyvällä.

Niin on tässä äidin itku,
kurjan vanhemman
kuherrus.
Vanhin vaali poikuetta
suosi, suuteli sylissä,
kiikutteli kämmnellä.

Onko vika vaikka tapa

Toivoi toki yleneväksi
vanhan päivän varaksi,
maansa mahtavan hyväksi.

Monta on kokenut kurja,
huolta monta huovahtannu
lapsilaumansa parissa
poika pieni polven päällä.
Monta on iltaa itkenynnä,
yötä viettänny unetta
parkuvia paimentaissa,
itkevää imettäissä.

Monta on toivoa kohonnu
toivon tunne huojentannu
vanhin vaivasen syämmen,
äidin rinnan rakkahimman.
Monta on syän suuteloa
lempi huulilla hymyilly,
ilorinnan rakkauella
kallehinta kaunoansa.

Niin on poika kiittänynnä
Luojan suurta suosiota,
emonkin elättäjätä,
ainoata armahtajata.
Niin on poika kiittänynnä
esivaltaansa isänmaan.

Miksi piilit poika nuori,
poika nuori ja ihana
vanhan ajan aattehia,
kansan entisen eloja
vaanit varkahan tavalla?
Piiat piilien tavoitat,
ettei ämmät äkkäjäisi,
huolehtijat huomahtaisi
kulkua kylän kujilla,
talon toisen tanhuvilla,
turuilla tuvan takana
tirkan kanssa tirkistellä.
Sieltä impiä tavata,
neittä nuorta neuvotella,
jot' on maannu
matkamiehet.
Kuka kulkija hyvänsä,
käsivarrella valunnu.

Onhan paljonki parempi,
kaikillenki kaunihimpi
päivälemmestä iloita,
aurinko avosylistä,
ehtorusko rakkauesta.
Onhan paljonki parempi,
ihanampi itsellekki
nähä kasvot kaunihimmat
lemmen silmäön liikunnasta,
käden lämmöstä havata.

Onhan paljonki parempi
käyä neinnä nuhteetonna
oman armahan sivulla.
Käyä keltaista ketoa,
ahomaata autiota
yhen kultana kukahtaa,
siviänä sirkutella.

Onhan paljonki parempi
veisata viattomana,
laulella lahen vesillä
tuota tuntonsa pyhyyttä
yhen ystävän omana.

Onhan paljonki parempi
elämän ihana kukka,
päivän rusko riemullinen,
linna luja luotettava
syömmelle syyttömälle,
saa'a kulta kumppaniksi
ilman virhettä, viatta.

Etkös neitonen edisty,
sivistyne impi raukka,
vanhan vaarasta pakene
ajan mustan murehelta,
yön syksysen sylistä,
pilven alta piiliväisen.
Jo on nousta päivän koitto
ylös aamuvalkialla
kevähällä kirkkahalla
kesäriemua sulosta.
Vuota, syksykin tulevi
ilon päivät harvenevat
syksyn synkkihin humuihin.

Uimalaulu

Jo nyt jouvu veikkoseni
virran suulle vierimään,
lämpimille lainehille
kiiruhusti kierimään.

Niin kesäisellä heltehellä
hauska ompi uidakseen,
raikkahalla ruumihilla
tuolta ompi tullakseen.

Silmät saapi sirkut meille
vesivaahto valkoinen.
Vaan jos saisi aallon alle
viedä neito Vellamon.

Itkis immet ikävässä
rakkahalla rannalla,
kuihtuis posket, kukkasetkin
peittäisi ne sannalla.

Lapsenpiian laulu

Nuku, nuku nurmilintu,
väsy, väsy västäräkki,
vaivu pikku varpuseni
liinan alle lintuseni.
Veli veisti vempeleesi,
sisko silmäpeittehesi.
Sillä katan kaaren alle
nukkumahan nuorukaisen,
alle vaipan armahaisen.
Sinne uni uuvuttele,
väsyväinen vaivuttele.
Siell' on onni ollaksesi,
hertta heijaellaksesi.
Makea on maataksesi,
lempi levätäksesi.
Sinisillä silmilläsi,
punaisilla poskipäillä,
kasvoillasi kaunihilla,
hienoisilla hiuksillasi
peitä silmät sirkummatki,
kata kaunis katsantosi.
Jopa laulan pikku laulun,
luikahutan lullatessa,
helistelen heijuttaissa,
lirittelen liikuttaissa,
kätkyttäsi kääntäessä,
keikuttaissa kehtoasi.
Syntyi kulta Kuopiossa
kallihisi kaupungissa,
Vaasassa on vaatetettu,
Kokkolassa koristettu.
Piennä liikkui liina vyöllä,
nuorra kukka kulmaluilla,
veri posket polttelevi
punaiseksi paistelevi.
Hymyiset on huulet hällä
ilo siinti silmistänsä,
rauha kaunis kasvoistansa.
Isä nuori, äiti nuori,
nuori kultanuppulani,
hellä heijuttavani.
Ilona olet isällesi,
kallis kulta äidillesi,
kullallesi kuuluisampi,
rauhallesi rakkahampi.
Koska kasvat kaunihisti,
kohoatki korkeasti,
laulat laakson liepehellä,
kukkarannan kuuluvilla,
kajahutat kankahilla.
Eikä huolta huomisesta,
vaivaa päivän valkiasta,
koska Herra herättäisi,
aamu silmät aukaisisi,
koska kukko kuutta lauloi,
viittä kukkui kultarinta,
käki kukkui kuusikossa,
hongikolla hoilaeli.
Lauloi ilon lapselleni,
veti virren vierelleni,
liinatukka linnulleni,
kukkapäälle kullalleni.
Monta vuotta vieretysten
aina suihki suutatusten
sekä siinä silmätysten,
kohennaikse korvatusten,
vilahuta vieretysten
käsitysten käynehille,
sormitusten soutimelle.
Pium, paum papinkello,
Kivijärven kirkonkello,
Lestin lukkarin lehmänkello,
lamppilaisten lampaankello,
Sievin Liisan siankello.
Kaikki lapset laulamahan,
kultarinnat riukumahan,
kuolaleuat kukkujaksi
isänmaalla itkemättä,
Suomenmaalla suuttumatta.
Kun on varjo varpusilla,
lehtikossa leivosilla,

Miniä miehelässä

päädyn alla pääskysillä,
alla puskan pulmusilla,
pälvä päivän paistehella.
Leivo lensi ilman alle
lirittähän lintu pieni.
Kielin monin kiittävästi,
rallittahan rattoisasti.
Laita lapsi seinustalle
kesän tullen keltaiselle,
jo on linnut liikkehellä,
pikkuiseni pilven alla.
Leivo joutui laulajaksi,
käki kulta kukkujaksi,
iso joutsen joukujaksi,
kaunis kurki kujertajaksi.

Siit on miehelän miniä
saatuna sanottavaksi,
vasta sinne valvoteltu.
Eihän se emännän kahvi
aamukuppi kuumennettu
joua joutavan jälille
laiskan laasian kitahan.
Joutaa jolkko ilman alla
syöä muuta sylttysääri.
Ei ole penniä perinny
tuonnu turha tultuansa.
Sanan antavi sanasta
parahasta kaksi panee.
Sikiät on siivottomat,
kurittomat, kunnottomat.
Olihan ennen minulla
vitsa viien sormen alla
orresta otettavana
vallattomien varaksi
kunnioittamien kuriksi.
Kun ei vitsoja varalla.
tuulimyllystä tujutin.
Kun on kahvi laskemassa
pohjalle porot menossa
viel on välit vinkumatta
sovinnot sanottavana.
Nujulasta nuoren kunnan
vasta saajun valvatista
tiesihän totinen tuoja
kielsi hieno hiiskumasta
ystävälle ylhäiselle
tutulle rehelliselle.
Muijen kautta on mutka
tulla
tieto kyystä kylälle
kuulumista kummemmista
välistä vijallisesta
vaan jo lauhtui laukun kieli
irti singahti sinetti

vasta kielletty kilinä
toki toisesa talosa
tutun uuen tutkiessa
vijat välillä isoni
kasvoi kahta kauhiaksi:
Tuli hiirestä hevonen,
kissa karhuksi yleni
tuli syttyi tuittulassa
kipinä kivisalolla
rätinä katajikolla
öljyst ei huoli sytyttäjä
panettelija palosta.
Kun on joutavat juteltu
tieot tuotuna tuhannet
kahvisaarnat kalkutettu
mitattu miniän mieli
pahuus pantu liikkehelle
huonous hurman raiteelle.
Vaatetta oli vähäsen
pari paitarääsiötä,
harvat on tehtynä hamehet
kuje kierän töppölätä,
huonot tullu hulpiotki
rynkyt ryöppyset takana.
Kun ompi oma miniä
kiitettynä, käskettynä,
pantuna ja parjattuna,
herettynä heitettynä,
luotuna lopetettuna.
Monta on vuotta vierinynnä,
monta aikoa elänyt
kaksikymmen kulunut
paras ikä painununna
tässä työssä täsmällehen
eikö nyt erotessamme
sisarina sirkiöinä
saateta syliksi käyä
ystävinä ylpiäinä
vieläki käsi kätehen
sormet sormien lomahan.

Vanhemman rakkaus eli Enkeli torpassa

Kasvatti emo kanoja
joukon juotti joutsenia
helmassahan heijutteli
sulosiipien sisällä
untuvaissa uuvutteli.
Hoiti pojat polven päällä
sylissä syänkäpyset.
Toisen heitti helmastahan
jätti tuttuhun tupahan
asuntohon armahasen
parkuhun pesän etehen
itkemähän ikkunahan
laulamahan laattialle
kylmän kynnyksen kohalle.
Laulo lapsi ikkunassa
pärepärmien valossa
lasiruudun ruhtomassa
lasit pärmillä parattu
köpenöillä kiinnitetty.
Tuuli soitti solmupaikat
paikkoja ahava ajeli
soitti lunta luukusista
hyytä viskeli vihuri
lapsen laulavan sylihin
ikenille itkeväisen.
Toisen lautalaattialle
kylmän kynnyksen sivulle
hyyryn kynnys kylmettynyt
jäätynyt laattia lahonen
Emo laattian lakasi
armas sillan siivoeli
tuolla estäös tukalat
pahat päivät paremmiksi.

Kaupassa

Hyvä tässä ollaksesi
kaupat kalkutallaksesi.
Jos on immellä sydäntä,
mieli miestä keinotella,
siin' on silkki silmillesi,
pasti päälle palmikolle,
karttuunia kaikenlaista.
Viel' on ontta orren alla,
vailla vielä vaatevarpa.
Heti helpotan sinulle,
panen markalla parahan,
silkkinauhan sietsemästä.
Se on silmille suloinen,
näköaistille ihana.
Karttuunia kaikenlaista,
retonkia rannutonta.
Hyvä täss' on ollakseni,
kaupat kalkutellaksesi,
puolet hinnasta puotin,
markan laskin maan tavalla,
ota huivi huvin tuoja,
miesten luontojen lumooja,
sulosyötti sulhasien.

Kallis on rahaton kauppa,
velka vasta maksettava,
millä otan mielitekoni,
täytän vaatevartahani,
orret oivaksi koristan?
Älä huoli äidin tyttö,
jos on ankara isäsi,
kitsas matti markallehen,
pennille perin itara.
Kyllä äidillä älyä
panna pussi puolitiehen,
kilo voita kirjoitella,
eipä syytä synnillistä
oman talon ottajalla
ilman tieotta isännän.

Kokoilin koin varalle

Kokoilin koin varalle,
nauloihin nakottamahan:
Viisi villaista hametta,
kuusi pumpulipukua,
kaksi karvoista kamelin.
Jos ei poijusta puhuta,
pakinoida paijoistani,
notkui mulle noustessani,
nyökkäs paitavartahani,
kumarsi kuun ikuiset,
joita oli tuttuna tusina,
kaksi kallon aattehena,
seitsemän syän ilona,
viisi rinnan riemunani.
Notkui mulle noutessani
sata hurstin hulppiota,
kymmenen kivijalaksi.
En nuita nurkkia tieä,
koita kotilinnukseni,
koille annan koivet syyä,
laukkuryssille lapaset.

Säästö pankkiin

Panin pennin palkastani,
kymmenisen kyyittelin,
hopeisenkin holotin
säästöpankkihin säilytin.
Varttui sata, kaksi karttui
tulipa tuhannen summa.
Silloin nyökkäs nuori neito,
kevätheinä heilahutti
huomenisen huolettoman,
perin pehmoisen kätösen.
Kun oli kasvanut kaheksi,
tullut kuuluksi tuhannet,
silloin nyökkäs nuori neito,
isännän ihana impi
päivän iltaista iloa.

Kun oli kolmeksi kohonnut
tuli kullat kuuluisaksi,
säästöni saneltavaksi.
Taasen nyökkäs neiti nuori,
emännän iloinen impi
kaatui kaulavarrelleni,
käsivarsille kämähti.

Isät impeä kumarsi,
hyväili hyvät emännät,
pisti kättä pitkät miehet,
urohot ojentelihe.
Ruskuaisen ruunan antoi
oikoi ohjakset kätehen
painatella pappilahan
sinisilmä suojassani,
kana kainaloisenani.

Taaskin nyökkäs nuori neiti,
kevätkukkainen kumarsi,
kultakutria ojensi,
rakkautta rauhallista,
jota ei koit koverra,
kalva kaitaiset itikat.

Koti

Oma äiti armahampi,
hellä oman äidin helma.
Oma ikkuna ihanin,
oma koti korkiampi,
kotikontura kotoisin,
kotikuusi kultaisempi,
kotiranta rauhallisin.

Vieno rannassa venonen,
suloinen suo kotona,
veteläinen vierahassa,
siliä kotoinen korpi,
vitrikoinen vierahalla.

Kuvani

Lähti kulkehen kuvani
hoitui postikorttiseni
pienen pirttini perältä,
alta kaarnaisen katoksen.

Minne menit, kunne kuljit
tiesi ompi tietämätön.
Menisit meren ylitse,
taka aallon asteleisit,
jossa tuttuja tuhansin,
lukijoita, laulajia.

Kuhunka kulkevi runoni,
lainehille laululoni,
kulkevi kuva perässä.
Eli eelläkö menevi,
tuota toivoisin paremmin.

Sinä kulkeva kuvani,
oisitpa hovista herran,
oisit kullasta kuvani,
oisit silkillä sivuttu,
sametilla saumoitettu.

Omat on nokiset orret,
ne on kaarnaiset katokset,
hirren saumat sammaloitu.
Oma maailma on minulla,
oman pellon pientarella,
oma on sykkivä sydänki.

Onko rinta riemullinen,
se oisi kuvassa ilmi
kasvoissa hyvin näkyisi
mulla kaikki mustat päivät,
huolet, itkut ja iloni.
Tähän tyytynyt olenki
pienen pellon pientarella,
hallan kaiken kaatamalla.

Kun et kuuralle kumarru

Kun et kuuralle kumarru
etkä itke hallayönä,
katovuonna kaikertele.
Tuoss' on keltaiset ketosi,
ahovieret armahaiset,
ahon alla armas laakso,
päätä nyökkää kukka
päivän.
Vieritä vihanta rehu,
kasvi nuori kaunihille,
tuopi se tuhat sinulle
kultaisia kuplikoita,
hopeoita holvatuita,
niin et sure Suomeamme,
inho isäimme majoja,
vieri maille vierahille,
katoa et kaukomaille.
Kun sä väsyt vääntämästä,
unisilmät uuvuttavi,
nukut oman orren alla,
oman lietesi likellä,
viimein nukut nurmen alla
Luojan suomasta sanasta.

Juomarin vaimon valitus

Voi minua poloista naista,
voipa naista narrattua,
kun minut omaksi otettiin
pirtun juojan pilkattavaks.
En sitä siaksi tiennyt,
enkä tiennyt eläimeksi,
kun oli Jumalan kuvaksi
luonut Luoja kaltaisensa.
Kun on juomassa Juhoni,
remuseni reuhaamassa
tuolla kyisellä kylällä
mahdottomalla majalla,
siellä silmät sotkettuna,
posket haavoille hakattu,
tullu kuplat kulmaluille,
sarvet saanut otsahansa.
Kun tuolta Juhoni tulevi,
remuseni reutuaiksi,
pistän piiloon pienoiseni
sian vihaisen vierehen,
nurkkahan läävän lätistyn,
kaaun lammaskarsinahan
kunnekka kurja pakenen,
syöksyn raukka syyttömänä.
Jos olen onneton kotona
silloin on hapseni hajalla,
tukka tuulen vietävänä,
kylmä on kyläinen sauna,
kivet kylmät kiukahassa.
Oisko lehto lempeämpi?
Itken pois ihanat silmät,
ikävystyn itkuhuni,
väsyn vätöksihini,
vaivun voivotuksihini.
Milloin tuokin tulleneni
onnen aamu autuampi.

Rakkaus

Oli impi ihana Reininmaassa
aamurusko otsalla ja ruusu
poskilla.
Sulho häntä suuteli
lemmellä rakkaalla.

Näin lausui sulho impyen
tuo hellä kaunis kallehin:
En tule tuskin aikoihin
siunaamaan pappilaan.

Ei vielä, vasta nuori oon
myös heikko
murhemittelöön,
kolme vuotta konsanaan
mua odotella saat.

Pois läksi sulho suruissaan
ja maailmalle matkustaa.
Vuotta kolme oltuaan
luo armaan palajaa.

Mutt' sanan aivan ankaran
impyelleen kuiski taas:
Kärsivällinen odotus
ei voisi vahingoittaakaan.

Voi minun kovaa onneain
kuin ennen milloinkaan
vaikersi sulho suruissaan
jo kyynel poskillaan.

Taas jätti sulho isänmaan
ja murhe peitti taivahan,
vain aamutähti valaisee
tuon kuvan impyen.

III Amerikan matka

Koti ja vieras maa

Aallot ne käyvät ja läikyttää
mua matkallani jo säikyttää.
Pois lähtenyt olen
isänmaastani
sekä eronnut rakkahastani.

Oi miksi jätin rantani
ja lähdin isänmaastani?
Nyt tunnen sinun kalleuden,
mun rintojeni rakkauden.

Mikä on minulle parempaa
kuin isänmaatani rakastaa?
Sun sylihis syöksyn Pohjola,
hyvästi sinulle myrkkymaa.

Ovat isämme aina kestäneet,
rannat puolestamme
raivanneet,
kovatkin päivät kokeneet,
isänmaassaan omassa
iloinneet.

Onnen on antanut ahkeruus,
kauaksi kadonnut katkeruus.
Kun armaalleen kodan
kohotti
hän onnen ja ilon osoitti.

Se seppele onnen on oikea
niin kallis ja jalo lahjansa:
Pohjola, Suomi syntymämaa
tuo arvokas aarteiden
ahjola.

Jos muista maista vieraista
ma etsin eloa iloista
ne sylistään mun sysää vaan
isänmaani rannalle
rakkaampaan.

En löydä kotimaani kaltaista
muualta omani vertaista.
Siell' linnutkin luonnon
helmassa
kilvan laulavat ilmoille
ilonsa.

Nyt täältä ma pian pois
palajan
tämän maan en myrskyjä
halaja,
en enempää elämän
katkeruutta,
enkä lisää tätä
armottomuutta.

Meno Ameriikkaan

Itkeös isoni ranta
vetisteli veikon salmi
emokulta kuikuttele
siskon silmät vuotakohon.
Eipä emo ennen itke
iso vanha vaikeroitse
sisko silmiltä punastu
vetistele veikko nuori,
paras poikani katosi
nuori turvani tuhosi.
Tuon ma kallis kasvattelin
hoijin aimo poikueni,
imetti emoni rinnat
emo hellä heijautti
kämmenillä kultasilla
silosilkillä sitoili.
Syön sykki emokullan
vetisti emosen silmät.
Monta vaivaa vanha nähny
monta kurja kärsinynnä
kärsinynnä, kestänynnä
aina Luojansa avulla
turvassa hyvän tukensa.
On uni yöksi kaonnu
lepo mennyt niin makia
murhe siirtynyt sijahan
huoli tullut tuttavaksi.
Tuota isosi ilahti
tuota laulo lapsellensa
raikutteli rakkahalle
työstä päivän päätyttyä

työstä tullessa tupahan
poikueelle polven päällä
virtensä väsynehenä
ulkotöissä uupuneena.
Tuota toivo tuon ikänsä
ootti poikoa parasta
ootti miestä mieluisinta
vaivoissa vakuuttamahan
auttamahan askareissa
tullessa tutisevaksi
vanhetessa vaaleaksi
raatantansa rapistuissa.
Hoiti pojan polven päällä
elätti emon sylihin
ison tuttuhun tupahan
asuntohon armahansa.
Pääsi poika polven päältä
emon armahan sylistä
askelillensa omille
oman käen käytäntöhön
loihe Lännelle lähöksi
Amerikkan aavikolle
taakse laajain lainehien
veen vetelän sivulle.
Emo kielsi ennättihe
iso itkulle hyrähti:
Älä jätä äitiäsi
heitä lapsi herttaiseni
vanhana valittamahan
haikertahan harmajana
tuota itken tuon ikäni
iltakullan kuikuttelen
iloitse isäisi maalla
synnyinmaalla syyöttele
oman isän ikkunoilla
äidin armahan ovella
oman kodon orren alla
alla kaunihin katoksen.
Mustikka oot muilla mailla
vareslintu vierahalla
mansikka omilla mailla
kyyhkynen näillä kylillä.
Ei poika poroksi maannu
aivan miesnä aikaisena
kuullu emon kuikutusta
isovanhan vaikutusta.
Rahat Lännestä lähetän
isot summat suikahutan
isän töille tiettäville
vanhan vaivoille avuksi
emon kahvin kartuttelen
piän piianki emolle.
Tällä vanhat vaivutteli
miellytti mitä parahin
suostutti suuren sukunsa
heitti hellät hoitajansa
itkemähän ilman syytä
mustasti murehtimahan.
Tuossa itketti isänsä
vaivan nähnyt vaikeroitsi
alla pellon armahaisen
rakkahalla rantuella
sinilaineitten sivulla
nurmella mesinukalla.
Nurmi kätki kyyneleensä
maa karvanen kaotti
loput pyyhkäisi hihalla
kuivui käsi kalvosella.
Vielä kerran katsahtavi
uskalsi maan urokos
silmäeli poikuetta
vaivan nähnyttä valitti.
Yöllä poikansa kaonnut
pimiähän piilinynnä.
Vielä itki isä parka
vanhus vaivanen valitti
koiversi kotia kohti
asteli aherta omoa
oman pellon pientaretta,
jotka oli onnella ojannut
siunauksella siivonunna
nuorna kurja kuokkinunna
tehnyt miessä tervehenä.
Silloin hierasi hikensä
kuivi korjat kulmikkahat
kuivi silmänsä siniset
poskensa punateräset
oli työssä onnellinen.
Onni kotinsa kohotti
ahkeruus on asuntonsa
rauha huilu huonehensa
rakkaus viuluna virisi.
Niin kuin aina entisinä
astui tykö armahansa
syleili syänkäpynsä
lahjutteli, laulutteli
puhui tuolle turvallehen
onnesta kaonnehesta
toivotusta turvastahan.
Emo itki iltakauen
tiputteli tilkkojansa
ynnähän yöt murehti
itki päivät päähän asti
itki silmänsä sulaksi
vesi poskia ojasi
kyynel kaivoi kanavat
otsa aaltoina ajeli.
Yökauen kahen päästä
tahi kolmenki kohalta
tuli tieto tismallinen
saipa sanoma kotia
kolmen pojan kaatunehen
vuoren lohko loukannehen
kaivannossa katkerassa
manalassa maan alla.
Jopa kuoli kurja poika
armas nuorena nukahti
vajos vaarassa syvällä
peitti multa vierahalla.
Ei siellä isosi itke

valittele vanhempasi
eikä valita emosi
entinen imettäjäsi
ei sure muu sukusi.
Ystäväsi ei ylennä
kullan kukkakiehkuroita
puuta lehvästä levitä
istuta ikilopuksi
havupuita hauvallesi.
Musta multa muilla mailla
kalma hauta vierahalla.
Itkipä iso kotona
emokulta kuikutteli
itkivät lopun ikänsä
vanhana vetistelivät.
On meillä kotona kukka
kana meijän kasvattama
kamarissa kaunis sisko
kampapäinen karttumassa.
Ei se veikkoa vetistä
eikä itke äidin lasta
muilla mailla murtumatta
kaonnutta kaukalossa.
Ei huoli emon suruista
ison itkuista välitä
on tuolla suuri sulho
mahoton maan kosija
ei silloin surulle joua
huoli harmille ruveta
itkeköhön isän silmät
emon kasvot kastukohon.
Minä kuiskin kullalleni
heijaelen hertalleni
ilohten ilon ajalla
nuorra laulan loilottelen
ison pitkillä pihoilla
emokullan kartanolla.
Emo sillat siivotkohon
laattiamme lakaskohon
huoli en teijän huonehista
teijän pesuista perusta
oman kammarin koristan
huuhon oman huoneheni
oman kullan kunniaksi
asunnoksi armahani.
Armas koituvi kotia
vävyksi vähäväkisen
talolle talon hyviksi
turvaksi tutisevalle.
Heiluttele heinärauta
vilahuta viikatetta,
harvoin viikate vilahti
harvoin heilui heinärauta.
Ruokkios ruuna musta
aisota ori punanen,
vävy ruokki ruunan mustan
aisotti ajo-orihin
ruokki ruunalle rukihit
ohrat kanto orihille
kanto kaurat kaksin verroin
laarit pani laastarille.
Jaksoi ruuna rumputella
oikaista vävyn orinen,
vävy kyyätti kyliä
ajoi kannut kaupunkihin
viinapuojihin puhalsi
siellä hoilutti hopiat
kulutteli apen kullat
täytti lekkerit leviät
avulliset ankkurinsa.
Nytpä musta muljahteli
oivalsi vävyn orinen
ilman piiskan iskemättä
nahkaliinan naukumatta.
Ajoi muijen ahkiohon
retkotti toisten rekehen
saihe siinä silmät mustat
pahat päätänsä pakotti
tuli kuplat kulmaluille
sarvet otsalle yleni.
Otti lainan, otti toisen
talon velkahan veteli,
ei vävy väsynny työssä
uros uupunut unehen
heinäpäivän heltehessä
elonleikkuuhun elolla,
joihe kahvit kammarissa
makujuomat maatessahan
oluet oluttuvissa
myyen ruunalta rukihit
kantaohrat orihilta.
Talo velkahan venähti
joutu Jussin juomisista
taakaksi takausmiehille,
tarve tuli taskuhunsa
rahan vähyys väskyhynsä.
Sai tuossa sanoneheksi
sanan pari päättelyksi
lähen Lännelle minäkin
luovun täällä luotehelle
Ameriikahan asetun
hiivin täältä hirviästä
pujahtelen puuttuvasta
konnulta kotiperältä
Suomen maasta surkiasta.
Armas tuota tuumaeli
vaimo sievä suostutteli.
Luopu kurjakullastahan
ihanastahan erosi
ikävissä itkemähän
kullatta kujertamahan
asumahan armahatta
yöllä yksin nukkumahan
yksin kahvit kallistahan
yksin syömähän sokurit
yksin lapset laulamahan
yksin hennot hoitamahan
rakkahat ravitsemahan
yksin itkut itkemähän
vetrehet vetistämähän

mustat ruunat ruokkimahan
orihit ojentamahan.
Jopa kuun kahen päästä
kuukauen kolmannen
kohalla
vuotti kuulua kultasummaa
vuotti holvatut hopiat
suilahetut suuret summat
orhikullan auttajia
seteleitten selittäjiä
monta on puojia mäellä
kaksi, kolme kauppiasta.
Ei sen lämppä jouten läimi
turhaa kulkunen kilise
syy on vielä miesten tulla
Venäjältä vengotella
laukun kanssa lasketella
kantaella karttuunia
huiviloita huiskutella.
Saipa kuulun kultasumman
joutu holvatut hopiat
kullat tiskille tiputti
huilutti hyvät hopiat
loput laulo laukkuryssä
repunkantaja kavalsi
kullat kulki Venäjälle
ulkomaille uljas summa
akalta avuttomalta
tuhlarilta tyttöseltä.
Vuotti viikon, vuotti kaksi
vuotti vuoenki kotona
kuulu kullasta kilinä
sanoma sataluvusta.
Nytpä ruuna rumputtahan
oikohon ori punanen
kaupunkihin kapsuttahan
viinapaikoillen pakana.
Tuohan kuski kunnollinen
ajuri akan sylihin
poika veitikka verevä

mi on hällä miehen puute
tavallinen urhon tarve
nyt on reilu remputella
viinamatka massutella.
Sai tuolta tulisen viinan
saihe rommia rojolta
paloviinaa viljavalta.
On olutta omilla mailla
apulääke apteekista
emännälle eineheksi
alle kahvin armahisen
voin ja vehnäsen välille
ain' on pannu paistumassa
kahvi kallis kiehumassa
tuo on hurskaankin huvitus
kipiälle kielen päälle
ikävälle itkunnalle.
Näin tuo summa suilahteli
kului kultaiset kolikot
Viel' on velka maksamatta
kiskomatta kirjat velan
riepomatta rikkahilta.
Kuuli urho kummat seikat
akasta ani hyvästä
kaikkein kanssa
kumppanista
mainehet on markkinoita
puojikaupoista kolina
laukkuryssistä ryminät.
Loihe Juho juominkihin
vävy veitikka verevä
tuutuahan, tuuittahan
poies poistahan pahoa
vaivoa vakittamahan.
Ain' on lapsia ikävä
kallihia kaipoavi
rakkahia ruikuttavi
eihän näe näätiähän
kuule kultalintujahan
polvella puhelemassa

kämmenellä kääntymässä
laattialla laulamassa
ikkunalla itkemässä
isolle ison iloksi
huviksi ehtoisen emonsa.
Näitä aina aattelevi
tuosta kurja tuumaeli
kaipaeli kallihinta
isänmaata ikävätä
synnynmaatansa syleili.
Hotelli hopeat houni
olut kultansa kulutti
pääse ei poies päivinähän
sinä ilmoisna ikänä
aika tuskaksi tulevi
karvahana kaikertavi
veihe miehen mielen päästä
pani pyörälle pahasti
huimaksi hyvän vävyen.
Ori joutui ostajalle
ruuna muille muuttelehti
vanhat uupuivat unehen
murehesta murtununna
kalma kauan kattanunna
hauvalle havu kasonnu
kuusi kukkulan kuvelle
muistoksi hyvän isännän
sekä hellän heijuttajan.
Talo on ostajan osana
kartano kajehtijalla
lapset kunnalla kulussa
anelulla atriansa.
Kunta kurjat hoitelevi
ihanat isän sikiät
syyttömät syönkäpyset
ei kunta kululle päästä
armas matkalle ajele
kurjat itkevi isoa
vaikertavi vanhempata
heijuttahan herttaisesti

Aatelmia vieraalla maalla

rallittahan rakkahasti
kilttinä kiikuttelehen
ehtoisena elättähän.
Mitä auttoi äijän itku
kuta vanhemman valitus
mont' on merta mentävätä
aaltoa ajettavana,
aallot kaatuvi kamalat
peittää pian pienokaiset
upottaa olutorihin.
Itken mä isäni maalle
piennä päiviä pahoja
isompana ilahtuneena
sulosella Suomen maalla
kuulemme kotikäkeä
lintupääskyn pyörintöä
joukumista juotsenien
kurkilinnun kukerrusta
hanhia halullisesti
suorsan suuria iloja.
Tääll' on rauha rakkahilles
suoja pienille pojilles
tääll' on allit ampumatta
muuttolinnut muksimatta
Tääll' on sievä siittäellös
kasvatellaks kaunihimpi
oman Luojansa luvalla
eri vallan varjon alla.
Mihin lähtisin minäkin
kuhun kurjana menisin
oman suojani sylistä
oman taaton tanterilta
uhraisin urohon päivät
parhaat työni tuhloaisin?
Kätkeös isäni maa
havun varjoon hautoani
täällä päivän päätyttyä
väistyessä väsyneenä
Luojan suurehen sylihin
helmahan hyvän Jumalan
Suomen maassa mainitussa
armahassa isänmaassa.

Kun lähin omilta mailta
vierin kurja vierahalle
kummia kujat huhuili,
katuvieret kalkatteli.
Etpä täällä syntynynnä,
syntynynnä, kasvanunna
ahot on autiot sinulle,
alangot on arvottomat.
Veri viero ventolainen,
vennot aallon ahvenetki,
harjut aallon haikeutta.
Ei täällä sinun sijasi
eikä kultainen kotisi.
Kuusi on muien kunnahalla,
leppä toisen leipämailla,
mänty maassa syntynehen,
koivu kotikasvattajan.
Ei täällä sinun ilosi,
omin rannan rakkahinsa.
Jo tuon itsekin älyän,
sanomattakin sanelen:
Syön on surra syntynehen,
tunto äidin tuuitetun,
itkevi kotoinen äiti.
Toki tuonelan ovella,
kalmahauan kartanolla
vennolta vesiperältä
poikoansa, tyttöänsä
itkevi isä kotoinen
kotikeon kääntäjätä,
kääntäjätä, vääntäjätä.
Omat on kourat koppuraiset,
oma otsa lainehilla
sekä hapsi harmajana.
Vaan ei vieras mieltä vienyt
eikä maammon syäntä
saanut.
Jo tuon tieän itsekin,
älyän sanomattakin,
kumpa pääsisin pyhänä
isäni ilotulille
ädin takkavalkialle.

Sai rauta ravolle pääni,
kallo tuumalle kahelle.
Tuhmin tuuma vierahalle,
railo rannan kiertäjälle.

Nyt on tuuma toisenlainen,
aina aatelma parempi,
jotta ne rahat rapistan,
kaivan kullat kalliosta,
Ameriikan aartehista.
Seelit seitsemin tuhansin
ensin tuonne tultuani,
matkan päähän päästyäni.
Housuihin hopeakello,
kultakello kukkarohon
taskuhun takin läpehen.
Kultakoukku kummallinen
muuten mustahan pukuhun,
rinta varsin valkuainen
siihen kultaiset kupilat,
napit aivan naurettavat.
Kengät jalkoihin kitupin,
narisevin naukaisevin.
Saevarjo sauvakseni,
varjo päivän pääni päälle,
päähän sievä silkkihattu.
En tuota toki kohota,
herran eessä heilahuta.
Takaakko talon isäntä
kolmesataa, neljäsataa,
vielä viieski varalta,
korko kuuetta tulisi.
En sitä kauan sivalla,
vuole vuotta ensinkänä.
Kuussa saan satasen
markan,
kaksi kahessa tulisi,
kolmannessa kopsahtaisi.
Tulisko tuhannen määrä

kuun kymmenen perästä?
Maksan maan velattomaksi
kauppalat suliviliksi.

Takaan sulle suuri herra,
kenokaula, kiilosilmä,
oo mies mikä hyvänsä
ollessas omilla mailla,
näillä kurjilla kylillä,
nälkäniemen tutkaimilla.
Saat sieltä sata takasi,
tuhatkuusi tultuasi,
kaheksan kaottuasi.

Vaan ei tullunna tuhatta,
kaikki saanunna satoja.
Sata on vielä saamatonta,
tuhat toista tuomatonta.

Amerikassa itkevä poika

Jos en itkenne isosti
kaikkein kuullen kallotelle
itken ihte mielessäni
voivotan sydämessäni.
Itken kurja aamuani
piennä huomenta hyrisen.

Elon aamu huoletonna
päivä lapsena viaton
se on jäänyt jälkeheni
pimeähän piilennynnä.
Jäänyt kukkaset kotoni
temmelletyt tantereeni,
jäänyt rannat rakkahimmat
entiset ilosijani.
Jäänyt aallot armahimmat
sinipintani pyhimmät,
jäänyt siskoni suloset
kaikki kasvinkumppanini,
jäänyt veikkoni verevät
äidin lapset lauhkiammat,
jäänyt äiti itkijäksi
vanhin vaikeroitsijaksi.
Isä vaipuu itkuhunsa
nääntyy vaivainen vesihin.

Jäänyt maani syntymaani
Luojan turvihin hyvihin,
jäänyt Pohjola ihana
linnun laulut raikumahan,
jäänyt linnutkin tuhannet
ystävyyttä yllyttähän.
Jäänyt impi ystäväni
sylistäni sykkimähän.
Sydämeni sykkiväinen
jäihe aino armahalle.

Vaan minä poloinen poika
lähin kurja kulkijaksi
vieraalle vaeltajaksi
ilman itkuista sydäntä
paitsi mieltä haikiata.
Nyt on mieli murtununna
sydän kurja synkistynyt
kuin on kultani eronnut
mennyt muille armahani
sen nyt kallihin kaotin
maailmassa rakkahimman
senkin iltani iloni
ehtoisen elämän toivon.

Voi sinua neito nuori
sinä impeni ihana
piätkö iloset illat
ilman muistoa minua
piätkö pyhimmän tunnon
uuen ystävän sylissä?

Vaan en minä mielestäni
tuota kaikkea kaota.
Ehtoo tuopi yötä synkkää
aamu kättä karkiata,
päivä lyöpi pääni päällä
ikävä ihoni sisällä.
Se on rinta riutuvainen
tunto tuskien alainen.

Vaan minä poloinen poika
äidin kasvatti katala
huojun kurja huolissani
huokaelen hervotonna
uuven ystävän parihin
turvihin hyvän isännän.

Siellä tuuin tuntoani
karkotan ikävätäni

viinatuutin tienohilla
olutpuoliskon ohella.
Vaan ei tiedä armas äiti
eikä arvaa isäni
juonko viinoja vihalla
kateuella karvaksia.
Juonko iltani iloksi,
juonko yöni ylpeydeksi
juonko pitkin päiviäni
juonko viikon visusti
juonko juhlani velaksi
juonko juhlavaatteheni
juonko vuojen, juonko kaksi
juonko ilmoisen ikäni
juonko silmät siirollehen
juonko kalman kasvoihini
juonko minä mieleniki
kaikki järkeni kajotan.

Milläs nyt poloinen poika
äidin kanneltu katala
pääsen kurja kulkemasta
vaivainen vaeltamasta
vierahalla vierimästä
ravaamasta rannikoita.
Millä iloton isääni
holhoon hoikka äitiäni.
Syän on täynnä synkeyttä
mieli murheesta väsynyt.
Murhe muistuvi minulle
itku julma juodessani.
Mitä antanen isälle
kukkarosta kurttusesta,
laihat on laiat lompakossa
tuska suuri turmiossa.
Anna ei isäntä kapakan
anna ei olutta velaksi
maksamatta maattomalle
muukalaiselle mitänä.

Yksi on päivä päättäväinen
hauta harmajan kotina
hauta musta muilla mailla
kalma karvas vierahalla.
Ei siinä emo valita
eikä itke isovanha
kulta entisen kujerra.

Muisto multihin menevi
turpehesen tuhma poika.
Itkeepä isä kotona
äiti hellä huokaileepi,
itkee viimeiset vetensä
kaikertavi korvahansa
konsa kuulee kuolleheksi
kaukana kaonneheksi.

Koti-ikävä

Muistanpa kotoisen koivun,
senkin lehon lempiämmän,
jonka aamussa iloitsin,
päivät varjossa vaelsin.
Se ojensi iloisen oksan,
tarvevesan suikahutti.
Aamulla silmille suloa
unta illalle hyvälle.

Pääsisin kotoisen koivun,
isän pihlajan sivulle
iltaisin iloitsemahan.
Pääsisin kotoisen lammen
rannikolle rallattahan,
lainehille lapsuuteni.

Jos en laulella osaisi
taitaisi entiset eloni,
niinpä itkisin ilosta,
hyppisin hyvillä mielin
lapsuuteni laitumilla,
vainioilla vanhempani.

Jos oisin huono hyppijäksi
isollainen itkijäksi
veisaisin vesistä virret
värsyt lammen lainehista.

Kaivattu poika

Isä itki lähtiessä,
emo enemmän itki,
itki päivän, itki toisen,
kohta kolmannen perässä.
Suolle tuli suuri lampi,
virta vaaran laitehelle.
Virta vei ilon emolta,
lampi huolet huuhtaeli.

Luulitko ilon iäisen
aamulla sen alkavaksi?
Aamu äidillä iloinen,
herttainen huomenella,
ilta tuo ikuisen itkun,
ehtoinen suru sanoman
suru suurimmat pisarat,
karpaleet kattavimmat.
Se oli ilo isällä
riemu äiti rakkahalla,
kiikuttelut kämmenellä,
helmoissansa heilutella.
Pois lähti poika riepu
luota ehtoisen emonsa.
Oman taaton tanterella
ei liiku likanen mieli,
syki sydän hoitamaton.
Syön kuin sysinen säkki
pikitynnyri tyhjä.
Maat läksi mateliaksi,
meret mustat mentäväksi,
ovet ouot aukovaksi,
veräjät ve'ettäväksi.

Ameriikan lesket

Jos en sylje syyttömiä
vinguta viattomia,
niin käy karttu koskettua
älähytä ähkyviä.
Mont' on leskeä levätty,
maattu muorit matkalaisten,
kun on puute puolisosta,
kaipio kaonnehesta.

Joka on menny muille maille
vierinynnä vierahille,
heitti hellänsä kotihin,
jätti kurja kumppaninsa
ikävissä itkemähän,
kallottahan kankahalle.

Vaan ei kaho kauan itke,
vaivainen kovin valita,
kun jo kuuluna kylällä,
juoruna Juhon akoilla
kumppanista
kummemmasta,
siististä sijahisesta,
jonka rommi rohkaisuna
viina lihan vietellynä.

Olut oottajan tavannut,
joka kaasi kynsimällä,
suuteli sulosanoilla.

Vaan ei juorut julki tullu,
jos ei raitehet rapise,
eikä tulta tuikahtane,
jos ei valkia valase
eikä nouse nokinen savu
ellei tulta tuohusteta.

Saahan salaa syleillä,
kun ei ämmät äkkäjäisi,
huolehtijat huomahtaisi.
Niin sais ottaja omansa
puolisonsa puhtahana
poika-veitikan verestä.

Kun ei ämmät äkkäjäisi
kylän haukkujat havahtuisi
vatsan paisuvan pahasti,
poven alla ponnistajan.
Niin sais tuotakin salata
piillä luita pienempiä.

Vaan sinä siviä nainen,
puhastunto pulmukainen,
joka et suuttunut sukuhun
pahastunut puolisohos,
vaikka vieroitti vesihin,
jätti itkuhun isoihin.

Niin sinä siviä eukko,
puhastunto pulmukainen
syökse äijäsi sylihin
kavahuta kaulahansa
vielä tuolta vieriessä
maailmalta matkatessa.

Vanhana kotiin palannut

Terve, terve tultuasi
kauan poissa oltuasi,
vierahalla viikon pitkän
mailla muilla iltahasi.
Olit nuori onnellinen
huikentelit huono vielä,
kuohui poskesi punoa,
silmät loihe lempeyttä.
Nyt on viikko valkasnunna
kuuhut kurttu yltynynnä
poloisille poskipäille
kultaisille kutrisille.
Liekö huoli harmajaksi
olo kurja kurttuiseksi
tehnyt miehen tervehenki,
verevänki, veikkosenki.
Vieras veihe viikon sulta
elon kallihin kaotti,
päivän hyvän päähän asti,
iän iltapuhtehelle.
Mitä miehestä jälellä
loppu luita vaivaisia,
näkö kaiketi kaonnut,
silmäkullat kuihtununna.
Ilonnu et isänmaalla
rakkahilla rannikoilla
impilauman laulaessa
nuorten kanssa nauraessa.
Nyt on huoli hautahasi,
suru mennä suojahasi.

Elämän kuvia

Monta päiveä pahoa
sekä hetkeä huolellista
olen ennenkin elänyt,
maailmassa matkustanut
mustalla murheen tiellä,
pimeällä pilvisäällä.
Josta piirrän pikkuruisen
sanon harvoilla sanoilla,
juuri juoksusta elämän,
kurjan päiväini kulusta.
Laulan asti lapsuuesta
kätkyessä kääritystä
murhelaakson laulusia,
syöpätaudin syytöksiä.
Ensi vuosina valitin,
paruin pillipiiparina,
jotta joutuisin jaloille,
piipertämään pikkuruisna
iloksi nuorelle isälle,
sekä äidille armahalle.
Pian päiväni paheni
huoliksi hyvät hupini,
kun se pelkojen kuningas
tahi kulki kuolon herra.
Otti äitini minulta
poies pikku poikaselta,
sekä siskoilta samassa.
Äiti jätti jälkehensä
imeviä itkeviä
tänne maailman majoihin
orvoiksi omat armahansa,
parkumaan pikku poloiset.
Eipä isä ilman ollu,
haki mielihaikeutta
äitipuolen puuttuvaisen,
vitsan viisivuotiaille.
Ehkä annan anteheksi,
kaikki muistosta kaotan
opetukset oikkuisetkin,
kun on itkut kuivannehet,
poissa poskilta pisarat.
Niin se kulki kurjan aika,
päivä meni, toinen tuli,
harmi haikia hävisi.
Loppui viimein lapsuuteni
alkoi miehen miettehetki
sekä ymmärrys yletä
kukoistuksen kukkulalle.
Silloin irtosin isältä,
ilman itkua mökiltä,
puoliäidin äärilöiltä
syömään ruokani rauhassa,
ansaittua atriaani,
toisen pöydältä pötyni.
Vaikka vailla vaatettakin
päällä musta murhevaippa,
paita paikattu sisässä,
täitä paljon paikan alla,
murhe karjan kainalossa.
Liekö liiviä vähääkään,
housut hohmalle kuluneet
ihan rikki riekaleina.
Näin se nälkäisen näköinen
rikkinäinen poikariepu
alkoi renkinä rehuta
palveluksen pakkasella.
Ilman eestä ensi vuonna,
ehkä ruuan runsahasti
vähä vaatetta välistä.
Nytpä aikani aloitin
iloisimman iässäni:
Murhe jäänyt jälkeheni
kyhmyt kynsityt paranneet,
vitsan jäljet jäähtyneet.
Elin uuessa elossa
nuoruuessa nuhteetonna,
elin yksin ylpeänä
aivan aikaa hupaista,
murheet kaikki muistamatta.
Ruokaa oli runsahasti

ravintoa rauhallista,
vaikka vaate vaillinaista.
Mutta alkoi aika kolmas,
tuli vieras tuntematon
ylimaihin ystäväksi.
Sinne siirtyi silmäykset
hehku ponnisti povessa,
siellä raivos rakkauskin
tulisilla tuntehilla.
Että oletko omani
kuolohetken kumppanini?
Taasen alkoi surun aika,
kahta ennen kauhiampi.
Vaikka köyhyyttä kokenut,
huolet Isän hartioille
laskin aina lapsuuessa.
Nyt on oma sylissäni,
köyhyys kahta kauhiampi,
rakkaus rintoja rasitti,
päätä köyhyys pyöritteli,
joka oli tulossa tutuksi,
raivos rajasankarina.
Rakkaus puolensa pitäjä
voimakkaampi voittajaansa,
pani pässin karsinahan,
vaatijaansa vastustahan,
kokemaan elämän kovuutta.
Ilman alla avaralla
enpä elää ennättänyt,
enkä korkeeksi kasota,
kun jo laukes lapsuuteni,
aika nuoruuden nukahti.
Joutu hetki huolellinen,
aukes aavikko etehen,
yhä pimeä pitkällinen,
kussa aikani kulutan,
kuhun kehtoni kuletan
lapsiparan parkuvaisen,
oman armaani asetan.
Tuopa hetki tuskallinen
mikä särkevi sydäntä,
rytisteli ryttyseksi,
mursi muodon nuorukaisen.
Kasvoin kauneus katosi,
vesi poskille valuvi,
kyynelvirta vierieli,
kun ma kummeja kyselin,
pyysin pyhään toimitukseen
pakinoille pastorimme,
kasteen liittoon kantajan.
Kun ei ilkeät isännät,
kylän ukot uskottomat,
eikä vielä emännätkään
köyhän lapsesta lukua
pitänehet pikkuistakaan,
kun ei tietoa tulosta
heille herkusta hyvästä.
Silloin valtaa valitus,
Herran tykö huokaukset,
ettet hylkää hyljättyä,
omaa orvoksi aseta,
anna arvoa enempi
tahtos jälkeen taivahassa.
Enpä muistele enempi,
ne on mennehet menojansa,
kulunut on kurja-aika
tuolla lailla turvatonna.
Silloin astumaan aloitin
merta, maata
matkustamaan,
vaikka vaimoni valitti,
rakkahani ruikutteli,
toisen nurkassa nureksi
levotonna, leivätönnä.
Täytyi kärsiä tämäkin
sydämellä murtuneella.
Erosimme eineheltä
minä sinne, toinen tänne.
Minä Lännessä alotin
aaltoin ankarain takana,
rakastettuini ravinnoksi
työllä raskaalla rajusti,
varsin vaivalla kovalla.
Eipä auttanut apuni,
toivoni totehen käynyt.
Piru peri palkan multa
hiisi vaivani varasti,
teetti työtä tyhmän lailla,
ilman eestä ilkeästi.
Paha palkkani pitävi
maksamatta mainittuna,
ansaittuni aarteheni.
Kova kohtasi minua,
harmi haikia hyväili,
tuotti muodon murheellisen
unen kaiketi kaotti.
Päivät pitkiksi venytti
viikot vielä pitemmiksi.
Eikä antanut iloa
vierahalle viinaryyppy,
olut oksetti minua,
ihanuuskin ilman alla
Ameriikan aavikoilla.
Luonto muuttui mustaseksi
ei se tullunna tutuksi,
Yhdysvallat ystäväksi.
Ruoka hyvä rustattuna
ei se maittanut minulle,
teki kaikki tervaseksi.
Siellä murhe muotosena
elin aikani alotin,
vuodet vierahan tykönä,
kylmäkiskojen kylässä,
kalmalaisen kartanolla,
rauhanpiipun raunioilla
olin onneni kohdannut,
aarteheni aivan kaikki.
Kaikki terveys katosi,
kulki poies kulta-aika
myrsky ilmoille iäksi

teille tietymättömille.
Eikä tullut takaisin
tohtorinkaan toiminnalla,
laittamalla lääkärin,
metesiinien mehulla.
Silloin kääntyi silmäykseni
ajatukset aivan kaikki
luoksi oman armahani,
kauan kaivatun sylihin
isänmaalle itkeväisen.
Joka rahaa rakkaampana,
kaikkeakin kalliimpana
säilyy sydämessäni
milloinkana muistamatta.
Silloin lähdin Länsimaille
itää kohti itkemättä
rautavaunuilla rajuilla,
isojen laineitten laella,
aaltoin ankarain selässä.
Neljä merta matkattua
valtakunnat vahvat halki
kuljin kaikki kunnialla.
Kaikki kohtasin kotoa
aivan pian armahani
sain ma sydänkäpyseni,
enkä tiennyt ennustella
tuomita tulevaa aikaa
eikä elämän pituutta
sydäntäni särkeväksi
ristin päiviksi poloinen.
Musta se on murheen aika
ilo kauaksi kaonnut,
itku siirtynyt sijahan
se on tullut tuomariksi,
varsin pahaksi vaatijaksi
tässä ilmassa iäksi.
Luoja lahjoitti minulle
tavaroita taitavasti.
Laulavia lattialle,
joista murhetta minulle
valitusta vaimolleni,
iäksikö itkemistä?
Etä murhemuodon muuttaa
kaikki kalvaapi kololle,
kuluu nuoruuden kuvaus.
Puna poissa poskipäistä
tyyni mennyt ilon merkit,
kaikki kauaksi kaonnut.
Kun se kohtasi kovasti
tuli tauti tuntematon,
raivo lapsiraukkahamme.
Silmät se on siltä vienyt,
päästä päivän valkeuden.
Päivä häntä huikaiseepi,
kaula kasvaa paisumia,
ryhmyjä ja rauhasia.
Veri märkänä valuvi
leuan alta levottoman
itkeväisen ilman syytä.
Tämä raukka rauhatonna
monta vuotta vieritysten
Luojan armoa anova,
joka saattaa sairaudet
muuttaa murehet iloksi
omat ottaa suojaksensa,
tallelle taivahan salihin.
Enpä suittannu sanoa,
kynälläni kirjoitella,
mitä mielessä minulla,
ajatuksia aivan paljon.
Mustat murehen höyryt,
surun savut sumuiset
viepi mieleni minulta
kaikki järkeni katoaa,
päätäni jo pyörittelen.
Ehkä kuitenkin kykenen
saatan sanalla, parilla
vielä virkkoa vähäsen
kahen kuormasta kuvata,
jota kurjat kuljetamme
elon päivillä pahoilla.
Tiemme pää on tietämätön
kuhun kuorman
laskenemme.
Rakkaus on rauhanamme
se on sulanut sydämet,
pehmentänyt puolisoiden
ristin alla rinnassamme.
Antakohon armon Isä
rauhassa ja rakkaudessa
kuolon hetken kumppanini
kärsiä kovaakin aikaa,
suosiossa suuttumatta
ehtoolle elämän aikaa,
iltapuolelle ikääni.

IV Työelämä

Metsämiehistä

Ampuu joutsenet joesta,
hanhet suolta surkialta,
suorsalinnut suvannolta,
tavit laineitten laelta,
teeret laulutantereilta,
metsot kuusen kukkulalta,
riekot lengalla levolta,
pyyhyt havun haarukalta,
jänö kuusen kullan alta,
oravat oksalta petäjän,
ampuu hirvet hirviästi,
harvat maastamme majavat.
Tästä vaivanen valitti,
uikutteli urpiainen
nähdessä nämä kamalat,
jutut kummat kuullessahan.

Talonpoika tattarainen
hiipii yöllä yksinähän,
hämärällä hääläelee
tällä armahan ajalla,
luvattomalla luvulla
nimismiehen miettimättä,
vartomatta vallesmannin,
herrakullan kuulematta
teeren laulutanterille,
metson mahtavan
maisemille.
Eipä huoli huonot herrat,
metsänvartijat varota,
ruunun puistossa puhele,
hirvikoirat koikottele,
virantyössä työnnyttele,
jahtipaikoille pakene
asehettoman avuksi.
Olis paljonkin panoa,
pimiässä piirtämistä,
tuhat tuhmia tapoja,
sata pahaa pantavata
valistuneitten valohon,
silmihin sivistyneitten,
hurskahien huomiohon,
kansan kasvavan etehen,
kultalasten kuultavaksi,
kesäpyynnistä pahasta.
Onni olkohon hyville,
rauha, riemu rintoihinne.

Terva-Jakku

Juhlaruno Pohjois-Waasan läänin maalaisseuran vuosijuhlassa ja KPO:n perustamiskokouksessa Toholammin pappilan puistossa 4.7.1905.

Paha on Pohjolan kuningas,
jolla jäästä jänterehet,
päässä kuurainen kypäri,
parta paksuna lumesta.
Pani pajulle levätä,
kaivaeli kannon alle,
lylyn juurilla lytisty,
peitteleikse pensahassa.
Vaan kun vanha Terva-
Jakku
asui ahtehen nenällä,
kuokki kummut kuusikkoiset,
katajaiset kaivatteli.
Toivoi taivolta siunausta,
aho kasvoi kaunihisti,
ruis täyelle tähälle.
Halla halmehen isäntä
nousi notkosta ylemmä,
kannon alta kapsahutti,
pensaikosta pehahti
Terva-Jakun tehtahille,
pellolle pereisännän.
Syötpä taaski puitten syitä,
kaarna leiväksi karista,
ota olki kakkaraksi,
jäyä ahoinen jäkälä.

Palkkapiiat

Jo oli Jakku Jaakon saanut,
Mikko mieheksi ylennyt,
kasvoi niille kynsi karhun,
mesikämmenen käpälä,
siellä vanha valkoparta,
tuopa kuurainen kuningas
lylyn juurelle lymysi,
turvaan alle turpehisen.
Sinne Jakku Jaakon laitti,
Mikon miehevän perässä,
jolle kuokat kummalliset
kämmenihin käyräpäiset
ne ajoi aholta hallan,
suolta vanhan valkoparran.

Laulaisin hyvänki laulun
toki hyvän taiteilisin
vierittäisin oivan virren
kaiuttaisin kansalleni
Suomelleni soittelisin.
Vaan mistäpä minä laulan
kusta kurja kuikuttelen
piiparoisin piikasille
tyttärillen toitottaisin
kalkuttaisin kassapäille
punaposkille puhuisin
palkkalaisille panisin
kekri-päivän kerjettyä
muuttoajan astuttua
syksyn synkiän ajalla
vapaaviikolla vikisen.
Ulvoopa upehen jouhet
kiljaiseepi kinttusuonet
karjahtelee kautokenkä
miksenkö minäkin laula
miksi ei laula Suomen sulhot
miksi ei pontevat poraja
miksi ei kaiu kanteleinen
miksi ei urkuset uraha
runovirret viehättele.
Lauloi ennen Lemminkäinen
Pohjan poikien seassa
Kalevalan kankahilla
kanssa kuulun Väinämöisen
soitti Suomehen suloa
iloa isämme maalle.
Sinä piika pikkarainen
rahan pantu palkkalainen
laula isäntäsi iloksi
eloksi hyvän emännän.
Laula lapset polvellesi
talon kiltit kintuillesi
vaali käsivarrellasi
kääri kämmenyisellesi
sovita sormesi nenille.

Älä muita muisteleikse
ällös kultia kurita
puhu puolet naurusuulla
toinen puoli laulusuulla.
Pysy pyhinä kotona
juhlat ilman juoksennalla
ettei naura naapurisi
ettei emäntäs vihastu
käskijäsi kärtyilisi.
Tuota kuuhut kuuluttaisi
viikonki valittelisi
jos kylän kynnykset kuluisi
kylän ukset ulvahtaisi
naukuhun saisi saranat.
Sitä naista narrailevat
sitä kullalla kysyvät
hopealla houkuttavat
joka ei viihy vierahissa
torku toisessa talossa
kulje kuutamon ajolla.
Palkan antavat parahan
hopiassa holhoavat
herrassäädyssä helotat
palvella saa parempia.
Anna juhlan juoksahella
anna joulun joutuella
heill' on lahjat laitettuna
sekä kenkit keksittynä
armahaiset annettavat.
Ole nöyrä neuvottaissa
kärkäs ole käskettäissä
herkkä herätettäessä.
Ällös piika piehtaroitse
eikä suuttua suhaja
pidä viikkoista vihoa.
Mont' on piikaa pillamusta
monta piikoa pyheä
olentoa oivallista
monta kaunista kanoa
pulmua puhasta monta

kampapäätä kaunokaista
mont' on tyttiä tylleröistä
piikaa pahantapaista.
Pahat saavat palkan pienen
hyppyrit hylyksi jäävät
tanssarit takapajulle
kylän kynnysten kävijät
keskisillan keikkuajat
selkäin vieressä venyjät
kaaren kaulan kantoajat
pään pystyssä pitäjät.
Heitä on hylkynä hyvinä
emänniltä ehtoisilta
akoilta avullisilta
rotevilta rouvasilta.
Nyt on kekri keinutella
vapaa viikko virvotella.
Moni muuttaa mustan
päivän
moni valkian valitsee
mi on aika elostella
kun on hetki heijaella
syyä einettä ilolla
murehetta murkinata
itkemättä illastella.
Kellä on ilo ilman olla
millä huoleton elämä
syy ilman sykkimättä
tehä ilman itkemättä
mennä maata käskemättä
nousta ilman nostamatta
keikahtaa kehottamatta
pestä käet puhtahaksi
silmäkullat siivoella
hiukset silkillä situa
nauha panna naurusuulla
olla aamulla ilonen
kiltti auringon ajalla
työssä aina tyytyväinen
ahkerana ammatissa
että emäntä näkisi
imehtelis isäntäki
olevasi onnellinen
hyvin taipunut taloksi.
Liikahtele liukkahasti
keikahtele keppeästi
sukkelasti suikahtele.
Ole leikki lehmän kanssa:
Pyhiskele Pyhikkiä
mauruskele Maatikille
älä Kirjoa kiroile
ällös potki polvellasi
älä survo suonillasi.
Kutsu aina kullaksesi
lempiästi lehmäksesi
niin tulee illalla ilolla
juosten Koituri kotihin
asuntohon ammumalla.
Pääset leppeänä levolle
markumatta makuukselle
nurkumatta nukkumahan
aletessa aurinkoisen
kulkiessa kuusikolla
vajotessa varjon alle
luonnon unta uinahtahan
uutta voimaa voittamahan
suoniasi sulostahan
käsivartta vahvistahan
jalkojasi jalostuttahan.
Lepo on ilo itsellesi
se on kuuluksi kylälle
ilo suuri ihmisille
olla hyödyksi hyville
emännille elämäksi.
Pääset paikalle parhaalle
suuren palkan paiskoavat
maksavat mielellä hyvällä
ajele et armahatta
liiku muuttolintusena
kanssa variksen vaella
kulje kurkien tavalla
siirry siipilintusena
pakopaikalle pakene.

Salapolttajan rukous

Kuusen juurinen jumala
suojaa sinä siivilläsi,
oksas päälleni ojenna,
lymy suuri suojakseni.
Allasi armas aherran
panen patani tulelle
varastetun vartahalle,
jonka rannasta ravistin
pesunaisten peiton alta.
Siinä pontikan poristan,
allas tiuttani tiputan.
Sinä kuusi kuule minua,
joka oksasi ojenna,
varjele mua vaaroiltani,
ettei näkis nappirinta,
tähtiotsainen osaisi,
havaitsisi öisen haamun.
Jos sen näkis nappirinta
tulisivat tuppiherrat,
silloin netkuisi nenäni,
variseisi varpahille.
Sitten housuni hotisis,
vapisis kuin vaarin polvet.
Ei he armahtais minua,
kaikki kattilat kalisis,
saaveista sato tutisis.
Eihän tuima tuppiherra,
tuohon tympiä tyytyisi,
panis tuomarin tutuksi
lakituvan lattialle.
Taaskin netkuisi nenäni,
variseisi varpahille,
kun olen kuullut sanoja
suusta tutun tuomarin,
tulisi tuhannen sakko.
Jos on tuska tuomiosta
tyhjä kurttu kukkarosta.
Niin on tieto tiilenpäistä
lurjuksen luettavaksi
tuolla linnan liitoksella.

Maailmanrannan Manna ja Kotikorven Jussi

Maailman Manna:
Mitäpä mie isästä,
huolin hurja äitistäni,
kun saan päivän pyöriväksi,
viikon moista mentäväksi.
Nuori kuin isän nukella
tossu on emon totisen.
Ei mua emo torunne,
nuorta nuhtele isäni
viikon verkavaattehista,
suuruspullosta sunnuntain,
säästöpankista paraja.
Kapakas on säästömerkki
taskussa tapin takana,
rintapielukset pihalla.
Mailla muilla mieluisampi.

Kotikorven Jussi:
Tuohon istahti isäni
ahomailta Aasiasta
vienolle vesipurolle,
pajukolle pahnaiselle,
halmehelle hallaselle.
Siinä siitteli sikiät,
elätti emon käpyset
taistellessa, voittaessa
eestä poikainsa poloisten.
Pojat kasvoi, karhut kaatui,
kuuset lankesi kumohon,
männyt notkuvi mäellä,
aimo hongat ahtehella.
Isä kuoli, pojat peitti,
papit siunasi sijansa.
Isä meille iskut jätti,
vaivat vanhempi vakitti.
Ahot sanoi armahaksi,
pellot sulle perkatuksi,
heinärannat heiluviksi,
lammin laine uitavaksi,
neiot nuoret naitavaksi,
lapset lauman leikkiväksi.

Maailman Manna:
Keskeytä kehno pakina
kotoisista kannikoista,
rämehistä rääsyisistä.
Ei ole penniä pyhänä
viikon työstä työlähästä,
jolla tuotat jouluviinat,
suuruspullon sunnuntaiksi.
Eikä hoijakkaan hypellä,
viinan eestä vilvoitella,
kuokkamiessä kuuristella.
Saatpahan sotapuvussa
tuta tuskat, nähä nälät
torakassa toprakassa.
Soikotella, tarkotella
kolme vuotta korkiata.
Vaan minä miehen kanta
tohin täältä töissä mennä,
itku ei vaikuta isäni,
äitin hellät äännähykset.
Enkä sortune soassa,
kaau miehen kalskehessa
meren yli mentyäni,
kaksikin kaottuani.

Kotikorven Jussi:
Sorea sotainen tauti,
veritahru taistelossa.
Isänmaa ihanat tilkat
maksaa kiltti kiitoksella.
Maksaa maa, lupaa Luoja,
antaa kuulun kunniankin
suomalaisen sitkeyelle.
Musta on koppi muilla
mailla,
vares vanha vierahalla.
Tongit toisen aartehia,
kaivat kalman tanteria.
Vuoret vankuu vuosikauen,
rauniot lopun ikäsi,
tuota kenpä tuuittaisi.
Katumus kalvaa syäntä,
pääpaljas, hapsi harmaa,
hius hieno käpristynyt,
olut on onnesi häviö.
Synnyinmaa, missä sylisi,
kopra kova teettäjällä,
rahan eestä raatajalla.

Maailman Manna:
Irvi näitä itkeköhön,
pahalainen parkukohon,
maailma on mielitietty,
rannat ääret rakkahammat.
Työstä tulee suuret summat,
tieosta elo ihana,
hupi suuri suuruksesta.
Tieä et miessä ollehesi,
aikaisna elänehesi
kotokorven kainalossa,
pikku tiitisen tilalla,
vareksien vainiolla,
pettuleivän permannolla,
sarkakauhtanan keralla,
hurstipaijan paltehella.

Kotikorven Jussi:
Korppi se kesytön lintu,
musta muien nähtävänä,
kauneimman katsottavana.
Verassa vihattavassa
raato hällä rattonahan,
lento ihanin ilossa,
varkaus valo elämän.
Kussa kuolee, eipä tieä
hautoa sukunsa suuri,
kummut kukkia levitä.
Kaikki kalmalle vihaset
pyyntimiehet, pyssymiehet.
Syän kuin sysinen säkki,
pikitynnyri tyhyjä.
Näkee kaikki kaupungitkin
sekä kylät kaunihitkin,
kouluhuonehet koriat.
Hyöy et muien muhkeuesta,
kaupunkien kauneuesta.
Vieras kuin susi Virossa,
kulkukarhu Karjalassa,
ahma Lapin laitumilla.

V Perinne

Vanha runomitta

Näin ennen isämme lauloi
suomen suorilla sanoilla,
tuolla vuosien välillä
aromailla Aasiassa.
Sieltä ompi siirtynynnä
suussa ukko suomalaisen
tuonne Permian pihoille,
Äänisjärven äyräsille.
Sieltä kumma kulkenunna
kansan suussa Karjalahan
aina Väinölän ahoille
Kalevalan kankahille.
Tänne armias asettui
kansan kanssa laululoiksi
loitsurunoiksi rupesi,
taikausten tarpeheksi.
Näinpä lauloi Lemmin poika
Saaren impien iloksi.

Neiet nuoret mielllytteli,
lepytteli lesket kaikki
saarella sanattomalla,
niemellä nimettömällä.
Vielä vaka Väinämöinen
lauloi luout, lauloi luonnon,
lauloi Pohjolan unehen.
Lauloi suohon Joukahaisen,
lauloi virpihin Vipusen,
värsyihin väen väkevän.
Tuo on tuttu, kansan tuttu
runo vanha Väinölästä.
Sitä riemuiten remuaa,
pakinoipi partavaari,
sitä pojatkin parahat
parrattomat paiskelevi,
sitä iloiset immet
lystiksensä laulelevi.

Piipun perästä

Annappa apuemäntä,
anna runon ruotimuori.
Käännä känkkä leukoasi,
leuassa levesi koppa,
kopassa kolea varsi,
kumma kukkaro sivulla
luinen puikko passin päässä.
Ei se joua jouten olla
kartta sillä kaivetahan,
koprahan kopistetahan.
Suittaa sillä suuhun panna,
kaataa kahmalon avulla.
Jos ei mulle ruotimuori
eikä ylpiä emäntä
anna piipusta poroja,
tupakasta tuhkaherkku,
avaan suuni suuremmalle
leukapieleni levitän
punasille pulmusille,
nätemmille neitosille.
Eikä muiskuille murise,
niill' on piippu pikkarainen,
koppa kopran täytehinen,
kopassa kova herkku,
mahorkasta mahti saatu.
Antaa se anovan suuhun,
kaivaa kallihin hunajan.
Kun sa käyös Kannuksessa
kysäise kylän tytöiltä,
imposiltaki inase.
Niill' on pussi puolillahan,

Laulu tupakasta

ronkalla roteva säkki
tupakkata tuttavata,
mahorkkia mahtavata.
Siitä on poro poskista
tuhka vähä tummenpata.

Jos on joku ennättänyt
nuolla ihvet immen piipun,
neien tuhat tuhrustella.
Muistan vielä muunki
keinon
tiedän toisenki asian.
Avaan suuni suuremmille,
leukapieleni levitän.
Herran tieän herkkusuuksi
sepä polttavi parasta.
Rettingiltä ruusun tuotti,
tuotti Vaapelin Turusta,
karhet taajahan karisti,
tiesi kyllä miesten mielet,
rengin arvasi asiat.

Kiitos sulle suuri herra,
toki toosallisesta,
sainpa jo hyvät hunajat,
appehet ani parahat.
Kopra on kohta kaaettava,
pivan täysi pistettävä,
loput taskuhun taputan.

Joko lauluni lopetan,
virren päähän pännän
pistän?
Runotkohon rohkiammat,
viisahammat veisatkohon
minun kumman kuoltuani,
nurmehen nukuttuani.
Ajalla ape elämän,
korren kaivanto elolla.
Kun saapi sata lukuja,
kuluu vuotta kymmmeniä,
syöpi naiset naurusuulla,
piipun perät pihkasuulla,
ennusti runon tekijä.

Nytpä minä lauleskelen
tupakasta laulun,
piirrän piipun pohjukoista
siitä ompi kauhu.

Eteemme on aueneena
aika uuenlainen,
kun on tullut tuttaviksi
tupakka ja nainen.

Onko naiset kaunihit
ja siisteiltäkö näyttää,
jotka uuen ystävänsä
tupakalla täyttää.

Eikö sulla Suomen nainen
ystävätä muuta,
kun Ruoti-Tuoran tuttavalle
täytyy antaa suuta.

Ilmankos nyt isänniltä
piian palkka nousi
kun kaffia ja tupakoita
polttamahan jousi.

Tupakoita noutamahan
on nykyajan hyppy,
kauneus on kaonnu
ja kasvot käynny ryppyyn.

Kauppamiehet Venäjältä
tupakkia tuottaa,
nikkarit jo niitä varten
piippujakin muokkaa.

Kauppamiehet velkovat
jo tupakasta hintaa,
tupakasta tullut tauti
kirventelee rintaa.

Siinä naisten sivistys
kun sauhu suusta suistuu.
Kasvot käypi kalpeiksi
ja kauneus se kuihtuu.

Alkoivatko tupakoimaan
sairauuven vuoksi,
eipä, mutta puppulainen
tupakkia tuotti.

Piippu houni piian palkan,
pannu perintösi.
Kauneus se katoaa
ja pitäis saaja mieskin.

Mutta eivät muijen miehet
kun ei ollut ehta
ennen koska renkireuhka
peränsyöjä pestaa

Innostuneet imivät he
tupakkia ensin
Suomen naisen naurettavan
huulille se lensi.

Aamulla on aimo ruoka
miehellä mi herää
karetsia kaivella ja
ämmin piipun perää.

Poikastenkin penkillä on
piipun poro karvas
tästä virki viatonna
ompi aivan harvat.

Terveys on loppunnu
ja rintatauti vaivaa,
tuhat kertaa hullummasti
piippu pitäs kaivaa.

VI Henkilökohtaiset runot

Kansan aate

Enpä kreikaksi runoile
Homeroksi houraele,
Herkuleeksi hellittele.
Soitan suomella omalla
eliitin kielin kimmottelen,
lahen vienoilla vesillä
tuhatjärven äyrähillä.
Niin mä rantoihin rakastun,
lepyn lehtoihin omihin,
kostun korven vaattehisin.
Korvesta kotini nousi,
nousi särvin notkelmasta,
leipä lehosta yleni,
laulu mielestä hyvästä
soitto Suomen kunniasta.
Heitin sinne Herkulehet
oppineitten ongelmaksi,
kokemaksi koululaisten,
Ateenan alavesille
kreikkalaisten lainehille.
Jos en laulella osaisi
Kalevalan kanteleella,
laulan vienolla hymyllä,
hyrinällä hiljaisella.

Moiti muita, kiitä itseäsi

Kaikki rohkiat runoni
laauttomat laulamani,
joit' en viinassa vikissy
olut päässä oksennellu.
Viinassa en mä vikise
alkoholi aivoissani,
luonto laululle kehotti
suru siisti suuren nuotin,
murhe vähän muovaeli.
Saiko lauluksi sivistys
valo virren vierännälle.
Eli parralta pakana
suulta laulaja leviä.
Tuoll' on tähti taivahalla
koin ilmoilla ihana.
Piltti pieni Betlehemin
syntyi seimehen ihana,
saatti sanansa suloisen
murehessa murretuille.
Tuo on toivoni ihanin
vielä viimeiset sanansa
riippuessa ristin päällä
sinetillä seitsemällä,
uskottavalla sanalla.
Kuoli eestä laulajansa
rohkiammanki runojen.
Mont' on murhetta minulla
huolta ilman huutamatta,
joita virsissä vikisee
lauluissani laskettelee.
Enkä itse ilman syytä,
vaikka kaihon kansassani
panen pahoja tapoja
saisin huonot hylättäväksi
paremmat palattavaksi.

Pelkojen kuningas

(Vaimon kuolema)

Kun vaimo viereltäni
menny tuonelan tuville,
sitä itkin iloni lopuksi,
kallihini kaatumista.

Itkin viimeiset iloni
karpaloina katkerina.
Itkin silmäni suloiset
punaisemmiks puolukoita.

Yksin yöni yllättelin,
yksin päiväni pahatkin.
Vietin viikkoni surulla,
kuuni kaikki katkeralla.

Yksin istun huolissani
kylmässä kylän tuvassa.
Ei ole korpinen kotini
enää lämmin lieteheni.
Sen on kuolo kylmännynnä
jäähyttänyt jäykkä surma.

Öinen haamu

Aamun tähti tuolta koittaa
päivää uutta kajastaa.
Päivän valo senkin voittaa
pimeyden hajoittaa.

Meille armas kimallellen
lemmen kättä tarjoaa.
Meille äsken uinahdellen
hämärästi varjoaa.

Uneksinko tulevaista
varmasti en muistakkaan.
Kohos päivä öiden maista
huoliamme suistamaan.

Ajattelin, enkö voisi
mitään uutta valmistaa,
suloutta, joka toisi
riemua niin palavaa.

Myöhyt meitä suuteloilla
aate hyvä ympäröi,
peloitellen karkeloilla,
synkät pilvet epäröi.

Päivä laskee, siimeksessä
korven puut jo varjoaa.
kaaut, uinut entisessä,
etkö mitään aikaan saa.

Levollisna päivän töistä
vaivut, vanhus ahkeroi
päiväisistä pyrinnöistä,
jälkeen kiitoksesi soi.

Öinen haamu irvistellen
töitäs vielä vastustaa.
Hallat, härmät pilkistellen
entisyyttä kartuttaa.

Entisyys ei auta meitä,
öinen haamu katoaa.
Kulkeehan se surman teitä,
usvahansa vajoaa.

Syntymäpäivänä

Tänä iltana ilolla,
juhannussa juhlanamme
mua muisteli sukuni.
Muisti muutkin ystäväni,
naapurini naurusuulla,
lapset laululla läheni.
Tuossa kotini koivu,
pieni pihlaja pihalla.
Kuku käki kultasuinen,
laula lintunen lähellä
ilovirttä vierahille.
Kun jo kukahti kesäkin,
meille lämpöä lähetti.

Ruhtinaalle

(Omistettu ilmeisesti keisari Aleksanteri II:lle, joka mm. uudisti maamme köyhäinhoitoa)

Kohoaapi korvestaki
kiitos Luoja taivahan
rakkahalle, armahalle
ruhtinaalle Suomenmaan.

Vihamiehen viekkahimman
sanas voima sammuttaa
tulen jot' on tuohustettu
suruks yli Suomenmaan.

Pettäjänki kielen kärki
kostui – sanas lauhkia
soimastasi, voimastasi
pettäjänkin isänmaan.

Entistäkin suloisempi
sanoissasi lempi soi.
Ruhtinaaksi rakkahaksi
korven poika laulaa voi.

Pilvet kaikki myrskyisetkin
taivahalta lensi pois.
Päivä loistaa herttaisesti,
vaikkei pettäjämme sitä sois.

Lakiamme isänmaamme
kuule – vielä rakastaa!
Hovi, kota turpehinen
suojassasi seistä saa.

Eläköön, tuo kaikuu huuto,
laakson neito hymyilee.
Ruhtinaamme – elä vielä!
Ruusuposki laulelee.

Eläköön viel' ruhtinaamme,
palatsiis ei kuulla voi.
Eläköön – niin rinta käskee,
korven pojan laulu soi.

Eläköön äiti lauloi,
lasta pientä hymysuin
vasten painoi rintaansa:
armas et oo turvatoin.

Eläköön näin aatellessa
isä iski kirveellään
korven puuta kaaellessa
voipuneella voimallaan.

Eläköön myös uskontosi
kirkon pappi lausui näin,
rakkahaksi ruhtinaamme
kiitos Luojan vielä jää.

Vanha lapsi

Sahan Kalle esitti runon 80-vuotispäivänään Juhannuksena 1932 kertoo Aimo Kotila kirjoittamassaan Kallen pienoiselämäkerrassa.

Vielä laulan vanha lapsi
ikiloppuna iloitsen,
vaikka aina askelehet
tuuman tunnissa lyhenyt,
virsun mitta viikon päässä.
Olen sortunnu sopehen
tuvan nurkan nukkujaksi,
kaitaojan kaivajaksi.
Kivinen on kirkkotieni
tullu kurjan kuoppaseksi,
kuulo kurjalta kulunut,
korvarummut ruostununna.
Ne on harvennu hapenet
hivus vallan valkiaksi.
Kun vietin viittätoista,
vuotta kuutosta kulutin,
silloin syötihin surulla
ei eletty huoletoinna.
Silloin pystyin pyöritellä
parkkileivästä palasta.
Silloin se surulla pyöri
jäkälätä järsiessä.

Nyt on hampahat hajonnu
kulunut on kurjan suussa.
Rypyt otsalle osunnut
peiliposket painununna,
vaikka ruokaisat rukihit
ohukainen ohrarieska
puuro puhas purtavana.
Eipä silmäni sumene
näkö menny näihin asti,
menny suurista suruista
itkuista ihan pilalle.
Viel on taimi tunnossani
aju aivoissa pysynyt.
Surut onki suuret ollu
syän syttä synkeämpi,
kuolo veiki kurjan onnen
kaasi kannoiset kasikat
nurmen alle nukkuvaksi.
Eikä lauluni Lapista
noitarummuista runoni,
ne on suurista suruista
murehista muovaeltu,

luonto teki laulajaksi,
rustasi runoilijaksi.
Kutsui kukkaiset kesällä
kuusen kuiske pakkasella,
hongan huokuvan hyminä.
Juuri nyt juhannusyönä
kesäyönä kerkiänä
saunan on salvat avattu,
pirtin ukset ulvahtannu.
Miksi ei saunahan savuhun
tukehtunut tuutulainen?
Ei olis elämä pitkä,
myrskypäivät mylleröinyt
tämän maailman majoissa,
siksi että äiti armas
emon rakkaus rajaton
sylihinsä synnytteli.
Äiti kuoli kurjan surman
ison rokon rouhimana,
heitti tänne helmastansa
alta sykkivän syämen
pienen pojan piipertäjän
tämän maailman majoihin.

VII Lapuan liike

Helsingin matka

Kun oli saatuna sanoma
Lapualla laskettuna,
siellä kotona Kosola,
yksi suora Suomen miesi
johti joukot liikkehelle.
Sanat suussansa vakavat,
kun on laimia lakimme,
sanapuoli puuttuvainen
kommunismista kovinki.
Saavat kirkkoja kirota,
panetella pappejamme,
risti riivata pahasti,
pettää valtio peräti
juuri Juutaksen tavalla.

Silloin kaikui kansallemme
Lapualta lausuttuna,
viesti onkin vietävissä,
heitettävä Helsingissä
maamme mahtava sanoma.
Koko maasta matkasivat:
mikä autolla ajeli,
onnipussilla puhalsi,
joku junnaili junalla
rautaisella raitehella.
Siihen asteli sivulle
Suomen suorat suojelijat,
jotk' ei ilku isänmaata,
valtiota vaarantele.
Siihen pisti pitkät miehet,
menivät verevät veikot,
vartiaksi vankat pojat
mennä maalta matkamiesten
saapasjalkojen samota.
Heleähän Helsinkihin
tuli kymmenen tuhatta
kaksitoistakin kapersi
sinne Sinaatin torille.
Yksi isänmaa sinulla,
kaikilla kallis asia
polsevistin poistaminen
vaarat tästä valtiosta.

Lapuan punapaijat

Ruvetkaapa nyt runolle
Lapuasta laulamahan,
jok' on tullunna tutuksi
kautta kaiken kansakunnan.
Sinne kokos kommunismi
opintietä oikomahan.
Paitansa pani punaisen
ryssän lailla rynkättynä
housun päälle holvattuna.
Vielä otsalla osoitti
mallin mahtavan kokartin
koristeltu kotkalintuin,
kaksipäisin kartotettu.
Siinä nuoret neitosetki
sekä ihanat immet
pusakoissa punaisissa
oli joukkohon otettu,
naiset narrattu mukahan.

Juna tulla tupruttihe,
ahettuina autolliset
punapoijat pullistivat
niillä käppinä käyessä
rautakanki kainalossa
laskihe Lapuan maille,
komeasti koikerteli:
Tehtäös satainen sarvi
puskea punaista verta
ihanampi internaali
Lapualle laulamahan.

Kirkkokansa kaunihisti
ompi hetkestä herännyt
suojasilla Suomen mailla,
tullut tuntehen Jumalan
laajoilla Lapuan mailla.
Salli ei pilkkojen pitoa
Jumalasta julkisesti.
Tuli vasten vierahia
kauhistusta katsomahan.

Kokoutupa koulupojat,
itsepä isännät tulivat
sekä ehtoiset emännät,
tulipa tuliset miehet
taammaisilta tanterilta.
Vaelsi vakaiset vaimot,
riensi imposet ihanat
kaikki veikkoset verevät.

Silloin koppasi koulupojat
punapoikien puseron,
otti paijan paltehesta,
punapalteesta puseron
riipoi rikki rintapielet.
heitti ilmahan ihanan
paijan.
Lensi komeat kokartit,
korkialle kotka lensi
tuonne tuulen vietäväksi,
vinhan viskoteltavaksi,
ahavan ajeltavaksi.
Kotka vierasten varisi,
putosi punainen merkki
lakin kanssa Lapualle.
Naama naurava valahti,
tuli vallan vaaliaksi.
Notkuvi nenä punainen,
valahteli varpahille
putosi pojan punaisen,
katos iltaset ilonsa.

Työn ääni

Kun ei laimea lakimme
Työn äänen änkytystä
tukituksi suurta suuta
saanut salpoa sanalla,
katsoi miehet mielevästi,
roimat miehet rohkiasti.
Veisteli vesaiset nuijat,
teki kuusiset kurikat
kikkanokka kirvehellä,
jonka varrella varusti
vielä viijen sormen alla,
päällä peukalo tukena.

Oi, oi, kuulu Kullervomme
sinä aimo ampujamme
kun sa puukkosi puoitit
tuon tuiman tuppiraukan
pilkkaajan ilonpioksi.
Teithän työtä tuumattua
kikkanokka kirvehellä,
kurikalla kuusisella.
Muitten kanssa katkaisitte
Vaasassa vasaran kanssa
Työn äänen änkytykset.
Vaikeni äänestä vasaran,
kunniasta kuusinuijan.

Asseri Salo

Kun tulitte tuomiolle
kurituksille kulitte
siellä Asseri ajavi
lakimiehen laitumia
kommunismin kouluttama.
Siihen kansasta kasautu,
miehet maalta matkasivat,
ajelevat autollahan.
Matkas sinne maaherra
läänimme iso isäntä,
jolle suotu suurta suuta,
ääntä annettu äkäistä,
joka lasketti lakia
Salon puolesta puheli.

Kuului kansassa kohina:
Anna Asseri esille
nähä näillä tienohilla
katselemme kaunihisti
seljältä sekä sivulta.
Onko laiha lakimiesi
vaiko vatsasta lihava?
Anna Asseri näköhön
kuului kaiku kansan suusta.
Silloin kävi känsäkourat
lakimiestä latvuksille,
sitä niskasta nipisti
tahi takin kauluksesta.
Olipa tuki tuomarilla
mainittu maan isäntä,
jonka takkihin takertui,
sormet sotkevi paltehelle,
joka reuhkaksi repesi.
Eikä auta Asseria
reuhkaksi revitty takki,
autossa on ovi avattu
vara tuomarin varalta.

Jos on värssy väärin tehty
eli viisussa vikoja
oppineemmat oikaskohon.

VIII Henkilöt ja tilaisuudet

Terve juhla ensimmäinen

Toholammin Edistysseura
perustettiin 1880-luvun lopulla

Kun ei kukkune käkönen
eikä laula Luojan linnut
visertele virvikossa
hongikossa hoilaele
syksypuolehen sykerrä.
Niin istumme ilokivelle
laulukallion katolle
syksynki sykertämähän
kesän lopun laulamahan.
Pohjanlahden sivulla
sinivirran äyrähillä
kun ei lintuset lirise.
Niin vain immet laulanevat
kun ei immen ääni kuulu.
Muoto ilmoittaa ilonsa
kun on muoto muuttununna
sykkivi syän ilosta.
Jos ei neiet niemen päässä
laikahtane laulamahan
niin soitahan soria poika
punaposki piiparoithan.
Koska ei soitotta sotahan
laulamatta lainehelle.
Jos ei poikamme puhalla
vierrä veikkoset verevät
laulaapa vakainen vaari
vielä iltaiset ilonsa
ehtoisen elämän onnen
isänsä ilosijoilta
emon armahan aholla.
Niin terve juhla
ensimmäinen
terve tervan sytyttäjä
terve lapsi laulavainen
terve vienoinen vesanen
terve neito nuorukainen
terve poikanen verevä
terve vaari vanhukainen
terve ollunna opissa
koulutiellä korkialla.
Istuti ihanan oksan
keskelle keäisen nurmen
kostuti korean koivun
lapsuutemme laitumille.
Oksine edistyösi
latvoinesi kasvavaksi.
Ei he Baabelin pajuissa
kahle paina kanteleella
itkuvirsillä viritä.
Niin terve nyt vesainen ranta
terve kotoinen koivu
jost' on kansi kantelossa
Suomen suorilla sanoilla
oman äidin ääntämällä.
Sillä soitella sopisi
juhlakullan kunniaksi
iloksi Edistysseuran.

Snellmannin juhlalle

Joko laululle lähemme,
merkkivirren vierinnälle
tänä suurena suvena,
keväimenä kelpoisena,
kun jo luojan lintuisetkin
tänne oksalle osanneet.
Rastahainen rallattaja
saipa riemun rinnastahan
oman armahan ohella.
Ne heräs öisistä unista,
virkosi tuulen tuuteloista
Suomen kielelle sulolle
aivan äänillä omilla
äidin heille antamalla.
Heräs kansa kaikenlainen
tänä suurena suvena,
keväimenä keltoisena.
Heräs nuoret nukkapäiset,
impyet iloisin mielin
pyhävaattehet varusti,
pyyhki silmänsä siniset
talven tahmasta siveli,
pojat parhaatkin heräsi.
Suomen laulajat soreat
saivatpa sanoja suomen,
lauluja lahen vesillä
maasta tästä mainehia.
Herätti pyhäinen päivä
vanhatkin varahin nousi,
heräsivät huolihinsa
Suomen suurihin menoihin,
etsivät tiaisen virren,
kotilintusen lirinän
sankasta Savon sylistä
kuulun miehen Kuopiosta.
Kuuluikin kotikäeltä,
äidin ääni armahalta,
meitä henkihin herätti.
Tuo suuri Suomen urho
tiesi sorretun tilasi,
että kielet kanteleitten,
joilla soitella sopisi
oli pantuna pajuihin,
visavarpuihin varattu,
kansan kieli kahlehettu.
Oli rannalle rakettu
pesä vieras pellon alle,
sen kieli kiveltä kului,
kaikuvi kalalokilta,
merilinnulta lirisi.

Arpajaisruno

Lausuttu arpajaisissa Toholammilla. Julkaistu Kokkola-lehdessä 21.7.1900.

Älä suutu suomalainen,
ällös paikalles pahastu,
jos teit viikon vilussa työtä,
pitkän päivän pakkasessa,
monta kuuta kurjan tuiskun,
päivää pahan pakkasen,
keväimehen kerkiähän
suurelle suven tulolle.

Tuli tänne tuolta puolen
lintuset livertäjäksi,
kussa syntymäsijansa,
laulupuunsa lapselliset.
Jonka kaarella kasosit
siivin kahen sinkoviksi
emon armahan sivulla.
Jonka oksalla osasit
tarinasi tarkallehen.

Älä suutu suomalainen,
ethän vieläkään vihastu.
Halla vei vihannan viljan,
otti oljista evähän,
leipäkakkaran kajotti.
Pääsitpä pyryssä talven
kesäkuuhun kultasehen.
Kuullos käen kukunnan
korven kolkasta totisen,
mi on riemua rikasta,
rakkautta rauhallista.

Älä suutu suomalainen,
älä paikalles pahastu.
Kuullos pajuisen pillin
mehuiselta mättähältä,
paimenen palattuansa
kanssa karjan laitumelta
soitellen sulosanoja.

Toholammin Siivistysseurasta

Tyyni rinnoin riemahtavi,
jos on toukkakin toveri.
Heinämailla hettehessä
syömässä, jäytämässä,
puremassa, kalvamassa –
ne on ilkiät itikat,
vitsana vihattavana,
ettei purot pulppuaisi
siirappia sitkeätä,
ettei nurmikot norisis
heraisia hermukoita,
eikä niityt nyökähtelis
kultapäisillä kukilla,
ahtehemme anteleisi
karamelli kakkaroita.

Älä suutu sun sukuhus,
älä virkahas vihastu.
Impyet ilottelevat
kesäyönä kirkkahana
min on luonut suuri Luoja
täällä Pohjolan perillä,
Lapin lasten tanterilla.
Poikuet poruttelevat
Väinön sankarisatuja.
Ei se laittaisi Saarakaan
sydämellesi surua
vennon vierahan vesillä,
pajupilliisi paranna
uppo oudoilla ovilla.

Puu pieni mäellä nousi,
nousi neitosien lehosta,
impi pienenä yleni.
Aikovi, ajattelevi
kooten voimat miesten,
naisten,
voimat nuorten neitosien,
voimat vielä poikienki,
Luojan voimat luotettavat.
Nytpä siitä seura syntyi,
kasvoi tammi tantereelle.
Se on seuramme suloinen,
aate aivan oivallinen.
Yhteisesti yrittää
pyrkiä pyhintä tietä
siveellisten liikahella,
saaha sapatit levoksi.
Pois tavat raaimmatki,
poies juopot juuritella
kaikki kieltää kiroukset,
huvit huonot hyljätyksi.

Että elämä parempi
oisi vielä oikeampi,
siveellisempi sisältä.
Kun ma muistan muinaisilta
entisiltäkin aloilta
pakanuuden paltehelta
pojat joukoissa jorotti,
kulkihe pyhäiset piiat
kynsiänsä kyhnimässä,
kulki julmat juomaseurat
kiroellen kiertämässä.
Se on synkiä sapatti
heille musta Herran päivä,
jossa juhlat lyöä kortit,
turvalliset talkoukset,
monta muuta mustempata,
jot' en joua juorotella,
venytellä virteheni,
jos ei Luojasta lukua,
häpeätä ihmisistä,
eikä kuunnella lakia,
pyritä pyhintä tietä,
rakasteta rantojamme.

Vanhan kirkon purku

Jopa joutui aamu uusi,
ilo ihana ilmestyi:
Saivat tiedon täydellisen
mestarilta mainituksi,
Ett' on kirkko kiirehesti
rikki kaikki revittävä.
Eipä siinä epäröity
viikkokausia viivytelty,
kalmistoa kammoksuttu.
Sisuvärkki sirahteli
ulos ukset urahteli,
katto kaikki maahan kaatui.
Pantiin touvi tornin päähän,
hamppulanka laskettihin
huippuun huiman korkealle.
Niin miesvoimalla vetivät
puron puolta pullistivat.
Maahan kaatui kauhiasti,
kumoon torni torkahteli,
pääty päälle pätkähteli.
Jopa tanner tärähteli,
järven jääkin järähteli,
likiseudut liikahteli
vuoret urkuna urisi,
kaiku kauvas kannatteli.
Kuului huuto Hukarilta
Aaron parka parahteli:
jo on setä seljällänsä
isä makaa mahallansa,
kaulakin on katkottuna
rikki reidet revittynä,
sääret kaikki särettynä,
kunnia kumohon mennyt,
häpiä palkaksi pantu.
Hirret kaikki hissattihin
järven jäätä jännättihin
Kettukankaan kenturalle
kuuluisalle kunnahalle.
Mestari se merkitseepi
miehillensä mittaileepi,
riitingistä riittaileepi
sadan miehen saatavaksi,
tuhat sormen suorittaaksi.
Seinät kohos korkialle,
pilaritkin paikallensa.
Sidehirsiksi sivalsi,
kirkon poikki ponnisteli
rautakanget kauheammat,
takoi tangot tanakkahat.
Tapulinki taitavasti,
kellotornin kelvollisen
kiinnittivät kirkon kanssa.
Piiruin kanssa pingoittivat,
raudan kanssa rakensivat.
Sisuvärkit sievät vielä
kaikk' on kaunista tekoa.
Kaikki saatamme sanoa,
kehuskella kelpolailla:
Lampilla on kuulu kirkko,
juuri julkinen rakennus
komea joka kohalta,
Herran huone huomattava
hyvän papin paukutella,
kansan kauniin kokoontua
kuulemahan kunnialla
Herran sanaa Siuonista.

Kirkkoruno

Esitetty Toholammin kirkon 50-vuotisjuhlassa 16.8.1911.

Kirjoitanpa kirkkorunon
laulun Lampin temppeleistä:

Lähti urho uskalias
Lestijärveltä Lapista,
Hiidenniemen notkelmasta
lautalla lahden vesille.
Lautta laajasta kivestä,
paatti paadesta rakettu,
vene löytty louhikosta.
Tuolla lapsi lasketteli
jokisuulle joukkoinensa.
Joki joudutti venettä,
virta paasia pakotti
alaskäsin aika lailla.
Noin sanoi sanansa urho,
vannoi vakaalla valalla:
"Kussa paatti kumoupi,
vene kallis kaatunevi,
siihen rannalle rakennan
oman kotoisen kotani,
asuntoni armahaisen."

Jopa joutui viriä virta,
kova koski kuohuvainen:
eipä ohjata osannut,
kivikoita kierrätellä.
Kaatui siinä kallis paasi,
nurin vierähti venonen.
Siihen rannalle rakensi,
oman kodan kohotteli:
näin sai alun Asiala.

Kylä kasvoi kaunihisti,
kylä kylien välihin,
kansa kasvoi ja levisi
aina järven ahtehille,
pyhän lammen lainehille,
Kirkkojärven kenturalle.
Siihen kappelin kyhäsi,
ensi temppelin tekaisi.

Mont' on vuotta vierinynnä,
monta polvea paennut,
saanunna satalukuja.
Kaks' on kirkkoa kulunut,
ajan hammas halkonunna.
Kansa kasvoi kahta puolta,
Alapäässä aikalailla,
yleni ylikyläkin.
Kauvas kaikui kirkonkello,
jonk' oli laululaidan päällä:
"Minä hengetön helisen,
malmisankari sanelen,
kukun tällä kukkulalla,
laulan Lampin ahtehella,
tulla käsken tuolta täältä
kuulemahan Herran ääntä."

Mut ei kuulu kutsun ääni,
kellon soitto kelvollinen
Asialan asukkaille,
ylety ei Ylipäähän.
Siispä kirkko siirrettävä
Kettukankaan kenturalle,
keskikylään kyhättävä.

Vaan on vankat vastustajat
Alapäässä aikamiehet:
paksu pappa Vehkalassa,
Hukarilla Aaro aimo.
Vaan nuo herrat Helsingissä,
kapituli turkulainen
antoi tulla tuomionsa,
pätevämmän päätöksensä,
että on kirkko kiirehesti
siirrettävä sijaltansa,
Keskikylään kyhättävä.

Silloin Aaron, aikamiehen,
veljensäkin Vehkalaisen
nenä netkui varpahille.
Mutta isämme ilolla,
pojat puoli hyppelyllä
vanhan kirkon kintereille:
tornin touvilla vetihe,
kenturalle kellistivät.

Tuli meille mestariksi,
piirustuksen pitäjäksi
kuulu urho Kuorikoski
kaunihista Kaustisesta.
Kysyvi kylän ukoilta:
onko meillä miestä panna?
Onhan meillä miestä panna
sataluku salvokselle,
puusepät puhdastöiset,
rautasepät selväpäiset,
kaikki taitavat taiturit.
Miehet teki mielityötä,
pojat kilvan kiskasivat.
Jopa viijen viikon päästä,
kuun muutaman kuluessa
kirkko kohoo korkealle,
torni taivasta tavottaa.

Penkit tehdään petäjästä
istuimiksi ihmisille.
Siihen istahti isäntä,
tuohon ehtoinen emäntä,
vaka vanha harmaahapsi,
tytöt nuoret nukkapäiset,
vieläpä verevät veikot
sunnuntaisin suuret laumat,
kumarrellen kunnialla.

Kun on kaikki kuntoon
pantu,
tuotu kellot keijuvaiset,
ei oltu velkahan ve'elty,
lantit lainaksi otettu,
valtiolta valitettu.
Kotoinen Kotilan Heikki,
vaka vanha kirkkoväärti
ruplat kaikki rullatteli,
kotokonnuista kokosi
kuntalaisten kukkaroista.
- Niin on temppeli tehtynä,
kirkko kaunis kasvanunna.

Jo on joutunut ajassa
vuosisata puolitiehen.
Mont' on saatu saarnaajata
kuulla kunnon huonehessa.
Mont' on laskettu lakia,
monta työtä teetettynä,
kuormaa kuormalle lisätty.
Mont' on saatu sanomata
avarasta armostakin,
kaikki lahjana luvattu,
ansiotta ammennettu,
viety vesilähtehelle,
saatu sanalle Jumalan:
tuolta taivahan tasolta
ilmoitettu Isän neuvo
meille sinne mennäksemme
Isän armahan iloihin.

Meijerimaito

Noin kuulin puhuttavaksi
mainittavan meijeristä
uuen Sammon saamisesta
akoilta ani hyviltä,
muuhkioilta muoriloilta,
vakaisilta vaariloilta.

Tuolta ne tukut kehitän,
kuussa täytän kukkaroni
kultaisilla kuplikoilla
hopeisilla rahoilla,
papereilla paljahilla,
vaskella velat vähennän,
paperilla palkat maksan
pennit syrjähän syseän.

Niin se iloinen isäntä
taitava taloinen vaari
osti hinkin antavamman
maitoastian avaran.
Muori syötti Mustikkia
vellit juotti Juonikille
suolat survoi Suonikille.
Lehmän tuumenet leveni
uhkui Vyötikin utare
emännille empimättä.
Näin iloinen isäntä
kantoi maion mairihinsa
keskelle kehorekeä.
Itse istuvi perälle
reuahti takapajulle
saapui Sammolle ilolla,
mielihyvin myllylähän.

Siinä kurnaali kurisi
remmit hyörien hyrisi
maito vauhdista valitti
tuhansista tuskitteli
huusi huimasta menosta
pani ouosta pakosta.

Voi minä maito maasta
saatu
heinähelpeestä havaittu
tullut tuoksukukkasista
kautta kaunihin inuvan
utareista ammuvaisen.
Nyt olen myyty myllylähän
Sampolahan saatettuna
kuppihin kumisevahan,
rattihin ratisevahan,
eroksi ikisovusta
kultaisesta kumppanista.
Tässä tuskassa vähenen
kulun kurja kuuttomaksi
vaivun voimani lopulle.
Ei nyt kehu kelpo muori
kiitä kiltti tyttärensä,
piika haistavi pilalla,
henki mielellä pahalla.
Maistaa mua muukin perhe
nauraa naapurin vasikka,
kotikissa naukasevi
kurisevi Musti-koira.
Karjaoppi kaikertavi
haastavi hakavasikka
joulun eellä juotettuna
talven suurta taipaletta.
Toki ei toivoa kesästä
liene suuresta suvesta.

Muistan muinaisen iloni
ennenaikaisen oloni,
kun muori minua vaali
selväpäisenä seisomahan
pysymähän pyörimättä.
Kultapäätäni kuvasi
hohti pinnoilla hopea
hyvän muorin mieltä myöten
isännän iloittavaksi.
Hyvin hyppeli vasikat,
kissan kieli liikahteli,
tuli piiat tinkimättä
rengit puolella rahalla.

Niin iloinen isäntä
seisoen selkä kenossa
kuuli maitonsa kurinan
erohetkellä hyrävän.
Mitä tuossa tuskittelet
voimattomuuttas valitat
on sulla sisar sivulla
kupehella kumppanisi
juustomaon juksutella
piimähyljätyn hyrätä.

Minä ehtoinen emäntä
tuli hyvä hyljätyksi
palkkaväen pantavaksi,
suuta vääntää suuret rengit
piiat pienoiset inuvat
kurnaalille kuiluvalle,
silahalle siinoselle,
hailille hapannehelle.
Eikä voita vuoleskella,
pyhäaamuna viilipytty
kalliit vantehet kaotti,
kimmet kaatui kallellensa.
Tyhjä on kirnu työttömällä
hyvä mäntä hyljätyllä.
Se oli entinen iloni

Runo

Kirkkoherra Forssin muuttaissa
Kaukolaan vappuna 1922.

sytkytellä, rytkytellä,
nyökytellä, lyökytellä,
enkä vaivoissa väsynyt.
Toivo jo toki lakannut,
koska voille vanhahteli,
ropaksi romantelihe.
Sillon silpaisin palasen
tammiselle taltrikille,
laaemmalle lautaselle
rengin syyä sylkemättä,
piian pienen itkemättä
vuolin voita leivän päälle
laulaville lapsilleni.

Tuota turhaako valitat
muorikultani kuriset,
tieä kun tili tulevi,
maksupäivä päälle saapi,
puoli jos puotihin menisi
kauppalahan kallistuisi
saan markat kuin sanoinki.
Tuolla täytän luhtioni
kurttusemman kukkaroni.
Naukukohon mahanahat
kupehien kuuttomuutta,
muljokohon rengin silmät
kurnaalille kuiluvalle,
aatelkohon Aino piika
vuoen päähän pääsemistä.

Syksy synkkä kun tulevi
kesä jääpi jälkehemme,
kesälinnut liitelevi
pilven alla pirajavat
hyvästiä heittelevät
tänne Pohjolan perille
laajoille Lapin rajoille.

Aina on apea mieli
synkkä syksyinen ajatus
silloin pilvinen pimeä
suruinen sumun usva
talvimyrsky myllertävi.

Nehän jäivät jälkehemme
keikahti keväinen päivä
Vaan se toikin tullessahan
ikävät ilon sijalle
kaihon tuntehet tukalat.

Ei ole iloinen ilta
eikä hetki herttaisinta
ystävistämme erota
jäädä toinen toisistamme.
Kun sa perheines pakenet
kanssa muiden kallehimpas
kaunihisen Karjalahan.
Kussa keikutti kehossa
kämmenillä kääntelihe
vielä piennä palleroisna.
äiti armahin alussa.

Sinne rientelet sinäkin,
tuonne Vuoksen vainioille,
Laatokan lahen vesille.
Ole siellä onnellinen
hymyile hyvillä mielen
armas vietä aikojasi
pienen perheesi parissa.

Siksikö sinä pakenit
menit meiltä matkoihisi,
kun ei ollu kuulijoita?
Tyhjät penkit permannolla,
tyhjät laattialavitsat.
Sanan siementä sirotit,
panit puille paljahille,
seinille sanattomille.

Anna armainen Jumala,
Isä taatto taivahinen
meillä mielessä pysyä,
ajatuksissa asua
aina saarnattu sanasi.
Olla tiellä tähtenämme
kapealla kaitapolulla,
jonne pistit pitkät viitat,
ettei suitsuisi sulahan,
alle aaltojen menisi
mailman mustalle merelle.

Sinä viitoit vissin tiemme
kautta pienen Betlehemin
tuonne taivahan tasalle,
Isän armahan iloihin,
jossa taasenkin tapaamme.
Vielä yhtehen yhymme
entisen opettajamme
tähtitaivahan tulessa.
Kiiltävänä, kirkkahana,
armahana aurinkona.

Vaikka jäämme jälkehesi
poloiselle Pohjanmaalle,
kauan katsomme perähäs,
kauan muistamme Sinua.
Kauan aina armahias
koko ilmoisen ikämme,
kunnes pääsemme perähäs
tuolle puolen tuonen virran.
Taikka ennenkö ehimme
kuulla kutsun taivahasta
enkelten ilosijoilta.

Runotervehdys

Kätilö Anna Dorothea Hjullbergin siirtyessä eläkkeelle kirjoitti Sahan Kalle runon v. 1921.

Joko äiteistä aloitan,
emännille ensinnäki,
rouville runouspätkä
tätä iltaista iloa,
hetken herttaista eloa
laulellen lapsen surua
eron hetken hurisen,
naisen puolesta puhelen.

Kenen teistä ensin kiitän?
Kiitän kaiketi kätilön,
joka on vauvat vaalinunna,
sylihinsä synnyttänyt.
Osan ottanut suruihin,
ilmi saattanut ilotkin,
kuullu kaikki kuikutukset.
Yötä monta yökytellyt
talvisella taipaleella
yön synkässä sumussa,
pakkasessa paukkuvassa
sekä kourissa kovissa.

Eikö äiteille iloksi
ollut pieni palleroinen,
jota käänteli kätilö
tuskain tuimien perästä,
avun antaja parahin.

Eikö äitille iloksi
ollut pieni piipottaja,
josta kaunis kasvanunna,
tullu imponen ihana,
neiti nuori nukkapäinen.

Eikö äitille iloksi
tullut poika polvellesi
hymyellen hyppisi.
Jolle suukkoset suloiset
annoit armahat hänelle
kämmenellä käännellessä.

Jost´ on kaunis kasvanunna,
tullut norja nuorukainen,
pellon perkkari parahin.
Isännän ilon poika
isän pellon pientareella
varjelehen vainioita,
suojelehen Suomiamme.

Monta vuotta vierinynnä,
monta Anna on elänyt.
Kaksikymmentä kulunut,
paras ikä painanunna
virassasi vaikiassa.

Eikö erotessamme
sisarina sirkiöinä,
syöksytä syli sylihin,
hänelle käsi kätehen
hyvästellen hyökkäellä.

Äitienpäivänä

(Pääosa samaa runoa kuin Runotervehdys)

Mistä alkavi asia,
kusta kulkevi kujani,
latu liukas laulajalle?
Jospa äiteistä alotan,
emännistä ensinnäkin,
rouvista runoinen pätkä.

Tästä illasta iloa,
hetken herttaista eloa.
Kenen teistä ensin kiitän?
Kiitän kaiketi kätilön,
jok´ on vauvat vaalinunna
sylihinsa synnyttänyt,
osan ottanut iloihin,
osan suurihin suruihin.

Kuullut kaikki kuikutukset,
monta yötä yökötellyt.
Monta hetkeä herännyt
talviselle taipaleelle,
yön synkeän sylihin
pakkasessa paukkuvassa,
talven kourissa kovissa.

Eikö äiteille ilona
ollut pikku palleroinen,
jota käänteli kätilö,
avun antaja parahin.

Eikö äitille iloksi
ollut pieni piipittäjä,
josta kaunis kasvanunna,
tullu impoinen ihana.

Eikö äitille iloksi
tullut poika polven päälle,
hymyellen hyppiväksi.
Jolle suukkoset suloiset
annoit hälle armahaiset.

Jost´ on kaunis kasvanunna,
tullut norja nuorukainen,
pellon perkkari parahin.
Isännän iloinen poika
sopiva sota-asuhun,
vankka vainovaattehissa
isän pellon pientarelta
varjelehen vainiota,
suojelehen Suomiamme.

Runo sankareille

Runon lausui Vieno F. Koskela taiteilija Albert Gebhartin suunnitteleman 1918 sankaripatsaan paljastusjuhlassa v. 1922.
Teksti kopioitu V.F. Koskelan kirjoitusasussa.

Siinä lepäävät levossa
makaavi maan povessa
Tuossa alla turppahien
Alla patsahan parahan
Alla kuusen kukkalatvan
Suomen suurimmat urohot
Kunnon sankarit sanotut.

Waikka on kultana kukittu
Kesäisillä kukkasilla
Vaikka kaikki kaunistettu
Lehvillä lepattavilla
Kun on kulta kukittanut
Lehvän äiti levitellyt
Isän silmistä sironnut
Kirkkahia kyyneliä
Kaikki ne katoavi kerran
Alla taivahan avaran.

Kukka ompi kuihtuvainen
Kuihtuvi itkevä isäkin
Äiti armahin katoavi
Waimo ei enää valita
Eikä morsian murehi
Urohia uinuvia.

Waan on pylväs pystytetty
Saatu patsas sankareille
Patsas paaesta hakattu
Kalliosta kalkutettu
Suomen suurille pojille
Wapautta vaativille
Jotka surma suin tuhosi
Weljiemme verinen kalpa.

Kiven mallin mahtavimman
Piirteli peri parahan
Taiteilija tahtomatta
Gebhartti kelvollinen
Kivimiehet kiitettävät
Oman kunnan kuuluvilta
Nimeltä Nikusten Mikko
Sekä Wihtori Mäkinen.
Työ on täyttä täsmällistä
Kaunihisti kalkutettu
Kaiverrus Kalajoella
Kivi hienosti hiottu
Jok' ei kaau kasvin lailla
Kuihdu kukkasen tavalla.

Sanovi satojen päässä
Tuolla latvoilla tuhanten
Wielä sykkivi sydämet
Turman töistä tuonnoisista
Siinä juurella juroinki
Muistaa muinaiset metelit
Siinä nuoretkin sivulla
Wierovat veritekoja
Wanhemmat vapisevatkin
Suomen suuria suruja
Kertovi keski-ikäiset
Sankareistamme sanoja
Kuulee kuusen kuiskehia
Jos on kuusi kaatununna
Kivi kasvanut jäkälän
Sanat kaikki sammaltunna.

Nouse sä norosta koivu
Pyhä pihlaja pihasta
Tuomi kosken kenturalta
Suru raita rannikolta
Sinä lehväsi levitä
Oksat oikiat levitä
Enkelisiipenä sirota
Haudalle havumajaksi
Katveheksi kaatuneille.

Kleemolan koulun avajaisruno

Esitetty Toholammin kunnan Kleemolan koulun avajaisissa 31.12.1924

Monta kuuta on kulunut
monta vuotta vierinynnä
ajan aaltoihin uponnut
vaipunut vanavesihin.
Kun oli pappi paimenemme
kappalaisena kapusi,
puhui koulun puuttehesta
kahellekin kaikerteli.
Tuli kopla kolme miestä
nepä armosta anovat
kutsuivat koolle kuntalaiset.
Eikös arvoisat isännät
eikös kuulut kuntalaiset
tehtäisi kotoinen koulu
oppihuone oivallinen
talo tarpehen mukainen.
Silloinpa isot isännät
äänivaltaiset vavahti
meille kaiten kansakoulu
oppihuone hullutusta.
Heistä herroja tekisi
laiskoja lakittomia
vaikka hevosvarkahia.
Eipä ankarat anojat
koulun pyytäjät pahimmat
hetkeäkään hellittänyt.
Sanat joutui sattuvasti
sinaattihin sinne asti.
Pojat polvesta yleni
kasvoi kohta kainalohon
korva korvien tasalle.
Nepä kouluja kohotti
virran vierevän sivulle
jokilaakson laitehille.
Eipä heistä herraa tullut
eikä laiskaa lakitonta.
Tuli kunnon kuokkaäijä
astuja auran jälessä,
jolle kannikot kumarsi
tuolle känsäkämmenelle.
Terve tänne tultuasi
koulun suojihin somihin
sinä Suomen känsäkämmen,
jolle kukkaset kumarsi.
Sulle nyökkyi nurmen latva
sulle tähkä täyteläinen
tänä suurena suvena
keltaisen kesän ajalla.
Terve tänne tultuasi
sinä ehtoinen emäntä
sinä äiti armahainen,
jolle kultainen kumarsi
hivus hieno ja heleä.
Jonka synnytit sylihis
kämmenillä kiikuttelit
siinä laskit lattialle
siitä kerkesi keolle
kulekseli kukkamaille.
Terve tänne tullessanne
teki kaunoiset kasikat
lapset vielä laulavaiset.
Vaikka onkin synkkä syksy
päivä usvainen utuinen
tuon on talvi hartioilla
silloin saat sujuvat sukset
hyvin sievoiset sivakat,
joilla kulet koulutiellä
lasket latuista mäkeä.
Terve teillekin tuloa
tänne suojihin somihin,
jotka hirret hinssasitte
kohotitte korkialle
tämän kaunihin katoksen.
Kuka teitäkin kumarsi
tuoko kirves kikkanokka
senkö iskuista iloa?
Sekö kaikuja kajahti
norosille notkomaille
hallakorven konkeroille.
Terve tänne tullessanne
opettajat oivalliset
ensikertaiset eläjät.
Teille nyökkää nuorta päätä
kaikki kasvavat kasikat
alut impien ihanat.
Teille nyökkää nuorta päätä
alut sorean soturin
Suomen maata suojelevat
teille toivovat iloa
tuossa työssä raskahassa.
Toivo sille siunausta
sinä äiti armahainen
sinäkin vakava vanhin.
Nosta jo norosta pääsi
ylös katseesi ylennä.
Sieltä toivo siunausta
tuolta taivahan tasasta.
Siellä laulat lapsinesi
väsymättä voiton virttä.

Parhialan koulun synnystä

Terve tänäinen päivä
terve päivä päättyväinen.
Tää on päivä Parhialan
koulun armahan avaus
juhla meillä julkisesti.
Niin terveppä hyvät isännät
terve ehtoiset emännät
kaikki lapset laulavaiset
opettajat oivalliset.
Nyt on koulumme kohonnut
oppihuone oivallinen
tänne armaalle aholle
oman kylän kenturalle
virran vierevän sivulle.
Siitä kiitämme sinua
ensi arvon antanemme
joka uskalsit anoa
pyytää pyhillä sanoilla
tältä kuulu kunnaltamme
koulua kotipihoille
kotikuusen kuuluville.
Muistit muinaiset ajatki
entiset elosi aamut
kovallaiset koulumatkat
kun se tuikki tulinen tähti
aamulla anivarahin
aivan aika huomenella
kuusen kuuraisen välistä.
Vaikka varvasta paleli
kantapäätä kaiherteli
jäätyipä nenäki nykerä
korvat kuurasta kuhisi
kaikki hampahat kalisi
kinoksissa kimpoessa
tuiskussa tutisevana
pyyristellessä pyryssä.
Muistui muuta mielehemme
muistui lapset lattialla
omat kaunoiset karitsat
omat äidin armahaiset.
Kuulihan tuo kunta äänen
anomisen ankaraksi:
koulunko kotisijoilles
teille sinne tekisimme.
Pyörtäkäät pahat sananne
anomiset ankarimmat
saatte kelpo kenkärahat
markat matkanne kulusta
tuoja töppöset Turusta
Tampereelta tassuttimet.
Ompa valtit vankemmatki
lakimiesten laatimina:
kylä on liijaksi likellä
siinä silmien näössä.
Vaan ei alennu anojat
taivu niskat: niimpä kyllä
polvet pontevat vapise
eikä notkaha norohon.
Kävi ketjuihin käsiksi
sieppas kiinni siiman päähän
sempä suoraksi sukasi
ojentihe oikeaksi.
Tuolla mittasi tuhannen
tuli toinenki tuhatta
kohta kolmaski perästä
tuli neljäs, vielä viies,
kylä tuli kuuennella.
Eipä kuulut kuntalaiset
uskonnu ukot urohon
oisko lynttyä lykätty
ve'etty veltosti narua.
Itse siimoa sivalsi
sormet ketjuihin sovitti.
Tuost ois tietä oikaistava
aijan ahtahan ravosta
teille kasvavat kakarat
hyysin tietä hyssytellä
laukun kanssa laaputella.
Tuohon veistele veräjä
siihen aitahan aseta.
Luopui lyntystä lyhintä
vanha vaimon vaaksan mitta
miehen peukalon pituutta
kintiälle kiskottuna.
Viel ois mutka
muunkinlainen
tenä tepsivä parempi
ensin kasvata kakarat
tusinoittain tuohipäitä.

Nyt on koulumme kohonnut
asettunut arvohonsa
tänne keskelle kyliä,
vaikka tora tonttimaista
koulun paikasta porina.
Anna armoinen Jumala
isä taatto taivahinen
sille työlle siunausta
koulutyölle korkialta.
Antakaamme anteheksi
vastaväittehet vähätki
ken on uutta uskaltanut.
Siinä on jarrutki sivulla.

Juhlaruno

Toholammin kirkonkylän kansakoulun 50-vuotisjkuhlassa 1927. Aimo Kotilan kirjoittamassa Sahan Kallen pienoiselämäkerrassa olevat säkeistöt

Kuka kasvattais kakarat,
veisi kouluhun vekarat,
saisi laiskat lapsistansa,
tytöistähän työttömiä,
vaarassa jos varkahia.

Pojat polvesta yleni,
tytöt työnsihe perässä,
kävit kautta kansakoulun
vilkaisivat vihkoihinsa.
Niistä tuli niittumiehet,
pellon perkurit parahat,
kasvoi kunnon
kuokkamiehet,
auramiehet ahkerimmat.

Apilaiset ahtehesi
eikö silmiä hivele,
kuuraiset kurarämäköt
kuvastele kukkapäinä!

Mikä paukahti papiksi,
tuli tohtori Turussa;
mikä luikki lukkariksi,
jolle suotu suurta suuta,
ääntä annettu äkäistä;
tuosta tarttui taiteilija,
herahtihe Helsinkihin
kuvamaalari mahoton,
kaikki koulussa kasosi,
opettajat oivalliset,
joku lähti lääkäriksi,
kun oli kansahan kasonnut
tullut turman tappuroita.

”Rümikronikka”

Omistettu Toholammin kutomakurssien opettajalle ja oppilaille. Jäljennös Keskipohjanmaan leikkeleestä, joka on saatu Reemi Oravalalta v. 1962. Mahdollisesti Aimo Kotila säilytti ensin ja sitten Anna-Maija Kujala

Kuljin kylän kujilla
Katsastelin kartanoilla.
Mikä humu kuulunevi,
Pauke ankara aholta,
Laidasta kylän kaunoisen?
Kurkistelin kartanolle,
Katselin kamarin puolla.
Tuvan puolle pullistelin,
Itsekin sinne astuin.
Toini, ehtoisa emäntä,
Talon kultainen kaitsija,
Vierasta perälle viepi,
Outoa opastelevi.
Kulkemahan, kaartamahan
Tuvan tuolle puolle,
Peräpenkille peräti.
Missä itse johtajatar,
Kangaskoulun komentaja
Tyttärien tyyräilijä
Asustavi aattelevi.
Jopa tuli opettaja,
Opettaja oivallinen.
Mulle ”luotsiksi” matkoillani
Kankahia katsellessa
Täkänöitä tähyillessä.
Hän se mulla selvitteli
Pulmat monet mutkalliset.
Koputteli kallohoni,
Paksunmoiseen pallohoni,
Kuinka kangas kudotahan,
Verkavaate vedetähän
Kangaspuissa kaunihissa
Talossa tässä – Koskelassa.
Jopa tuli tyttäriä,
Hempukoita hempeviä.
Koko lauma kanasia,
Monen miekkosen omia,
Monen mamman tyttäriä,
Monen miehen mielen viejä.
Siihen sortui soutumille,
Kangaspuille kaartelihe.
Pirta kultainen pirisi,
Sukkula kärppänä juoksi,
Lanka ryöppynä rymisi,
Polkimet porskahtelivat,
Kaikki paikat paukahteli
Pihtipieletkin jymisi.
Akkunat helähtelivät,
Leipävartaat lepsottivat,
Laudat notkui, niiet helskyi,
Koko kartano kumisi
Noiden neitien kutoissa
Kassapäiden karkeloissa
Työssä jalossa tässä.
Mielihyvällä suurella,
Sydämellä lämpöisellä.
Katselin ja kummastelin
Kuinka kanaset kutoivat
Neitoparvi porskuttavi
Lankavyyhdistä jaloista
Kankahia korehia
Monenmoisia hyviä,
Joit´ en taida luetella
Maailmalle laverrella.
Nyt ne kaikki itse näkee,
Vallan varmaksi havaitsee
Et´on ohjat taitavissa
Käsissä hyvän neuvojan
Opettajan oivallisen,
Jost´ei häntä kyllin kiitä
Runo tarpeeksi ylistä.
Oppilaat on oppinunna
Taitoa monta tarpeellista
Elämän matkan varaksi.
Siellä sitä tarvitahan
Tosityötä kysytähän,
Kun on saatu oma koti
Tupa lämpöinen somanen,
Oma kulta kainalohon
Kätkyehen piltti pieni.
Mutta näistä tyttäristä
Ylettyypi emäntiä
Taitavia takojia
Oman kodin kaitsijoita.
Ne ei ole ”hurnakoita”
Tyhjäsielu tylleröitä
Lakkia me kohotamme
Näille tytöille hyville
Kassapäille kaunoisille.
Kiitos sulle opettaja,
Vaivoistasi vaikioista
Tuskanpäivistä pahoista
Sekä onnen kultamaista.
Sinä kuorman suuren kannoit
Nurkumatta meille annoit
opit oivat monenlaiset.
Kiitos työstäsi jalosta
Neuvoistasi monioista
Olkoon onni matkoillasi,
Päivä kirkas kulkeissasi.

Elämäni – Elämä on taistelua

Olen syntynyt Toholammilla Oravalan talossa 24 päivä kesäkuuta 1852. Isäni Sakri Oravala oli vanhin 5:stä veljestä ja 2:sta sisaresta. Äitini oli Annaliisa Jaakon tytär Kotila.

Olin alun kolmannella ikävuodella, kun äitini kuoli isorokkoon. Sisareni Iita oli puolen vuojen vanha. Jäimme isoäidin hoitoon ja sekin kuoli pijaan. Sejän emäntä, joka tuli taloon emännäksi, kielsi meiltä ruokaa. Useasti isän täytyi meitä salaa ruokkia voileivällä. Kun veljekset ei sopineet yhessä asumaan, niin myi isäni heille osansa ja osti Järvelästä pienen maan, josa voi elättää 2 lehmää ja hevosen. Olin viijennellä vuojella, kun lähin syntymäkodista. Samaan aikaan isäni otti toisen vaimon, Maija Ojalan, jota emme koskaan saaneet sanua muuksi kuin Maijaksi eikä äidiksi. Isäni ja Maija olivat riitaiset ja tappelivat. Tällaisesa elämäsä meitä kasvatettiin.

Meillä oli äitivainajan perintöä Kotilan maan hintaa. Setäni Ananias Oravala oli holhoojamme. Hän myi meitä huutokaupalla niin kuin elukoita. Voi miltä tuntui pienelle sydämelle. Koti oli rakas sittenki ja isä otti halvemmalla. Olimme saaneet ankaran äitipuolen. Maija löi, repi tukasta ja paiskoi, kävi miten kävi. Ei me tohtinnu isälle sanua, mutta naapurit oli sanoneet. Täit söi meijän päät ruville ja vismalla oli korvan takukset. Isä kerihti hiukset pois ja voiteli pikiöljyllä. Voi kuinka me tuskasta hyppelimme.

Ravinnoksi oli usein jätetty kuorittu fiilihulikka. Kun olivat menneet työhön, meijän täytyi usein ottaa omin luvin leipää, että meistä tuumas tulla varkaita. Ei ollu kenkiä. Usein kylminä aamuina, kun piti lehmiä kahtohon eli syöttöhin viejä, täytyi jalkoja lämmittää siinä, mitä lehmät tiputtelivat, että sai jalat lämpenehen. Kyllä sen vanhana muistat, sanoi toisten Aapa. Ja sen sanan olen muistanut pitkin ikääni. Monta kertaa itkien ajattelimme lähteä kerjuulle. Että tullahan perästä pelkäsimme.

Lukehen

Isä toi aapisen ja nyt Maija opetti puustavia. Muista nyt, koo on kuin hakokirves ja ässä niin kuin oikia kirves, hän vertaili. Aa on alta auki ja uu ylähältä ja niin opein tuntehen kaikki puustavit. Maija tavautti minua ja löi päähän ja sanoi, sano perässäni. Niin minä itkin. Kun minun piti lukia, niin änkötin. Maija matki ja mänkötteli, niin minä äkäännyin enkä hiiskunnu mitään. Sillon hän tuulimyllystä tujutti ja täimyrkky alkoi pyöriä ja löi aapisella.

Isä vei ensi kerran kinkereille, kun olin jo kaheksannella. Luin rovasti Kekmannin eesä suuresti, että nauroivat. Rovasti pyyhki minun päätäni ja sanoi, hyvä poika, hyvä poika. Hän antoi pienen lehtisen, jossa oli otsakirjoitus, te isät, älkää yllyttäkö lapsianne vihaan, vaan kasvattakaa heitä kurituksessa ja Herran nuhteesa. Pijaan opein katkismukseni ja Athanasin neloset sekä seitsemän Daavitin psalmia selvästi ulkoa.

Uusi kymmen

Olin kymmenvuotiaana jo selvä lukija. Maahamme oli perustettu pyhäkoulut. Minä kuljin pyhäkoulussa Parhialan seksmannin tykönä virsikirja kainalossa. Sitten perustettiin ensimmäinen lainakirjasto kuntaamme. Setäni Ananias Oravala oli kunnan kirjuri ja hän otti sen hoitaakseen. Sieltä hajin kirjoja. Siellä oli Enon opetus, joka opetti Jusulle, ettei haltioita ole muilla kuin pelkureilla. Enkä usko vieläkään haltioihin. Jos olen kuullu, niin minä olen tahtonnu nähä ja koetella.

Minä olin setäni tykönä kuunnellu, kuinka iltakauvet puhuttiin kummituksista ja kirkon väjestä, että minä jo pelkäsin. Mutta Enon opetus muutti mieleni. Siellä oli raittiuten ystäväin kirjoja ja kohtuuden ystäväin kirjoja. Sieltä lujin Elias Lönrothista ja sen

kirjoista. Ensimmäiset runosäkeet tarttuivat päähäni, joita vähä muistan.

Juopi juhla vaattehensa
isänsä isot hopeat
kumu kuului kylähän
tomu toisehen talohon
metsähän iso meteli
akan metsähän ajavi
pellolle persväkensä

Näitä minä sillon jo muistelin ja kertasin mielesäni.

Opetusta sekin

Kuin olin jo mustalaispojan kokoinen ja toisesa tuvasa naapurisa oli samallainen poika, vähän nuorempi minua. Me menimme Nivalan niittumiesten tykö. Ne yllyttivät meitä tappelemaan, tapelkaa. Minä sanoin, en minä tappele. Ota Aleksi kiinni ja tapelkaa, huusi niittumiehet. Aleksi tuli minua kohti, niin minä lähin hyppyyn. Hän tuli kuin vimmattu jälesä. Käänny päin Kalle, ota kiinni. Minä hyppäsin virtasen ojan yli. Ajattelin, ei hän ainakaan jaksa hypätä. Mutta hän tuli kiroten perässä. Minä hyppäsin takasi taas, ikäänkuin niittuväjen turviin. Käänny Kalle, ota kiinni niinkö mies. Minä käännyin ja yhellä tempauksella oli Aleksi allani mättähän kolosa. Aleksi potki ja kynsi ja sajatti. Nouse Aleksi ylös, pitempi mies, kuului rähisevän niittumiesten joukosta. En minä lyönny ja pelkäsin, että tuo peto hyökkää päälleni. Päästin ylös, mutta hän puri hammasta, ei koskaan enää me olleet sovinnossa. Hän mursi suuta, väänsi päätä. Hän meni sitte veljensä tykö Systerpäkkiin. Minua koulattiin huonolle tielle.

Vuonna kuusikymmentä kuusi
tuli Suomeen laki uusi.
Vuonna 1866 tuli Suomesa uusi laki. Katiskasa Sievin puolella keitettiin viinaa. Taloin pojat, isoimmat minua, varastivat kotuaan jauhoja. Minä kävin usiasti siellä keitättämässä. He lupasivat minulleki viinaa ja pyysivät minua, että minä menisin keittähän. Eräänki kerran toisten Aapan kanssa, joka oli vanhempi minua, menimme suksilla. Oli yö, kun tulimme tammiset viinalekkerit kontissa. Hän esitteli, että ryypätähän kumpiki lekkereistämme ja pannaan täyttövettä täytöksi. Kun oli sula puro, me ryyppäsimme, mutta minä muistin kohtuuen ystäväni Lönrotin. Ryyppäsin vähä ja täytimme lekkerit veellä. Mutta Aapa aina kaatuili, kun ryyppäsi liikaa. Minä sain viinaa isoilta pojilta, että kaatuilin ja sanoin, ei tyhjä säkki pysy seisaalla.

Hallavuosi

Palaan vähän takasin 1860-61 luvuille, silloin oli seitsemän huonoa vilja vuotta. Ensimmäinen oli siinä kuusikymmenluvulla, ettei tullu paljo mitään. Isäni muutti Sahan nyypyykkiin, josta sitte tehtiin hallituksen alanen kruununtorppa, josa myöskin voi elättää kaksi lehmää. Lapsia karttui Maijan kans, että meitä oli jo 7. Köyhyys, puute ja alastomuus oli mökisä. Se oli niin pikkunen, yksi pieni akkuna ja pieni takka luonnon kivistä. Usein saimme risuin päällä maata, kun vuojeoljet piti syöttää lehmille. Ruoka-astiat oli loppuneet, kaksi kivivatia oli. Ne Maija pani kiinni tuohen tervalla. Toisesta minä sisareni kans sain syöjä, mutta isä teki pienemmille puuruukut. Siihen keitti välipalkit, että toisesa pääsä sai pitää puurua, toisesa kastinta. Jos joskus oli leipää, niin siitä Maija haukkas palasen ja anto kullekin.

Sitten tuli se nälkävuosi. Ei ollu vielä rantatietä, ei jään murtajaa ja merikulku tukkeentui. Oli niin pitkä kevä, että autot seisoi Erkin päivänä Lampin järvellä. Elukat tahtoi kuolla nälkään, että kahta puolta juhannusta tehtiin kylvö ja syksyhalla vei leivän. Harvoilla oli enää vanhaa viljaa, nyt alkoi kamppailu elämästä ja kuolemasta. Minä ja sisareni laitettiin jäkälämehtään, josta tehtiin leipää. Sitte otettiin koivun parkkia, jota leiväksi käytettiin. Kuminan varret ja vanhat luuromut murskattiin ja jauhettihin. Ohranoljista tehtiin jauhoja ja ne kuivattihin ja survottihin huhmarisa petkelillä, josa oli teräviä hevosen kengän nauloja pääsä. Ja meillä oli ison vihan aikuiset jauhinkivet, josa niitä hienonnettiin. Ja sitä leipää sanottihin survo leiväksi. Sitte me kuoreimme männyn parkkia. Siitä livotettiin ojasa pihka pois ja se pettuleipä oli terveellisempää.

Kuntaki oli hankkinu ennen joulua jauhoja, jota meille lapsiluvun jälkeen jaettihin. Joulu alko lähetä, meillä oli yksi maho lehmä, toinen vietiin takauksesta. Isä oli takuusa Sneckentahlilta Kokkolasta otettua jauhovelkaa. Ja räättäri Erkki Klemola tuli toistaki noutahan, mutta Maija alkoi itkiä, että ei viejä. Ja minäki itkin. Räättäri sano, kyllä minusa pyynti auttaa, mutta kun haukutaan vain kun minä ulosmittaan. Kirjotan Kokkolaan köyhän tojistuksen.

Niin läheni joulu ja meillä oli 50 penniä rahaa. Minä nouvin Tarkilta sen eestä lihaa, perunoita ei ollu. Isä oli maailmalla, minä survoin petäjän kuoria huhmarilla. Seuloin tomut leipään, karheimpia jauhoin jauhinkivillä. Niistä jäi jälelle niin kuin nykyiset mankilatut kauranryynit. Niistä Maija keitti joulupuurua, pani maitua ja vähä kulijauhoja. Hyvältä maistui ryynipuuro aattoiltana.

Maija teki fatihin oikeista jauhoista taikinaa, leipoi siittä hienonleivän ja pyhki takan nurkasta hiilet ja poron ja sinne peitti paistuhun. Sitä nimitettiin tuhkatillukaksi. Samoin teki hän jouluaamuna, kun sisareni ja Siirtolan Leenan kans lähimme kirkkohon. Leena tuli meille, kun oli Maijan leikkitovereita Järveläsä. Minä heräsin, kun Leena unissahan laulo. Kuulesta sinä Kalle parka, ko linnut laulaa korvesa. Menin ulos, pakkanen räiski ja paukutteli. Täällä synkäsä metsän korvesa Sahan torpasaki oli joulu. Maija oli ostannu valarilta kynttilän ja minä olin kiskonu leveitä joulu päreitä. Metsä peitti, ettei naapureistakaan tulta näkyny, jotka oli puolen kilometrin päässä.

Ajoimme joulu kirkkoon, josa pastori Liljus puhui Vapahtajan syntymisestä ja kunnia olkoon Jumalalle ja maasa rauha ihmisille hyvä tahto korkeutessa. Lähimme kotia kohti päivän koittaisa. Kuului reen ratinaa, kukas täällä nyt joulu aamuna ajelee? Se oli toisen torpan vaimo. Häkki täyteen ahettuja ryysyihin käärittyjä lapsia. Kerjuullekko tuonne maailmalle? En saattanu puhua mitään, ajattelin vain, eikö teillä ollu etes maholehmää. Heitänkö isä oli maailmalla ja heitäkö oli seitsemän. Mieleni meni pahaksi, leikkitoverit menivät. Synkkä kuva, avonainen mökki jäi kylmille, kerjuulle piti.

Maija oli kirkon aikana paistanut takan nurkasa tuhkatillukkaan ja keittänyt velliä johon oli pannu puoleksi ohran olkikaljaa ja maitua ja rukihisia jauhoja ja niitä petäjän parkki ryynejä. Iloisina laskeutui pienemmät lapset laattialla ruuhestaan syömään. Maija oli opettanut siunaamaan. Jeesus siunaa, kuului hennot äänet suhina.

Ensi kerran kaupunkiin

Oli sivuttu joulu loppiaiseen. Naapurisa Takalojalla oli ukko Simo-vaari, joka oli kotoisin Kokkolasta, Kotkalta ja oli 30 vuotta kulkennu Savon puolesa hevosen kans kauppa matkoilla ja koko ikänsä harjoittannu kauppaa. Hän oli niin köyhä, ettei ollu hevosta. Hän esitti, eikö lähetä Savohon. Teijän poika lähtee hevosinehen ja minä poikani kanssa. Ja mitä saajahan, niin kahtia. Mutta mistä saatas rahaa, että saisimme tavaraa. Maija pyysi tätini mieheltä tynnyrin tervaa velaksi. Minä lähin ukolle ajuriksi Kokkolaan heti loppiaisen jälkeen hakehen tavaraa. Pääsimme läpi kinosten ja toisen päivän iltapäivällä pääsimme perille. Ouolta tuntui minulle korven pojalle nähä kaupunki, kuulla ihmisten puhuvan kieltä, jota en ollu kuullu ennen. Olin ennen kuullu öisillä onkimatkoilla satakielisen laulelevan, mutta mitä tämä oli.

Ajetaan Tori-Litheinille, hän ostaa tervaa. Tervapoika veti tynnyrin päälle merkin ja fräkäri merkin, 1 kannu vailla. Olimme saaneet luvan olla majatuvasa yötä. Sinne kokoontui kerjäläispoikia. Heki asettuivat siihen yötä olehen ja kertoivat minulle, että eräs armelias rouva oli heille antannu velliä. Mutta voi kauhia, yksi poika sanoi, nyt nuori herra tulee. He hakivat piilopaikkoja, minä vain istuin rahilla. Nuori herra tuli potkiin minua, mutta ukko murahti jotaki ruotsin kielellä. Toisia hän potki ulos tuonne kylmään yöhön. Minä ajattelin, misä saavat lämmintä repaleiset poikarievut. Minusta tuntui ouvolta, kun ukko puhui outoa kieltä. Suomalaisen asiaa ei kuultukaan, vaikka he esittivät ostoksensa, niin kauvan kuin ruotsia puhuva ukko osti. Ukko osti kaikenlaista, mitä sillä saiki niin vähällä rahalla.

Ukko ja pojat Savosa

Oli niin hupaista siellä: paksu Savon leipä, piimävelli, kalan suolavesi, kuoriset perunat ja kala kukko, kuuma uunitupa, outo kielimurre. Ystävälliset ihmiset aina antoivat yösijan meille. Kun meni talohon, vei ukko Santeli-painepussin ja puntarin ja esitti aina yhet sanat: on lahopruunia, on aneliinia, Santeli-painetta, kuparååkia, kluns-syyraa, tuuliajua. On leijonan kivestä, jäärnestiä, syyrnosta, jännestestamenttia, mikstuura simppelia, on kiroöljyä. Mittee se kiroöljy on, kysyttiin. Se on hyvää sisun purussa, rauan haavasa ja pään pakotuksesa.

Tutustuin siellä savolaiseen elämään. Se oli erilaista kuin täälä Keski-Pohjanmaalla. Valehelkaa pojat, yllytti meitä ukko. Mutta ei me valehelleet. Kun ukko osti viinaa ja ryyppäsi ja sanoi, ryypäkkää te pojat mikstuuraa, että pysytte tervennä. Minä ryyppään viinaa. Mikstuura oli niin kamalan pahaa. että se pani meitä hyppelemään. Me olimma ryyppäävinä, emmekä ryypänny.

Eräänä päivänä ukon poika esitti minulle, varastetaan isältä rahaa ja ostetaan Kuopiosa viinaa. Meillä vain pakosta ryyppäyttää mikstuuraa ja ihte juo viinaa. En minä varasta, mutta varasta sinä. Jos sinä otat, niin ei se puhu mitään, mutta jos minä otan ja se näkee, niin minä jouvun varkaaksi. Menetän maineeni ja saan varkaan nimen.

Ukko laski kojun kannella rahoja aina mitä kyläsä kokoon saatihin. Eräänä päivänä ukko räknäs, kuten hän sanoi. Minä katsoin, kun poika otti kainalon alta, kun oli ukon seljän takana. En muista minkä verran, mutta välinpitämättömänä ukko vain räknäs rahoja.

Kun tultihin Kuopioon Aleksi sanoi, että ostetaampas nyt pojat viinaa ja ryypätään. Mutta minä esitin, ei osteta, ostetahan nisua. Ja niin ostimme. Minä tämän varkauteni osan maksoin ukon leskelle, kun palasin Ameriikasta.

Sitte alettiin kylä kylältä kulkia, kun ukko osti uutta tavaraa. Siellä Savosa kului minun nälkätalviani viisi viikkua. Kotiin palattiin tuolta hupaselta matkalta, josa kerran jouvuin ryövärein käsiin. Jäin jälkeen eräälle taipaleelle, niin tuli kaksi poikasta vastaani hevosella. Sanaakaan sanomatta, toinen poika löi minua ruoskalla ja seisottivat hevosen. Se sanoi, anna makkeisii. Sanoin ei, mutta viisasin tien viereen. Toinen poika hyppäs ja toinen sai minun tuppeeni kiinni, joka oli etupuolellani. Nyt äkkäsin, että tarvihten ihte puukkoni. Toinen koitti vieläki lyöjä ruoskalla, mutta sen hevonen säikkyi.
- Sie turvaat puuruoskaan, tämä on pohjalaisen vapahtaja, sanoin. Tulukaa, että yletyn, niin vejän halki.
Usiamman yrityksen tekivät, mutta ei kärsinny tulla kiinni. Ukkoki aukialla näki, että me kahakoimme. Tuli sinne päin ja niin pojat heitti minun ja menivät matkaansa.

Savikankaan-Vehkojan tietä tehtiin valtion aputöinä. Minulle annettiin kaksi naulaa jauhoja. Sama palkka, mikä miehilläki, kun olin uuttera enkä niin nälkiintyny kesällä. Urakka oli 5 syltää tehä tietä, ojata kahta puolta ja siljata. Siitä sai 4 naulaa jauhoja. Sen tein aina päiväsä.

Taikojen tekiänä

Minulla oli rikas täti. Olin silloinki tätin tykönä. Vaikka olin enon opetuksesta lukennu, ettei mitään kummituksia ole. Mutta kun täti antoi ruokaa, niin en pannu tätiäni vastaan.

Ota nyt Kalle kirves ja mene tuonne kankaalle. Siellä on kuorituita mäntyjä, tervaksia. Lasketahan lehmät tänä aamuna ja saat mennä Anna-Liisan kans paimeneen. Lyö 9. puun kyljestä lastuja, kolme lastua kustaki puusta, niin että se yhellä iskulla irtautuu 3 kunki puun kyljestä. Pane ne vesikiuluhun ja kuljeta sitä yheksän varaseipähän alta aijasa. Pujota 9 varaseipähän alta ja vieritä ja nakkaa saunan kiukaalle. Mutta en enää muista niitä taikasanoja, mitä minun oli neuvottu. Vaikka en uskonnu loitsuja, tein vain minkä käskettiin.

Oli suuri vanha sauna, josa niitä kummituksia semmosisa sanottihin olevan. Sen ovi oli auki. Tuntui kuitenki jokin kammo ja tempun tekiää kamahutti vanhain miesten kummitus, saunoisa ja riihisä niitä oli kuultu ollehen. Tuntui että se on syntiki. Olinhan katkismuksestani kuullu, että apua etsitään metsän haltioilta, tontuilta. Ja jokin pelko kamahutti minua niin. Minä avoimesta ovesta heitin taika veteni kiukaalle ja juoksin takaani katsomata pois.

Minun täytyi tienestini viejä mökille, josa siihen täytyi sekottaa pettua ja syöjä sitä ja olkileipää. Roski ruvasta alkoi jo mahani ajettua ja veri tuli. Ja sisältä maha oli jo kuin rovastilla. Mutta tätin mies otti minun niitun ajaksi heinä töihin. Vaikka tätillä oli selvä leipä, niin sanoin tehkää täti minulle petäjän sekaista leipää. Jos minä heti alan selvälle leivälle, niin minä heti kuolen. Täti teki minulle petun sekaista leipää.

Olin jo poikassa ahkera kirkossa käviä. Eräänä sunnuntaina hauvattiin 24 nälkään kuollutta, mutta oli kahen viikon kuolleet. Pastori Liljuskin itki. Mullatesaan maalaamattomia arkkuja lyötiin kahteen kertaan.

Oli erittäin lämmin kesä. Lehmät antoivat maitua. Siemenet keväillä hajettihin Kaskisista hevosilla. Tuli hyvä viljavuosi, mutta oli niin vähä kylvöjä. Minä menin Sahalle kotimökille, kun ei kukaan minua tarvinnu ja pyysin ansoilla jäneksiä ja lintuja. Keväillä menin rippikouluun. Sain olla tätilläni rippikoulun eestä töisä. Osasin rippikoulusa kirjottaa. Yksi toinen poika ja minä kirjottelin niiten toisten pyynnöstä kirjan kansihin nimiä.

Muistan hyvin kun rovasti Kekmanni tutki vähän. Lujetti mielestäni ja kysyi sitte, no vaikuttaako työkalu, jos se on huonehen nurkasa eikä sillä mitään tehä. Vastasin, ei. No vaikuttaako Raamattu, ellei sitä lujeta. Ei vaikuta. Sunnuntai aamuna meillä oli konfirmationi. Rovasti puhui meille köyhäin auttamisesta, kehotti auttahan. Ajattelin, milläpä minä orporaukka autan, kun olen itsekki köyhä. Rovasti Kekman oli erinomainen köyhäin auttaja.

Rengiksi

Sitte alkoi urani renkinä. Tein päätökseni. On metsä talo pitkällä syän maalla monen virstan pääsä. Menin sinne ajopojaksi, kun sieltä oli renki karannu. Mutta isäntä tarjosi 15 markkaa raha palkkaa, 2 paria saappaita, karva kengän koivet, siis lehmän koivet, sukkia 2 paria, vanttuut ja kinttaat, paijan hurstista ja kangas puku. Nyt oli minun elämäni turvattu. Tein lujan päätöksen, että minun elämäni pitää olla semmoista, ettei minusta pahaa kuulu että kelpaan mailmasa ihmisille. Ja sen lupauksen olen pitänny, vaikka sitä ei kuullu muut kun Ju-

mala. Vaikka Maija aina sanoi, että ei meistä tulisi kolmen koiran ruokkiaa ja niin onki elämäni vaellus ollut, etten ole koskaan tuomaria nähny enkä poliisin tuttu.

Talosa oli isäntä hupanen, mutta emäntä oli ylpiän luontoinen ja piti itsensä parempana kun isäntä. Me puhuimme isännän kans työsä ollesamme kaikkia maailman asioita, mutta ei hän häävin sanaa vaihtannu emännällekään. Talosa oli muutamia lapsia palveliatar ja vanha isäntä ja mummo, jotka oli tämän talon isänmaalle raivanneet. Ja nyt elätettiin 10 lehmää ja muuta karjaa.

Talosa oli kirjoja, Paavo Korhosen runokirja ja lähetys toimen maailman kartta seinällä ja muutamia pieniä kirjoja. Tästä runokirjasta minä opein runoja. Usein tovereilleni lausuin. Minä lujin ja kerroin runoista Väinämöisen veljen pojasta ja monesta muusta. Siinä nuot säkeet tarttuivat luontooni. Usein kirjotin ja lausuin tovereilleni:

kirjoituksen kallis konsti
alkoi ennen Aasiassa
varsin vanhalla ajalla
jost on sitten joutuisasti
lento siivillä levinnyt
avaruuen kaiken alle
kansan kaiken tarpeheksi
eloksi tämän elämän
Väinämöisen veljen pojasta
ja piipun peristä ja muusta.

Talosa oli hijaskulkunen hevonen niin minä ajaisani jäin jälkeen, otin kinttaan käjestäni ja tien viereen hankeen rustailin:

soitin sormeni lumelle
kinokselle kinttahani
ruveten runon tekohon
lasten lailla laulamahan
kovin on sormet kohmelossa
ahavasta aika lailla.

Oli niin huoleton elämä. Muistin lapsuuteni nälkäpäivät. Muistin Kalajan markkinain tappelu laulusta värsyn, joka sopi minulle ja jota olen koko ikäni laulannu:

äiti minulta kuoli
kun olin vielä nuori
alun kolmannel
alun kolmannel
isäni otti uuen
siitä tuli minulle mure
äitiä entistä
sitä äitiä entistä

Lehmän haussa kesällä lauloin Hallin Jannen laulua, että metsä raiku. Lauloin nuorten lauluja:

metsisä ja erämaisa
metsisä ja erämaisa
etsin minun ystävään
etsin minun ystävään

Talosa koeteltiin minun rehellisyyttäni. Pantihin rahaa näkösälle ja laitettiin tulitikkuja noutahan. Minä en välittänny heidän rahastaan, annoin olla siinä. Mutta eräs isäntä kertoi, että minua on koeteltu toisen kerran. Isäntä oli velkaa eräälle miehelle 20 markkaa ja isäntä antoi minulle 15 m 50 penniä. Anna tämä raha Terva-Iisakalle. Tästä puuttuu 50 penniä, sanoi Iisakka. En tiejä, mutta kaikki minä annoin. Ajattelin jo isännästä pahaa ja sanoin, siittä rahasta puuttui viisikymmentä penniä. Niin siittä puuttuiki, mutta en viitsinyt sinulle sanua.

Talohon ei ollu kärrytietä, rämettä, luolaisia kankaita. Niin minun ja palveliattaren piti kantamalla kulkia myllyllä 3 vanhan ruotsin virstan pääsä. Ja sanottihin, että se on sujen hännällä mitattu. Pyhänäki, sunnuntaina kiirehen työn aikana minulla oli 8 kappaa rukiita ja Maijalla yhtä monta kappaa oksia. Jalat tahtoi uupua, mutta pantihin pussit kivelle ja levähettiin.

Sitte me päätimme, mennähän täältä erämaasta kylälle. Eräs isäntä tarjosi 40 markkaa sarkavaatteet ja hursti housut ja paijan hurstista, kaksi paria saappaita, kinttaat ja lehmänkoivet, sukkia ja vaatteita. Vaikka isäntä lupas nostaa palkkaa, niin lähin kuitenkin isolle kylälle, josa kuului nuorten lauluja ja humua, siellä oli tanssia ja muuta hupia. Tuolla syänmaalla vain lintuin laulua ja haukkojen huuhatusta.

Siihen talohon tuli myöskin Lohtajalta saman ikiänen palvelialatar Johanna Luikku. Ja hän oli talon tytär, lähtenny tätilleen piikaksi. Met suovuimme toisiimme, kiinnyimme yhä lujemmin. Olin kokenut mailmasa jo kurjuutta nälkää, vilua ja alastomuutta ja emme päässeet niistä kahleista erillemme, vaikka itkimme köyhyyttämme.

Minulla oli vielä setäni takana 150 markkaa äiti vainajan perintöä. Setä joka oli holhooja äiti vainajan perintöön, teki tilin ja minä vaikka olin alaikäinen kirjoitin nimeni. Met vihittiin kirkosa lainasormuksella. Lukkari veisas: Vihollinen karkoit kauvas, joka on vanhasa virsikirjasa. Vaimoni itki, kun tulimma ulos. Minä kysyin, mitä hän itki ja vesitteli. Hän vastas, nyt on helppo elämä, ei ole työtä eikä ruokaa. Ensimmäisen runoni kirjotin renkinä ollessani emännistä, jotka puhuvat renkein voin syönnistä.

Sen jälkeen syntyi meille lapsiki. Minä alakuloisena pyytelin kummeja, pyysin niitä, joilla oli hevonen. Mutta ei. Kukapa, oli pitkä matka pappilaan. Minulle tuli mieleen, kun ei ole millä kestittää. Tämä koski kipiästi lapsellista luontoani. Sanoin, että itse kannan setäni luo kirkon kylälle ja pyydän häntä emäntänsä kanssa viemään ristille. Syvästi murtuneena heittäysin vuoteeseen itkemään. Samasa astui köyhä torpan vaimo ja kysyi mitä sinä itket. Itken köyhyyttäni ja en ole vielä saanut tietooni kummeja. Kyllä minä ja Juho kannamme ja viemme.

Amerikaan

(Lokak. 1873, takaisin syksyllä 1877?)

Oli rikas isäntä, joka lupas rahaa, jos saan takaus miehet. Annat 350 markan velkakirjan, niin minä annan 300 markkaa rahaa. Takaus miehiksi rupes ne isännät, jolla olin ollu renkinä ja setäni. Minä kirjotin vaimoni kotiin, että noutakaa Johanna ja lapsi, jos minua onnestaa Amerikasa niin kunnialla maksan olon teille. Vaimoni pääsi lapsen kanss kotiin.

Toholammilta lähti Amerikkaan ensimmäiset syksyllä, toinen roikka keväillä. Ja meitä kolmansia lähtiöitä oli kymmen kunta. Mikkelin alusviikolla sanoin isälleni ja Maijalle hyvästi. Isä sanoi, osta viinaa, jos toverit antaa sinulle niin anna sinäki ettet tule vihattavaksi tovereiltas. Mutta älä rupea tupakoimaan. Kunnan esimies neuvoi, jos näjet tappeluja ja semmosia, niin kävele pois. Älä seuraa niitä niin kun et näkiskään, sillä Amerikasa on huono poliisivoima. Vaimoni kielsi kovasti lähtemästä, pelkäs että hukun. Täti antoi lisää rahaa ilman velkakirjaa.

Sillon syksyllä valittiin kenraali Grant Amerikan presidentiksi. Sain tätiltäni lisää rahaa. Hän antoi epäilemättä kahen kesken. Toverini ostivat eväsviinaa, ne lauloivat ja pörräsivät. Minua ei huvittanut mikään. Olin päättänyt, etten osta viinaa enkä ryyppää, olen raittiuden ystävä. Muistin usein Lönrottin sanat: akan metsähän ajavi pellolle persväkensä. Ei huvittannu mikään, tuonne tuonne kauvas rahan tienestiin. Olihan ensimmäiset menijät jo lähettäny rahaa. Olimme saaneet viijen vuojen passit, laivan piti pijan lähtiä Vaasan satamasta.

Eräs palokunnan päällikkö Vaasasa meitä kielsi menemästä. Siellä miesparat kuoletta viluhun ja nälkään. Siellä on työpaikat seisotettu ja on jo kylmä talvi. Ei nuita herroja ole uskomista, eivät sois meitä sinne mennä, sanoi toverini. Minä kysyin, eikö kukaan lähe Helsinkiin. Ei kukaan lähteny nyt. Vaasassa olin menettää kyytirahani. Menin johonki takahuoneesa, niin yksi retuturkkinen mies aamuhämärisä hyökkäsi päälleni. Suuri lehmän sarvi käjesä yritti lyöjä minua tarkoituksella ryöstää kyytirahojani. Mutta minä pakenin ja mies pääsi pakenemaan, oli kajonnu hukkaan.

Laivalla jolla matkustimme Ruotsin rantavesiä, istui joitaki herrasmiehiä nojaten salonkin seinustalla laivan kannella, niin eräs heistä sotkeutu toisten jalkoihin ja kaatui. Hän alkoi piestä kepillään. Mitä he puhui, en ymmärtäny, mutta tein pienen runopätkän, josa oli otsakirjoitus: Kerran kun herrat tappelee. Atlannilla oli kova tuuli, että yliluukut kannella lyötihin hakahan, kun aallot kaatuilivat laivan yli.

Meillä oli ostettu valtamerilaivaan piljetti ja New Yorkistä rautatien tiketti Tiitusvillen kaupunkiin. Meillä oli piletti Natjunal linjalle. Laivalla oli nälkä ja huono ruoka, että isoruokaset miehet kärsi nälkää. Siitä täytyi meidän antaa Jansonin konttorisa New Yorkisa kiitoskirja, josta tein sitten runon, jonka ensimmäinen Amerikan suomalainen lehti julkaisi. Oli monta vuotta jälkihin päin jollaki tavoin saanut käsiinsä. Lehtiä toimitti Alex Leinonen Dallas Texasissa. Tämä oli ensimmäinen painosta ilmestynyt runoni.

Erääsä Renow nimisellä asemalla me ajettihin ulos junasta. Eräs suomalainen mies sanoi, että aamulla tulee se juna, joka pysähtyy Tiitusvillesä. Ajettihin se päivä iltahämärään. Kontuktööri kulki läpi junan ja huusi Taitusvill, tiketit oli jo otettu pois. Juna pysähtyi, mutta me ei tienny vain lähtiä, vaikka kontuktööri jotaki sanoi. Oli nuori kontuktööri, hän meni junan toisehen päähän, pelotti löi kämmeniä yhteen ja sihisti kieltään ja tömisti jaloillaan juuri niin kuin lampaita. Meitä piti tulla vastahan erään Kalajoen pojan, mutta ei häntä kuulunut.

Lähimme vain erästä katua, mutta kaupungin pojat sahajauhottivat meitä. Minä jättäyvin jälkeen, niin ei minusta välittäneet. Muistin kunnan esimiehen neuvon. Sen kuulin, että meitä sanottiin russia, ryssiä. Onneksi saimme seuraamme Teuvasta kotoisin olevan pojan, joka oli ruotsalainen ja tapasimme Ruotsin ruotsalaisen, joka haki meille yösijan erääseen kurjan näköseen kapakkaan. Mutta voi armas, kun alkoi tulla akkunasta kiviä ja puita, että oli hengenvaara. Russia, kuului ääniä. Ajattelin voi kurjaa mihin olen joutunu. Olisin kotomaasa, kuullu suomen kieltä, olisin vieläki saanu olla renkinä. Eihän olisi ivattu, että olimme ryssiä.

Sitte ilmestyi seki, joka meitä vastaanottahan tuli. Se vei meitä suomalaisten miesten tykö siihen työ-

paikkaan, josa oli Toholampin miehiä, Himangan ja Kalajoen miehiä, jotka lopettivat erästä rautatien työtä. Ei siihen otettu uusia miehiä, sitä työtä lopetettiin, ei siihen päässy. Sillon kuulimme, että työpaikat on seisotettu, kenraali Grant oli valittu presidentiksi neljäksi vuojeks. Kämppä josa nämä suomalaiset oli, heillä oli metsäkämppä. Ylös asti turpastettu, kylmä kun oli. Emme siihen sopinnu minä ja Teuvan poika, vain net matkatoverini, jotka olivat niitten toholampilaisten sukulaisia. Mutta he ilkkuin sanoivat, että sitäkö rahaa te lähitte tienaamaan, jonka me lähetimme. Mutta ruokaa me siinä saimme, nuotiolla kääntelimme kylminä pakkasöinä. Eräs Junno-niminen poika sytytti tulen, meillä ei ollu tulitikkuja. Ja minä nimitin sen Junnolaksi. Siinä me nuotiolla Teuvan pojan kans kääntelimme itsiämme pakkasesa kaksi viikkua.

Kalajoen poika laitettiin työn hakuun. Minunki täytyi antaa matkarahani loput hänelle. Hän oli sillä matkalla 2 viikkoa, viimein tuli Junnolaan tieto, että pitää maksaa ruoka. Sanoin että ei ole rahaa. Ota eli pyyä tuolta Peltokorven Kallelta, sillä on. Mutta hän kielsi, vaikka tunsi minun ja olinhan minä saman kunnan miehiä. Alaspäin laskin pääni ja surullisena kävelin Junnolaan, josa allapäin pahoilla mielin seisoin yötoverini Teuvan pojan kans. Silloin tuli tyköni eräs Himangan mies, Antti Rahkonen ja sanoi, mitä eikö sinulla ole rahaa. Ei ole ja pitäs maksaa ruokani. Olen pyytäny, mutta en saannu. Paljonko tarvitset sanoi outo mies. Sanoin tarpeeni. Multa saat. Kyllä täällä Amerikasa rahaa, kun vain työtä saa. Minä annan, että pärjäät eteenki päin. Ihmettilin sitä outua miestä, että on vieraalla maalla hyvä sydämisiä suomalaisia ihmisiä. Minä maksoin takaisin ja sitten hän lähti kesällä kotimaahan. Asemalla häntä hyvä sydämistä miestä puristin käjestä ja toivotin onnellista meri matkaa.

Kalajoen poika oli saanut työpaikan tietoon ja hyvästi sinä surullisen kylmä Junnola. Uutta toivoa uhkui rintani, uutta intoa elämän taipaleella. Pari päivää ajettuamme olimme Midleburg-nimisesä paikasa, saimme rautatien työtä. Siinä oli kontrahtarin oma raha, valkia sekki. Palkkaa oli 1 tollari 25 senttiä päivältä. Puojista sai ruokaa, mutta kun meni sillä Amerikan rahaa vaihettaan, niin ei sillä saanut kuin yhten tollarin.

Voi kun pitkän ajan perästä sain Amerikan tollarin, niin minun käteni vapisi. Olin kuullu, että se on amerikkalaisen jumala ja huomasin ettei sitä niin puuveitsellä vuolla. Meitä oli 23 miestä yhesä ruvasa. Siinä kului hauskasti humusa aika, mutta Kalajoen miehet usein haastivat tappelua. Siinä oli karskioita rautatien työmiehiä. Oli juomareita, jos vain palkka riitti. Oli niitä, joilla oli vaimo ja lapset kotimaassa ja täällä ne niitä ikävöivät eikä niistä moni osannu kirjoittaa eikä lukia kirjoitusta. Suomesta tuli niin huonoa kirjoitusta, että minun niitä piti lukia. Ja miehet sanoi, että kaikkien pitää antaa Sahan lukia, kun posti tulee. Minä nousin korokkeelle ja suurella äänellä lujin, olin sillon olevinani mies. Mutta kun tuli niin sydämen sisimmästä ja niin lihallisia rakkauden kirjoja, niin seki homma jäi sikseen.

Irlantilaiset työmiehet ja me loimme hietaa kaaralle, jota aasit vetivät tompille. Eräänä päivänä syntyi airismanein kans kilpa ja net silloin hävisivät monella kuormalla. Sitte he kantoivat meidän lapiot jokeen. Saimme olla työtönnä siihen asti, että tehtaalta tuli lapio. Iltapimiäsä net pommittivat meijän huoneen seiniä ja työpaikalla meijän piti kulkia heijän sivu. Niin tuli kaksi miestä ja taluttivat kahta puolta, mutta kahtoivat minun poikaseksi ja antoivat rauhan. Tulin ajatelleeks, tämmöstäkö onki amerikalainen elämä.

Taas keväillä lakkautettiin sekin työ. Olimme saaneet säästyä, että pääsimme New Yorkin valtioon, taaski rautatien työhön. Me saimme luottoa puojista. Sen kävi aina kontrahtari maksamasa, meille ei vain rahaa näytetty. Kesä meni, kolme kuukautta. Ensimmäinen juna tuli, se pysähtyi asemalle ja kontrahtari junasa. Työmiehet vaati palkkaa, niin vastas, ei urakka piisannu, ei ole. Irlantilaiset työmiehet raivostuivat, ruotsalaiset huusivat tuusan tuunaa, suomalaiset siunailivat.

Kamalat ajatukset

Ei ollu rahaa tovereillani eikä minulla ja lähtiä olis pitänny. Ruotsin ruotsalainen Svenson oli saanut tietoonsa työpaikan, oli sanonnu hänellä olevan miehiä, jos hän pääsis pomoksi, paasiksi. Ja oli luvattu. Meitä suomalaisia oli enää vähän, Net pyysivät kirjeellä tuttaviltaan rahaa ja saivat 10 tollaria. Minullaki oli setä, mutta sen osotetta en tietänyt, missä hän olisi. Toiset teki lähtöä ja minunko piti jääjä kielen taitamattomana kerjäämään tai kuolemaan tuosa tukalasa tilasa? Näjin unta, että sain sejältäni kirjan. Siinä oli sanat, sain sinun osoitteesi. Olen Morkan sahasa ja saan taalan päivältä ja ruvan. Ja seuraavana päivänä sain kirjan, josa oli samat sanat.

Mutta minä pyysin erästä miestä kansani suutariin, jolla oli kenkäkauppa. Toimita nyt minun tukala tilani ja pyytä minun aikalapullani, josa oli 3 kuun työpäivät, kymmentä taalaa että minäki pääsisin lähteen. Keränen tulkitsi ja suutari antoi 10 tollaria. Hypellen palasin, sillä olihan nyt 10 tollaria setä samulin rahaa Yhtysvaltain mynttiä.

Surulla jätin Scotsvillen, josa oli tavaton kuuma ja työpalkkani jäi sinne. Me loimme hietaa suuren mäjen rinteestä, johon aurinko lekotti tavattoman kuumasti. Ruotsalaisen Svensonin seurasa tulin Sant Johnsvilleen, joka oli rautatien työtä. Minä kävelin erään toverini kanssa katua ja näjin entisen kontrahtorin. Tunsin heti Slockumiksi, Slockum oli hänen nimensä. Nyt olemmeki saman narrin työsä. Mutta meille vakuutettiin, että hän on Aataminimisen miehen kans yhesä urakasa. Meillä oli nyt palkkaa 175. Sitte tuli Dampystä eräs tuttavani ja sanoi, saatte 4 miestä koko talvisen työn, jos lähettä. Sehän oli iloinen sanoma ja me annoimme postin hoitajalle valta kirjan ottaa meidän palkkamme tilipäivänä. Mutta Svenson, meijän paasi oli ottannu väärällä valtakirjalla ja painunnu lännelle.

Saimme hiilipuun hakkuusa 60 senttiä koortilta. Amerikalainen halkokoorti on 8 jalkaa pitkä ja 4 korkia, halon pituus 4 jalkaa. Vaatteet oli kuluneet repaleiksi, kengät paikkasiksi, sillä palkalla vaivoin eli. Elimme kuitenki. Kun työ lopetettiin, niin taas ajamaan työn hakuun. Tulkaa aamulla asemalle, niin minä siellä annan tilinne . Pilettiluukku avattiin ja sanottiin, juna seisoo 15 minuutia. Jokohan taas narrattiin arvelimme, mutta juna porhalsi asemalle ja meijän isäntä tuli siinä. Hän antoi kirjepuoresa tilimme ja juna antoi lähtömerkin. Asema vilisi ihmisiä, silkkihattusia jenkkiä, kentlemanin hattupäisiä, silkisä kahisevia amerikattaria. ja Kriffith mustine partoineen. Meitä kymmenkunta repaleista suomalaista, jota isäntämme käjestä pitäen kätteli ja pyysi syksyllä taaski tulehen sinne Dampyyn.

Dampyy oli Canadan rajoilla. Me ajoimme taas pitkän matkan Pensylvanian valtioon, josa taas oli 3:si kuukauveksi työtä Bungeshillisä. Sitte oli jo rahaa, että matkustimme Hancokiin kuparisaarelle. Nyt Kallen pitää kysyä työtä, sanoivat toverit, sillä minä jo vähä osasin englantia. Se oli vaikia temppu meille. Sanottiin että Sankleesa sais halon hakkuuta. Piti ensin sörviisi eli maanpäälliskortteeri löytää. Tuli mies juosten vastaan. Hän sanoi olevan sieltä. Entisetki halot palavat, ette saa työtä. Palasimme takasi vähä nolona, sillä rahat oli pitkä matka kuluttanu. Tulimme eräälle kaivannolle, josa oli Boording Hause ruokala. Söimme rahan eestä. Siinä oli topakka suomalainen emäntä, joka pauhas ja touhus. Onhan tänne tullu Suomesta pappiki, Backman. Tullu susi tänne kristittyin verta latkihin ja lampahia koristelehen, kun me olemme tänne pajennu. Ja monta muuta on sutten keskeltä.

Saimme halon hakkuuta saksalaisilta Masan veljeksiltä Glifftan kaivannolla usiamman mailin pääsä. Laitimme asuntomme erään vanhan huoneen katokseen, johon teimme väliseinän, että se pieneni. Oli kylmä talvi 8 korttelin paksuinen lumi peitti maan, tähet ja kuu näkyi seinän liitteistä, vaatteita ei saanu kuivaksi. Tulkaa te Saha ja Tölkki Jussi nostahan pinon pohjia ja hakkaahan kantoja, nyt tulee ajomiehet. Siinä työsä ja kortteerisa sain kolotuksen alaruumiisehen. Työnjohtaja oli paha mies. Hän huusi ja metus, mutta minulle erittäin hyvä. Hän antoi jonku pinon urakaksi ja sitte Koohamille, mee kotia. Erään kerran Katteeni laski palkkaa ja minä jäin pois työstä. Hän tuli hakehen ja sanoi, minä sanon Katteenille, että Saha on kut poi, hyvä poika. Mutta Tölkki Jussi ja Jim, skotlantilainen, saivat vähemmän.

Lumi suli, oli lähettävä. Katteeni olis antanu hirren veistua, mutta en ollu tottunu niin leviällä piilulla veistämään. Menin Galumeetihin, sain kuulla että Fetun pojat, Fredrikson veljekset, ottaa halon hakkaajan. He olivat laestaatiolaisia ja minä kuuluin apostolilais lutherilaiseen seurakuntaan, sillä en tahtonnu olla misään jumalaton. Saat kyllä työtä halon hakkuuta 1 taala koortilta tuolla usiamman mailin pääsä. Siellä on tontti, mutta siellä pitäs olla yksin. Samaan puheeseen tuli yksi poika, hänki pyysi työtä. Saat kyllä, Juhani lähtee teitä opastahan. Veljekset oli Torniosta kotosi, yhtä pienet miehet kuin saksalaiset Mason veljekset.

Innolla tartuin kirvesvarteen, minä hakkasin kuin vimmattu. Tuo reisurahani oli maksamata. Vaimoni kirjotti, että sitä takausmiehiltä vaajittihin. Sain tienatuksi ja lähetin. Nyt en ottanu tiliäni muuta kuin että elin. Ruoka piti viejä aina viikoksi, nisuleipä vanhani loppu viikolla. Pyhän ajat olimme Galumetisä. Sitte minä ja Heikki, hän oli Hammarfästin kaupunkista. Maalussa leivoime ihte, taikina nostatettiin jästillä ja peeking pauterilla. Lavanteella nostimme pannuun ja kyllä nousi taikina.

Yöksi sentille (kämppä)

Eräänä lauantaina olin väsynyt. Sanoin Heikille, että makailen täällä, tuo sinä minullekki pauna ryynejä. Heikki aikoi tulla jo pyhä iltana, että ei menis maanantai hukkaan. Pyhää vastaisena yönä en kuullu mitään. Mutta pyhä iltana keitin teetä hämäräsä, kajootin ulvomisia vain kuulin. Ei Heikkiä kuulu, asetuin levolle. Sitten kuulin, että kivi lensi sentin eteen. Siinä oli rikkeimiä, hellän kansi rantuja. Taas tuli kivija. Minä avasin oven ja huusin pimiään mehtään, tule vain Heikki, en minä pelkää. Luulin hänen pelottelevan, kun aina puhuin, ettei mitään kummitusta ole. Aina vain paukahti. Ajattelin että intiaaneja taitaa olla. Otin kirveeni kämpän eestä sisälle, pijin vähä ovia auki ja suojanani

kiveltä, joka kuului saranan puolelta. Aina vain paukahti. Ajattelin ja tutkin, miksi ei kivi ota toista sijaa ja vyöry. Taas paukahti minun siinä ovesa. Silloin huomasin pläkkileilin, joka riippui oven ja hellän välillä. Sen pohja painui sisälle ja ulos lämpimän vaikutuksesta. Sitte paukun jälkeen aina huiskui siihen asti, että uusi paukku tuli. Ja se hiljeni ja harveni siihen asti, että hellä jäähtyi. Tulin taaski vakuutetuksi ja uskoin lujemmin enon opetusta, jota pienenä olin lukenut, että ei kummitusta ole. Leili oli Heikin kaivantoleili ja hapan, että se vaikutti. Ovesa ei ollu muuta hakaa kuin rihma. Panin maata ja nukuin rauhasa. Aamulla tuli Heikki, jolle kerroin, että jo minua kojeteltiin.

Sain tienatuksi, että sain kyytirahani, jota aina tahottiin. Minua rasitti ikävä, olihan nuori vaimo Suomesa. Lapsi oli kuollu ja kolotus ala ruumiisani vaivas. Minä hakkasin halkoja kuin vimmattu. Minulla oli erinomaisen kestävät käjet, ei ne tulleet kipiäksi. Ja ovat nytki kaheksankymmenen vanhana terveet ja jäykät. Kumpa pääsisin pois, minä en ikään tule tänne Amerikkaan, vaikka miten pärjään. Minä en ottanu rahaa enkä tiliä, uskoin noille aina rahani. Aikaki alkoi parata, mutta jo mainitut syyt pakottivat jättämään Setä Samulin valtakunnan. Venäjän ja Turkin sota riehui Balkanilla ja Suomen rahan kurssi oli huono, niin astuin kevein askelin Hancokkiin.

Kotimaahan

Fetun pojilta tienasin niin paljon, että uskalsin ajatella kotimaahan. Työtä olis aina ollu hakemata. Reumatismi särki ja kolotti ja niin sanoin Hancokin laiturilla hyvästi. Se oli Amerikan vapauden juhla päivä 1877, olin ollu vähä vaille 4 vuotta. Ne on elämäni merkkiaikaa vieraalla maalla, ikävää, puutetta, sairautta ja ankara työ.

Satamasa Qellan linjan laivaan. Läpi Kanadan laajoja ohra vainioita Kuobsekiin. Siitä alas Stalaurens virtaa Atlantille. En olis uskonu, että meret on niin tyynet, Atlannilla oli pinta kuin klasi. Meri suosi minua Pohjanmerellä ja Suomen ja Ruotsin välillä. Näin Ruotsin järviä, näin vanhaa emämaata, näin kanavia, jota norjalaiset sotavangit oli kaivaneet.

Tulin Tukholmista Vaasaan. Oli kaunis pyhäilta, kun astuin isänmaan kamaralle. Ettäpä usko, että hyppelin. Sinä kaivattu isänmaa otit minun syliisi, täällä tahon elää, täällä kuolla, täällä kärsiä ja iloita. jos niitä ilon päiviä on suotu. Rannalla oli venäläistä sotaväkiä, nyt ei minua enää jänkit sano ryssiksi. Ei kukan kahto niinko koiraa, ei kukaan huuva herioppia seljän takana. Nyt tapasin vaimoni terveenä ja iloisena. Tapasin setäni, sukulaiseni, tuttavani. Se hyvä ja hupanen metsätalon isäntä, josa minä ensimmäisiä markkojani tienasin ja lujin Paavo Korhosen runoja, oli muuttannu elävitten maasta.

Uusia vastoinkäymisiä

Reisurahani oli setäni maksannu ja sillä vekselillä, jonka minä lähetin ei oltu saatu rahaa. Se oli otettu Ruotsin pankin päälle, sillon ei vielä saannu vekseliä Amerikasta Suomen pankin päälle, mutta Ruotsista sai. Kokkolan porvari Finnilä oli asiamiessä pannu protestiin. Pankki oli joutunu vararikkoon ja vekseli ja protesti oli laitettu minulle Calumetiin, josta minä olin lähteny Suomeen. Mutta sieltä se oli lähetetty Washinktoniin, josa se oli avattu ja laitettu taas minulle Suomeen. Nyt minä taas lähetin vekselin sille akentille, jolta olin ostannut ja pyysin uutta vekseliä uuen pankin päälle. Niin minä monen vuojen kuluttua sain rahani korkoineen. Olin jo sejälleni maksannu, mutta hän ei ollukkaan maksanu sitä 50 markkaa, joka piti lahjaksi antaa sille rikkahalle isännälle, jolta otin kyyti rahani. Hänki oli matkustannu kaiken maailman tietä eikä pojatkaan minulta sitä vaatinut. Setäni oli suorittanu minun veroni, joka oli siihenki takauksesa, koska en saanu ilman passia. Tätille maksoin jonka hän minulle ilman velkakirjaa antoi.

Toholammin ensimmäinen kansakoulu rakennuksilla 1877. Oli rijelty ja valitettu ja tehty koulua. Uppiniskasemmat oli nimismies taivuttanu. Minullakin oli koulun työrästeistä tuomio. Menin kunnan kassöörin luo. Oletko sinä koulua vastaan, kysyi Kerola. En ole, jos olisin jotaki kouluopetusta saanu, niin ei minunkaan tarvihtis mailmasa näin raataa. Niin on, niin on sanoi ja hän piti minulle oikein profeetallisen saarnan.

Profeetta sanoo: katso aika tulee, että kansa pitää tulemaan niin kuin papit, eikä veljenkään pitä sanoman veljellensä, tunne Herra, sillä maa on täynnä Herran tuntua niinko meri veellä peitetty. Haluatteko maksaa rästinnä työllä, koska se on vielä kesken. Minä teen kirjan nimismiehelle, jonka viette. Minä vein ja hänki oli minulle suosiollinen kuullessaan, että suosin koulua. Ja tästä johtui runoni kouluriijoista Viha kansakoulua vastaan, joka on painettu vihkosa nimeltä Sahan Kallen runoja.

Sillon oli Venäjän ja Turkin sota. Ja tuli huono viljavuosi, halla vei arimmista paikoin. Minä ostin isältäni Sahan kruununtorpan 800 markan hinnasta, koska ei ollu rahaa parempaa ostaa. Sahan torppa on 6 kilometriä kirkolta pohjapuolelle Lestijokia Sarkoja nimisen ojan rannalla. Torppa on laaksosa.

Auringon nousun puolella korkia Hevoskangas ja laskun puolella Sahan Hautakangas, että tuntui että aurinko paisti vain vähemmän aikaa. Etelän puolella oli verotalojen lähtehinen kylmä raskikorpi ja toisella puolella vahva rahkanen männikkö räme.

Tässä torpasa alkoi nyt taistelu elämästä. Lapsia karttui, mutta minä väänsin kovasta kankaasta tervaskantoja ja poltin hyttejä, sillä halla oli ensin Sahan pelloilla. Perunaa ei käynyt kylväminen kuin kylälle, sillä pitkin kesää se nipisti taimet. Torpan säännöt oli ankarat, jos niitä rikkoi oli lähteminen metsäherran määräyksestä torpasta. Peltoa piti raivata määrätty summa vuojesa, kelläpä oli halua näin epävarmasa orjan asemasa. Minä otin rautakangen velaksi, josta sain haasteen, kun en voinut pijan maksaa. Sillä koitin tuohon karuseen kankaaseen tehä, annoin mennä alas isoimmat kivet, jotka upotin ja pienimmät otin ylös.

Pyhäkoulun opettajaksi

Kun kirkkoherra Schönberg tuli Toholammille, järjesti hän pyhäkoulu piirejä kinkereillä. Minäki olin joka vuosi kinkereillä, niin esittivät naapurini kirkkoherralle minua pyhäkoulun opettajaksi. Ja minä olin siinä monta kymmentä vuotta. Monet lapsukaiset kasvoit nuorukaisiksi ja neitosiksi. Usiamman kerran yritettiin panna pyhäkoulua muille, mutta ei lapset kokoontuneet, niin minun täytyi ottaa taaski. Minulla oli niitä ikävä, tunsin ne niin rakkaiksi Jumalan lahjoiksi. Siinä sain itseki tuta Herran armua ja minulla oli itselläki lapsia.

Mutta sitte lopuksi muuttui ympäristö punaiseksi, ei ne enää lapsetkaan tulleet, eikä vanhemmat pakottannu. Tuolla ne näkyy sunnuntaina viettävän ongenvapa pystösä ja rantaheinikoita tallaamasa. Niin ikävällä jätin toimen ja ystävällinen kirkkoherra Forssiki meni Kaukolaan, jonka lähtörunoani olen aina säilyttävä.

Edistys seura

Edistys seura perustettiin, kun Schönperi oli pappina ja Aug. Oravala, Kalle Klemola ja Gideon Salojärvi ylioppilaina, Herman Ojala kansakoulun opettajana ja taiteilija Albert Gebhard täälä. Sinne kokoukseen sepitin runon yöllä, se jäi opettajalle. Minä sain kunniajäsenen arvonimen, mutta sitte tapahtui ikävä seikka. Arvoisa esimies, kirkkoherra, muutti Ruoveelle ja ylioppilaat oli koulusa ja alkoi heikentyä seura. Samalla alkoi nuorisoseura esiintyä. Ja ensimmäiseksi oli ilveily, edistysseuran pää, jota näytettiin. Tämä vaikutti minuhun niin raskaaksi, etten liittynyt nuorisoseuraan enkä yhtään runoa kirjoittannu, vaikka onkin pyyvetty. Olen sitte luvannnu, kun näjen mihin päin te menette, olen vastannu.

Tapaturmia ja sairautta

Oli eräs Mikkeli lauantai, kun lähin myllylle. Hevosen jalat ei topannu ja se oliki pahan tapanen. Alkoi lykätä takaperin ja minä hätäännyksisä ponnistin, ettei kuorma ja hevonen menisi jyrkältä äyrähältä koskehen. Siinä murtui oikia jalka sivulle vinkkeliin ja se tuntui, että oli niin kuin raskas suolasäkki oli ollu rippumasa. Se venytti ja irtautti ronkkia, myös suonet ja polovesa suonet ja jänteet katkeilivat. Minä itse kuitenki sain, että jalka meni omahan kuoppaansa. Sain maata sen talven. Keväillä voin nousta sen päälle. Hevonen hyppäs ja potki kaikisa mäjisä. Erään mäen alla on silta ja se hyppäs sen mäjen. Ja sitte ei menny sillalle, vaikka se oli maantien leviä silta. Tuli eräs mies. Tule hyvä mies ja taluta sillalle, minä olen loukannu jalkani, etten voi astua sen päälle. En minä tohi, arveli mies. Vihtoin hevonen meni sillalle. Eräällä sillalla löi rattaat pois alta. Ja oli jo pimiä, kun säkit nostelin pois lavalta ja varasin toisen jalkani päälle, että rattaat sain alle. Minä uhkasin antaa sen mustilaisille, mutta ei niitäkään tullu. Vaimoni ja lapseni ei tahtonnu sitä juottaa muuten kuin korennolla veivät vesiämpärin etehen se kun luimisti korviaan ja oikein kähisi.

Toinen tapaturma sattui, kun nousin takan syrjältä. Sieltä kaajuin tuolin kaarmihin kylkeni. Kun makasin laattialla, niin tunsin kuinka veri pollot tuli ja taas särkyivät. Sisältäni kylkiluut painuivat sisälle, yksi katkes eri poikki. Se oli siellä syvemmällä. On muitakin vielä. Enkä ole voinnu sillä kyljellä maata ja se on vasen kylki.

Kolotus eli reumatismi

Amerikasa saamani tauti, tuo ihmisen kiusa, on ottanu välistä lujalle. Erään kerran makasin 5 viikkua. Veljeni nouti Kokkolasta tohtori Staudingeriltä lääkkeet. Ne oli jörkalin suolavettä ja voiteeksi kloroforin kermaa. Sitte minä tuotin mikstuura simpeliä ja eräs hoitajani, jolla oli espanian kärpästä ja suolavesi hauetta. Viien viikon päästä jo kävelin. Kolotus on ollu alaruumihisa, yhtä päätä se on laittanu käppein turvin kulkemaan. Kun minulla ei ollu rahaa, niin minä keitin itse lääkettä. Otin männyn kärkejä ja katajan juuria ja keitin kokohon. Kaivoin pullon muurais pesään, että se tuli täyteen

muurahaisia ja siihen kuuma vesi, että net sulivat. Sillä hierottihin usiasti. Se minun luonnon lääkkeeni autti, etten ennättäny paljon nauttia.

Isäni perintö

Isä oli ostannu verotilan, josa oli hyvä mehtä. Hän myi palstatiloja ja torppia ja yleni, että oli seitsemän lehmää. Hän teki yhelle vävylleen huoneet ja antoi ison maakappaleen palstatilaksi. Niitä kirjoja tehtäisä ryypättiin ja isä antoi yhelle pojalle talonsa ja toiselle torpan. Isää oli juotettu ja määräs minulle ja joka tytölle sata markkaa maksettavaksi heidän kuolemansa jälkeen. Sanoo 100 markkaa. Minä en kehannu veljeni kanssa ruveta käräjöihin, sillä aina mun on ollu parein kärsiä vääryyttä. Ei siittä tule paha omatunto, mutta jos tekee vääryyttä, niin jää paha omatunto.

Olen kuullu, että joka saa äitipuolen, hän saa isäpuolenki. Isä ei pitänny koskaan meistä, niin kuin Maijan lapsista. Vaikka ei koskaan kurittannu omiaan, niin kerranki Maija sanoi, ettei me tottele. Niin isä sieppas tulisen kekälehen takasta ja meitä molempia sillä pieksi. Voi kuinka surkiasti me huusimme, että olis toisten Aapa tullu avuksi. Ei toki luita särkynyt.

Miksi minulle niin tehtihin? Mehän söimme äitivainajan perintöä joka vuosi tuosa kurjasa pesäsä kärsien nälkää ja vilua. Ja miksi kuulla Maijan huutoa kirousta ja meteliä? Oliko niin kuin setä sanoi, että minä olen kalan tähtisä syntynyt, että minä olen kevään lapsi, etten ole onnen päivänä syntynyt. Mutta olenhan minä keskikesän lapsi. Miksi isä minulle niin teki? Eli juotettiinko hänet vai oliko hänellä minulle koston halua, kun minä usein kielsin toisen omaisuuesta.

Rahkasuon raivaukseen

Minulla oli 2 täysikäistä poikaa. Me aloimme rahkasuota kuokkia. Tuli suuria rahkakasoja, jota monta vuotta karhittiin ja poltettiin. Kaivettiin syväperäinen 3 metriä syvä oja. Mura oli niin sitkiää, että piti joka lapiopisto kuokalla alta päin irrottaa. Enkä minä ennättänny siittä vielä mitään ihtelle saaja.

Rautatien työn aikana tein luokkia ja vein hevoskyytillä aina Vaasan markkinoille. Eräänä iltana olimme kävelemässä kajulla. Kapakan ulko-ovet oli jo kiinni, mutta kartanon kautta pääsi. Niin tulla hissutteli vanha herra keppi käjesä. Ostatehan tuolla herralla viinaa, sanoi markkinatoverini. Ukko otettiin kiinni, mutta minä sanoin, ei miehet. Onhan meillä itsellä rahaa, ei tehä niin. Ja pijan on polisitki käsillä. Lähtekää vain herra kävelehen pois. Herra lähti ja kiitteli minua. Minä olin saaja selkääni. Kuten suupohjalainen sanoi, että minä en ollu ens kertaa pappia kyytis.

Sairautta kuolemaa

Kun elämäni oli parempaa, oli karjaa ja voita sai kerran viikosa viejä kauppiaseen. Ei ollu velkaa eikä saamista. Ensin kuoli Hymy-niminen tyttö, 17 vuotta vanha. Ja äiti oli syän tautinen ja hengen ahtistus ja hän kuoli. Mutta minä otin pijaan toisen, joka ei elänyt kuin kaksi vuotta. Ja näin kuoli 7 henkiä neljän vuojen sisällä. Olin ollu lapsilauman isä ja oli puuttumaton elämä. Nyt temmattiin rakkaimpani niin äkkiä. Minä jäin maailmaan kuin kalamiehen koira rannalle. Surullisena seisoin sukulaisten kans hautalla, tämä tuntui heistäki jo pahalta. Kaksi täysi-ikästä poikaani kuoli viikon sisällä. Kaksi tyttöä on vielä elosa, toinen täällä, toinen Amerikasa. Mutta tuosa yksinäisyyesä otin vielä kolmannenki vaimon. Ja sitte tuli minulle perillisten velkaa äiti vainajan osasta. Torpan vero oli jo noussu 8 satahan, sillä vero nousi sen jälkeen, kun oli tehny uutta peltoa. En enää voinnu korkoja maksaa ja enkä palvelian palkkaa. Illoin olin väsynyt ja aamulla kipiä. Ja nämä elämän murheet mursi luontoni, että myin torpan. Ensimmäinen ostaja purki kaupan. Tuli maailman sota ja minä myin torpan normaali aikana. Sojan kauhut ja punakapina loppui. Eduskunta päätti lain, että torpat tulivat itsenäisiksi. Hinnat nousi, mehtä oli hyvä, mutta pieni. Ja ostaja rikastui. Jos olisin tienny pitää torppani, niin en nyt viimeisiä markkoja söisi.

Palsta tilalla

Ostin pienen palstatilan, jonka raivasin pelloksi. Tein uuen tuvan ja navetan ja riihen. Mutta minun oli lähettävä siittä pois, sillä viinaa keitettiin niillä tienoilla. Minua uhattihin ja tultiinki jo kurittahan, että minä ilmiannan polisille. Myin palstatilan 6 tuhannesta, joka ei ollu puolta arvosta. Ostin sitte Tamppikosken. Minä sain palata tilaan, josa minä olin 14 vuojen vanhasta kahen kymmen vuojen ikäseks.

Kurja hökkeli, minä siirsin uutehen paikkahan tuvan. Ja jatkoin ja raivasin uutta peltoa toista tynnyrin alaa. Mutta saatuani 2 kymmentä tuhatta markkaa enemmän mitä annoin pois. Näin rauhatonna

olen sitte siirtynyt paikasta toiseen. Nyt enää pieni tontti veljeni maalla, 20 syltää joka neljä sivua, kovaa kivikkoharjun laitaa, jonka tein perunamaaksi. Siihen rakensin myöskin mökkini ja täytin 80 vuotta 1932. Silloin 24 päivä kesäkuusa kokoontui sukulaiseni, napurini ja rovastin perhe ja kaikki liki tienoolta asunnolleni merkkipäivänäni, josa tein selkoa elämästäni ja lausuin sepittämäni runon vanha lapsi.

Lukenut

Olen lukenut eniten Raamattua ja kristillisiä kirjoja, Raamatun olen jo lassa lukenut läpi. Olen kyllä lukenut Välskärin kertomuksia, mutta en ole välittänyt romaaneista, joita nykyinen nuori polvi lukee. Kunnan lainakirjastosta olen aina hakennu kristillisiä kirjoja ja Kalevalaa, jota ei itselläni ole ollut kuin lainaksi kirkkoherra Schonberiltä. Viimeksi olen lukenut tohtori Aug. Oravalan kirjoituksia, vaikka neki on romaania, mutta kristillisiä.

Hyppään takasi siihen aikaan kuin Keski-Pohjanmaalla oli Amerikan kuume ja oli vapaa pääsö tuohon kultamaahan. Oli nuori parikunta rikastunnu siellä. Sanottiin että salaisella viinakaupalla, sillä siinä kaupungisa, josa he asuivat, oli raitis kaupunki. He ostivat täällä talon ja irtaimen ja alkoivat asua kovasti. Kuokka- ja oja miehiä oli joka kulmalla, eikä he töistään ennättänyt mitään hyötyä, rahat loppuivat ja iso elämäki loppui.

Sitte he esittivät minulle, että ottaisin heijän talonsa neljäksi vuojeksi. He lähtis takasi, mutta ei he tahtoisi sitä myyä. Saat ilman vuokraa, kun maksat talon ulostevot. Talo oli isoveronen ja siinä sai vain elättää viittä lehmää. Myy lehmäs ja irtaimes. Sen mitä minä siinä karjaa kasvatan, niin saan lähteissäni viejä pois. Kirjat tehtihin. Minun piti tehä talon mehtästä kolme niittulatua ja yksi siirtää. Ja viime vuonna piti hakata heille 20 syltää halkoja ja kylvää ruvista puolitoista tynnyriä. Silloin oli minulla viljaa, oli heiniä, mutta ei niitä minä myyny. Ja olisko se ollu luvallista, kaupassa ei ollu puhetta. Työrästejä oli paljo, kunnan työrästejä, jota minä suoritin. Oli suuri kylän sillan työ, jota minä en tehny, kun ei ollu kaupasa. Neljän vuojen perästä tuli vaimo myymään maata.

Sillä välin olin joutunnu tuntemattomaan takaukseen, josta sain haasteen. Minä menin velkojan puheille ja sanoin, en tunne tuota takausta eikä todistajat, jota siihen oli pistetty. Onko tuo nimi teidän käsialaa ja näytti minulle. Pahasti on jäljitetty, sanoin. Onko niillä täällä asiamiestä, kyseli velkoja. On kyllä ja niiden rahaaki on sen hallusa. Mutta te olette syytön, sanoi velkoja. Viekää tuo kirja hänelle, jonka minä kirjoitan ja lukekaa todistajan kuullen, että hän käy kolmen päivän sisällä maksamasa. Hän oli siis ottanu matkarahaa väärällä kirjalla.

Voi sitä vasaran pauketta mitä sillon oli, kun sisareni miehineen myi irtaimensa. Ja jätti talonsa, että myyä heinämaat sillä aikaa. Hän teki Amerikahan lähteisähän velkaa. Minäki rupesin takaukseen tuhatta markkaa Kustaa Kukkosen kanssa, jonka saimme maksaa. Konjakkia oli nouettu kaupungista, sitä juotiin ja olis sitä annettu minullekki pään täysi.

Oli pitkä kevä. Minäki olen ollu ilmaprofeeta siihen asti, kun tuli ratio. Heimannin kirja oli, talvella kaarnan karistajapyry suuri, josta ennustin 9 viikkua sulahan vetehen. Minulta loppui heinät, eikä kukaan tohtinnu antaa olkejakaan. Kysyttiin vain, misäs nyt on Kalle sun kaarnan karistajas. Älkäähän huoliko, jo etelä tuulee.

Oli Valpurin päivän alusviikko, kun tuo sisareni Ameriikahan lähtö tapahtui. Sisareni rasvas patansa, ettei sillä ajalla ruostuisi. Arentitalon isäntäni perheineen ja sisareni perheineen piti lähtiä. Minäkö lähin kyytihin Kannuksehen, voi sitä itkua, ulinaa ja parkua ja vettä, joka sillon varisi. Lähtijät ja jäävät varistivat vettä, kuumaa vettä. Ja taivaan suloki pehmitti lumesta vettä, että kärryn akselit puroisa vettä piirsivät.

Kunta ja kruunun torpparit

Toholammin kuntaan on siroteltu sinne tänne metsähallituksen torppia ja niitten alankoisa raivaamattomia korpeja, ryömä- ja rahkasoita. Sillon on halla ensimmäisenä torppien pelloilla. Erään kerran taaskin tuli hallavuosi ja tuli koko kuntaan siemenkato. Kunta pyysi valtiolta siemeniä ja luvattiin yhteisellä kunnan takauksella. Lappajärven kruunun puojista sai velkakirjoilla ja maksetulla rahalla ohria ja kauroja. Mutta kunta erotti meijät metsähallituksen torpparit ja mehtänvahit pois kunnan takauksesta. Mutta meillä oli mehtäherran Albert Gebhard, taiteilia Kebhartin isä, joka oli hänkin maanviljeliä ja jäi ilman siemeniä. Hän pyysi kuvernööriltä, että meki ja hän saisi siemeniä. Kuvernööri lupasi meijän taata toisillemme ja niin meki saimme siemeniä.

Oli jo kesäkuun 10 päivä. Kauran kylvö olis muuten myöhästynyt, mutta mehtäherra neuvoi, pankaa kaurat astioihin ja kastelkaa lantaveellä. Antakaa niiden lämmetä ja hämmentäkää, etteivät liikaa kuumene. Oli 12 päivä kesäkuuta, kun minä kyl-

vin. Tuli hyvät kaurat. Gebhard oli hyväsydäminen mies, me olimme kuin lapsia hänelle.

Mutta ensi aikoina oli metsähallitus vihattu laitos ja vahteja sanottiin kruunun koiraksi. Erään kerran kunta meitä verotti laittomasti, vaikka meillä 4 ääntä oli. Me valitimme kuvernöörille, joka kumos kunnan päätöksen. Mutta kunta valitti hovihin ja pyysi että hovioikeus kumoisi maaherran päätröksen. Mutta ei hovioikeus kumonnut, kulut sai kunta maksaa. He valitus kirjasa vetosivat siihen, että heillä kruununtorppareilla on siellä metsisä hyvä olla ja kylläki voivat maksaa.

Sahan torppiin ei ollu kärrytietä 6 kilometriä likemmä. Kaikki piti kantaa, jyvät jokirantaan ja jokia myöten ylös Kallisen myllyyn venehellä. Ja taas takasi jauhoina kantaa. Kun minulta loppui keväillä vilja ja kun huono vuosi tuli, niin silloin eli eräs rikas talon isäntä, hyvin jörö mies. Häneltä minä sain velaksi jyviä. Uskottako minulle velaksi jyviä, kysyin. Kyllä minä miestä uskon, mutta Siirilän Juhua ja Peltolan pitkää Mattia en minä yhtään usko. Saat jyviä ja jos et saa syksyllä maksettua, niin ne on markkaa tyyrempiä. Minulla oli 4 lehmää ja aina jukurapää sonni taikka hieho, jonka myin syksyllä ja maksoin velkani.

Vuojentulon ennustajan unennäkö

Viejessäni vilunaralla paikalla lapsilaumaani eteenpäin toivoin pienistä pelloistani saavani viljaa. Oli surua niiten vaatteista ja ruoasta. Niin minä jo sain tietää eeltäpäin, kun tuli hallavuosi. Silloin oli tulevana saman talon lehmät minun pellolleni, joka minulle antoi jyviä. Jos oli lievempi halla, ne sotki ja söi alankopelloilla. Mutta jos ne nousivat kangaspelloille, silloin oli kaikki mennyttä. Minä pelkäsin aina mennä kunnan lainapuojista siemeniä, jos oli rikkaruohon siemeniä sejasa. Minä säilytin siemeniä syömätä, vaikka ostinki viljaa. Sitte kun olin vissi vuojentulosta, niin käytin siemeneni, mitä meillä oli.

Meillä oli kymmenkunta lammasta. Vaimoni Johanna oli ahkera ja hellä lasten äiti. Hän kehräs ahkeraan, vaatihti minun ja lapset villavaatteilla ja jalkineilla. Hän opetti jo nuorena tytöt kehräämään ja karttaamaan. Lammasnahoista saimme vällyjä, jotka vieläki ovat meillä. Itse pehmitin nahat ja tein omalle Maijalle ihte kengät. Voi koottihin tarkasti, ainuasti pyhäaamuna syötihin fiiliä. Voi kuinka suuri oli vaimoni rakkaus lapsia kohtaan, hän kahteli vain, että ne sai syöjä eikä kehottamallakaan hän syönny. Sitte jos piimää hulkkaan jäi, niin hän sieltä haparoi uurtehista ja söi. Ei ollu tilaisuutta lapsia laittaa kansakouluun, oli pitkä matka. Vanhin poika sai käyä läpi kansakoulun ja olla hyvällä sejälläni kortteeria kirkonkyläsä.

Vaimoni Johanna kuoli syäntautiin ja hengen ahtistukseen ja lopuksi vesitautihin. Silloin oli elämäni onni menny. Meni lasten hoitaja, hellä äiti, puoliso. Ei ollu pennin velkaa eikä saamista, kuten sanottu. Perilliset veivät äitinsä osan ja jäin velkaan. Tuperkelitauti raivosi ja vei perheeni hautaan.

Käsikirjoitus Suomalaisen Kirjallisuuden
Seuran kirjallisuusarkisto,
Kalle Sahan arkisto

Pitkän elämän rakkauden kuvia

Merkillinen oli kekripäivä Vauhkos-Jaakon mielestä. Tuota hän aina muisteli, kun hän ajatteli rakasta Hannaansa.

Se oli aamu, kekriaamu, jolloin hän ensi kerran näki hänen puhtaan muotonsa. Hänen heliänpunaiset poskensa ja sinisenharmaat silmänsä sekä vähän kellahtavat hiuksensa. Tuo Mikkolan isäntä toi hänet naapuripitäjästä myöhään lauantai-iltana. Hän oli outo koko kylän pojille. Samaten Jaakollekin, joka oli ollut jo useita vuosia Mikkolassa renkipoikana, palvellut mikkolaisia.

Myöhään odotteli Jaako isäntää ja uutta piikaa. Mutta viikon tanssit oli hänet niin väsyttänyt, että uni painoi hänen silmänsä kiinni. Ja emäntäkin epäili, että eivät he ennätä tänä iltana. Mutta kummallista. Kun emäntä herätti Jaakon, niin olikin jo aamu. Käy sinäkin kahville Jaako, siinä on porokuppi sinullekin. Jaako pyyhkäisi käsivarrellaan unen silmistään ja asteli ujosti kamariin. Siellä oli Hanna juomassa.

Pian otti Jaakon silmään tuo nuori tyttö ja hänen ulkomuotonsa. Muusta ei hän vielä tiennyt välittää kuin silmämakiasta (silmänilo). Mutta nyt tunsi hän jo muutakin. Hän tunsi sisäistä rakkautta. Ja päivä päivältä tunsi hän, että he olivat saman luontoiset.

Ja kummallista se oli emännänkin mielestä. Usein puhui hän heistä miehelleen ja ihasteli, että nyt heillä on vasta hyvät palkolliset. Niin ilolla ne näkyy päivänsä viettävän. Ja niin se työkin sujuu hyvästi, vaikka ovat niin nuoret vielä, Hanna kuudennellatoista ja Jaako vuotta vanhempi. Ei ne lähde meiltä tältä vuodelta. Sillä he palvelikin nöyryydellä, että saisivat olla samassa talossa.

He rakastivat siis toisiaan salaa. Ei kumpikaan uskaltanut ilmoittaa toisilleen sydäntään. Mutta Jaako ajatteli, että ei tuo Hanna taida huolia hänestä, kun hänkin on köyhä. Hän saa rikkaidenkin talojen poikia.

Mutta useita vuosia kului heiltä siinä talossa. Se aika oli kuin muutamat päivät. Jaako oli säästävä poika, aina oli hänellä rahoja isännän tallessa ja monen vuoden palkka saamatta. Ei hän raahtinut ostaa tupakkaa eikä piippua. Istua nuhjusteli vain, kun muut pojat sytyttelivät pitkävartisia piippuletkujaan. Eikä hän tuonut tuota jouluviinaakaan Tuomas-markkinoilta. Hän tyytyi siihen, että emäntä pani yhden kapan ohramaltaita hänenkin kohdaltaan. Siis yksi kappa henkeä kohti. Siihen hän tyytyi. Eikä isäntäkään tuottanut tai tuonut viinaa. Hän oli uskollinen raittiuden seuralainen. Ja hyvää olikin Mikkolan sahti jouluna, kun joulujuomaksi ei valmistettu kuin kannu olutta kapasta viljaa.

Ei hän ostanut tuota kiiltävää Ruotsin kangastakaan. Hän tyytyi rakkaan Hannan ja emännän kotikutoseen sinisenharmaaseen sarkaan. Eikä tuo Hanna häntä halveksinut sen tähden. Hän rakasti hänen sisällistä luontoaan enemmän kuin kiiltävää ulkokuorta, jossa sisällinen ylpeys kuvastaa. Mutta Jaako tunsi aina, että hän oli köyhä ja että köyhyys se erottaa hänet vielä rakkaasta Hannasta.

Usein näki Hanna hänen alakulossa ja kysyi syytä. Mutta ei hän sitä sanonut. Huokasi syviä salaperäisiä huokauksia ja koetti noita turhia ikäviä aatteita pyyhkiä pois nuorelta otsaltaan. Mutta ei ne kauan pysyneet. Nuo talojen pojat, ne vievät Hannan, ajatteli hän. Sillä mikä minä olen niiden rinnalla. Ei edes plakkarikelloa, jota nuoret talonpojat vaihtelee muiden nuorten renkien kanssa. Mutta eipä ole toki velkaakaan, ilahutti Jaako itseään ja lauleli:

Ei ole pojalla plakkarikellua,
ei ole kiiltovyötä.
Rengillä köyhällä hellua
eikä mis olis yötä.

Ei ole pojalla mustaa takkia
ei ole myöskään velkaa.
Ei sitä ole supsiinilakkia,
ilmankos en kelpaa.

Ja siitä Jaako oli mielissään, että oli rahoja koonnut. Sitä vastoin muut olivat veloissa. Usein hän sai kuulla ivasanoja, kun ei hän ryypännyt. Ja hyvin tykkäsi Mikkolainenkin rengistään. Hän tiesi, että kerran se ainakin erkanee hänestä ja liittyy tuohon Hannaan. Emäntä oli saannu hänenkin siihen uskoon. Ja heidän elämänsä todisti eroamatonta rakkautta, vaikka he sitä koettivat kaikin tavoin varoa. Mutta tarkka emännän silmä seurasi heidän askeleitaan.

Eräänä päivänä sanoi isäntä Jaakolle pitkän vaitiolon perästä:
- Kuules Jaako. Minä sanon yhen asian. Mutta ensin kysyn, miksi sinä olet niin murheellinen ollu näinä aikoina?
- Murheellinen? Eihän minä, puolusteli Jaako.
- Mutta minä sanon, sinä rakastat tuota Hannaa. Sinä olet ilonnu hänen kanssa askaroidessa. Se on luonteellaan lumonnu sinun lapsellisen sydämes. Etkä sinä muuta toivo kuin häntä. Toivokko?
- Mutta milläs minä hänen ja joukkoni elätän, sillä en tahtos, että hän joutuu turvattomaksi köyhäksi minun tähteni. Hän on niin hyvä, että hän ansaitsisi paremman kuin minä. Rikkaamman kuin minä. Ja sen hän saaki jos tahtoo.

Jaakon pää painui alaspäin. Isäntä näki, että surullinen karpalo tipahti hänen silmistään.
- Ei miksikään köyhäksi, puolusti isäntä. Ikään kuin tahtoisi keventää hänen taakkaansa. Onhan sinulla useita satoja markkoja ja hyvä työn lupa. Terve ruumis ja tarkka säästävä luonto. Minä annan maata, siis hyvää tekomaata päivätöitä vastaan. Siinä on suomaata osaksi. Teetä jo rahallas sinne peltoa. Myy vilja ja taas sillä teetä uutta. Ja olkaa meillä palkan eestä vieläki.
- Tohtiiko sitä tehä, tuumaili Jaako. Jos koittaisi.

Ja hyvinhän se kävikin. Mutta se oli jo vähän myöhäistä. He eivät voineet enää erota toisistaan. He päättivät nyt ottaa yhdessä vastaan maailman ilot ja surut, joita he kohtaisivat elämänsä uralla. Ei heillä ollut muuta iloa kuin että saivat toisensa. Salaisen rakkauden kahle putosi heidän rinnoiltaan ja romahti ilmiliekkiin. He saivat puristaa omansa syliinsä ja kertoa kaikki sielunsa hellimmätkin tunteensa toisilleen.

Ja niin katosi tuo joutava köyhyyden enne Vauhkojen mielestä. Jaako oli saanut Hannan. Siinä oli kaikki tällä kertaa. Ja se olikin omaisuutta saada se, jota rakasti yötä päivää. Nuorena kuin kedon ihana kukka, jota itäinen tuuli huiskuttaa. Hän oli nyt rauhaisa kuin rannan ulpukka kesäisen siimeksessä, koska päivän tuulonen oli vaiennut aaltojansa ajelemasta. Niin rakkaus kaikki voittaa, kaikki toivoo ja kärsii, oli Jaako oppinut. Voiton kokemusta oli hänellä jo näin nuorena. Mutta kärsiä, sitä hän ajatteli. Ei hänen rakkaassa Hannasaan ollut mitään kärsimistä. Se oli niin hellä. Eikä hän koskettanut hänen hellimpiä tunteitaan. Siis kaikki pelkkää rakkautta.

Mutta yhtä he vielä kaipasivat. He kaipasivat omaa huonetta ja omaa työtä, josta he toivoivat siunausta. Vieraan ikeen he ilolla laskivat hartioiltaan ja aloittivat maailman taisteluita. Ja sepä kenttä aukesikin heille oikeaksi ristin kouluksi, vaikka se näin ihannellen alkoi. Se kangasti heille autuaallisia, herttaisia aikoja tuolla vähäisen peltosarjan laidalla, jossa heidän pieni tupansa oli tekeillä. Sinne he muuttivat. Ja jo samana päivänä synnytti tuo kaunis äiti tyttösen. Samana päivänä sai hänen uusi talonsa nimen Rauhala. Ja hänen hellä tyttönsä sai nimen Rauha.

Tuolla synkän korven laiteella elelivät he useita vuosia. Ja Jaako tuli tuntemaan, että hän asuikin kylmälässä. Hanki vei oraista osan, toisen osan kaiveli jänikset ja lopun vei halla. Muutamia kasteheinän kuhilaita nähtiin Rauhalan pelloilla. Ja yhtä monta alastonta lapsirakasta kulki hajalla hapsin Rauhalan kannikoilla. Turhaan koetti tuo rehellinen Jaako ponnistella niin rakkaan perheensä hyväksi. Turhaan pyyhki hänen hellä vaimonsa hänen hikistä otsaansa, koska hän illalla tuli väsyneenä armaan katoksen alle ja hiljaa kallisti päänsä rakastettunsa helmalle.
Ja auttoihan se Mikkolainenki niin kauan kuin eli. Se oli paha, että huoneen laittaja tuli velkaa tuolle Ruotuksen pönkälle, joka vei ainoat jyvät, jotka vain kelpas. Vieläpä halpaan syksyn hintaan. Eli siihen, minkä hän sanoi antavansa. Vei ainoan lampaan sekä lehmät, joita oli kaksi vuokralehmää. Nuo renkinä laitetut vaatteet olivat jo kuluneet molemmilta. Ei kyetty enää kirkolle kuin lainavaatteilla kerran kesässä. Rästejä oli karttunut: kansakoulun rästit sekä, monivuotiset köyhän kassat ja papin maksut. Ja taaskin täytyi ottaa ohran siemenet ja perunan siemenet velaksi sekä antaa kiinnitys torppaansa Ruotuksen pönkälle. Sellaiseksi Ruotus-Mattia haukuttiin tuon järkähtämättömän sanansa takia.

Nyt tunsi Jaako jo ahtaan tilansa. Hän koitti aina ilahuttaa itseään niin rakkaalla Hannalla. Hän piti sen suurena rikkautena, että hänellä oli viisi lasta. Sillä ne olivat Jumalan antamia eikä omalla ahneu-

della hankittua tavaraa. Sentähden hän niitä paljon rakasti ja suuteli.

Taaskin kaasi kesähalla ohran oraat Rauhalan pelloilla. Mutta onneksi satoikin muutaman päivän perästä. Mutta jälkeen se hallan takia jäi, vaikka hieman rehevöityikin suloisen kesätuulen niitä huiskutellessa. Ja entistä iloisempana Jaakokin kaateli niitä nurmikoita, joita Mikkolainen oli saanut hänet heittämään heinämaaksi. Ja olihan se iloa koota rakkaan Hannansa kanssa niitä latoon, kun tuli niin hyvä pouta.
- Mutta tuleekohan nyt pakkanen, kysyi Hanna epäilevästi Jaakolta.
- Ei häntä tiedä, kovin muuttui ilma selekiäksi. Taivas on niin korkialla ja tuuli on jo pohjosessa.
- Kyllä Jumala saattaa varjella, jos hän on sen hyväksi nähny, huokasi Hanna.
- Niin kyllä. Mutta me asumme rakas Hannani Pohjolasa likellä pohjan napaa ja merta, jäämerta, josta aina tulee pakkaset. Ja näissä norvikoisa se on korteeria kesää talvia. Tuolla korvesa on nytkin jää kuusen alla ja sieltä se on heti pelloilla jos vain on sees yö.
- Ja miten me elätämme rakkaat lapsemme, keskeytti Hanna.

Ja niin kummallisesti värähti epäilyksen synkkä veri hänen kasvoissaan ja vyörähti lämpimät pisarat hänen poskilleen. Niistä suru oli jo kadottanut nuoruuden kukkeuden ja köyhyys oli vakonsa piirtänyt. Hän koetti salata nytkin rakkaalta kumppaniltaan kyyneleitään. Eikä Jaakokaan puhunut enää mitään. Tunsi vain sulaa rakkautta ja oli vähällä kääriytyä rakastettunsa kaulaan.
- Tulehan nyt nostamaan heinätakka selkääni, sanoi viimein Jaako ja työnsi vihtan heinätakan alle.

Vähän punasilla silmillä läheni Hanna ja otti takkavihtan tyvestä kiinni, sujautti sen Jaakolle. Jaako iski sormensa sen ympäri ja veti silmukkaan. Pian olikin takka miehen selässä ja reippaaasti asteli Jaako heinätakan kanssa. Vähän varpaita jo paleli. Silloin muisti Jaako unensa, jonka hän oli nähnyt talvella.
- Kuulesta Hannani. Enkös puhunnu talvella, että taas tulee hallavuosi, kuin nuo Ruotulan lehmät oli meidän pellolla olevansa ja söivät. Ja minä huusin sinuaki avuksi, että saatais ne pois. Mutta ne vain hajos ympäri peltoa ja polkivat niin pahoin. Ja viimein tuli pappi ja kokos jäännökset siitä ja anto ne meidän pienokaisillemme. Ja sitte anto meille suuren heinäsauran ja minä ja sinä syleilimme pappia ja minä itkin ääneensä. Ja siihen heräsin.
- Niin, mutta unikirja sanoo, että pappi tietää pahaa, huokasi Hanna. Ja kyllä kai nuot raukat kuolee viluhun ja nälkähän.
- Mutta heinät tietää rakkautta. Kyllä se pappi auttaa meitä, älä nyt itke, Hanna rakas. Kuule kuinka tuolla kylällä nuoret laulelee ja tuolta Pihilajaperkkiöstä kuuluu vanhain veisu.
- Niin ne tekee, mutta sydän suruinen ei voi laulaa. Ei niillä ole niin monta rakasta lasta pyytämässä leipää kuin minulla. Ja surkia on, että ne itkee kaulassani eikä ole antaa. Minä väsyn nähtessäni ne alastomat, hennot käsivarret ojennettuna kuihtunutta äitiään kohti. Millä minä vaatetan heitä. Ruotuksen Matti tahtoo ainuatki lampaat, vaikka emäntä sanoi, että koit on syönny hyvän turkin ja usiat housut. Mutta köyhän pitää olla nöyrän ja hyvän tarkenemaan, on vanha sana.

Taas oli takka valmis ja Jaako lennähti taas vakavin askelin latoa kohti. Saatuaan takan selästään, hän nojasi oven pielusta vasten. Siinä hän ajatteli, että onhan niitä surulaulujakin. Voisipa koettaa, mitä surullisella ihmisellä on laulamista. Rykäisi kuitenkin ja viimein alkoi:

Luonnon valo vierahaksi
lähtee lännen maailmaan.
Säkeneet sen säärevätki
tuikkii tuonne katuvaa.

Uinailtua vuoden päivän
herää armas unestaan.
Suomen kansan ikävöivän
tuopi ilon uuestaan.

Luotkos lemmen, rakkauden
ilon, rauhan liekkihin.
Surun suistat aina uuden
virität sen vieläkin.

Päivä uusi ilmaantuupi
aurinkoinen loistossaan.
Sini aaltoin kimaltaapi
ilotellen koittaissaan.

Siis jo surra miksi mieli
illan sulo riemastu.
Kajotkohon kaiho kieli
ei korven kaiku ujostu.

Yli metsän kanna kaiku
huuda huolet katuaa.
Rakkautta vaaran raiku
vastaa ken se haluaa.

Rakkautta lennä tänne
vastas käki kukkuva.
Rakkauden liekki lämmin
tyyni rauha uhkuva.

Mistäs tiesit laululintu
rakkaudesta rallittaaa
ystävästäni suloisinta
on luonnon rauha alottaa.

Älä itke aamutähtein
kirkas koi jo rusottaa.
Illan suloisuudest lähtee
aamun nousu punottaa.

Levon löydän tyynemmänki
siis jo vaivu kieleni.
Löydän siellä ystävänki
riipu siinä mieleni.

Tuo raikas selkiä ilta kannatti Jaakon laulun yli metsien. Jokainen tiesi, että se kuuluu Rauhalasta. Tuolta, jossa tuo rehellinen Vauhkonen ponnistelee viimeisiä voimiaan. Tuolta, jossa hän on saanut rauhassa syleillä rakkaitansa ja suudella heitä. Siellä korvessa on hänellä taistelutanner, jossa hän taistelee tuota rohkeaa vihollista vastaan.

Ja väsyneenä vaipui Jaako päivän ponnistuksista olkivuoteelle, jonka vaimonsa oli päällystänyt harvoista jauhosäkeistä tehdyillä nukereilla. Mutta pian hän heräsi. Hän näki, että nuo ikkunarievut olivat hikihermukoissa. Tyynesti hän pyyhki kämmenen syrjällä hikeä ja tirkisteli unisilla silmillään ulos. Kaikki oli tyyntä, ei nurmen tähkäkään heilunut, sillä pohjoinen oli tyyntynyt.

Voi hyvänen aika, äänsi Jaako ja käveli ulos. Koetteli ruohoa, joka oli kylmää. Ohran päässä tuntui kylmä kuura. Ja kuuraa oli alangossakin, vaikka ei vielä kartanolla. Hän katsoi auringon nousua. Sitä ei vielä näkynyt. Synkän toivottoman näköisenä hän astui pieneen tupaansa. Joku kärpänen oli jo noussut häiritsemään pienokaisten unen rauhaa. Hän pelotteli kärpästä pois ja peitteli varovaisesti lapsiriepuja, etteivät ne heräisi. Jaako heittäytyi itsekin tuskallisesti vuoteelle. Mutta unta ei tullut.

Jaako tunsi olevansa perheen isä. Hän käänteli vuoteessa jos jonnekin päin. Mutta tuo pakkanen, sehän se ja tuo Ruotulan pönkä, ne aina tunkeutuivat ajatuksiin. Niihin voipuneena Jaako makasi ikään kuin lumottuna selällään. Tointui taas. Eikä tuo armas aurinko pääse paistamaankaan. Siinä onkin kuivaa pilven härmää edessä, huokaili Jaako. Kyllä minun nyt pitää Amerikkaan lähteä ja jättää nuo rakkaani tänne. Tuo Hannani, josta ei ole ollut aikomus hetkeksikään luopua. Hän käänsi päänsä kumppaniinsa päin. Hanna vain levollisesti nukkui ja tuon tuostakin nousi rinnasta syvä henkäys. Näytti siltä, että hänen sielunsa vaeltaa jossakin, että hän uneksii. Mitä, sitä ei tiedä. Hän muisti taas sen merkillisen kekriaamun. Ystävänsä kasvoissa hän näki huolien piirtämiä vakoja, joita ihana aamuruskon syrjä valaisi. Juuri kuin olisi koettanut peittää niitä huolia, jotka muutaman vuoden risti oli hänen sydämensä kautta noihin lempeihin kasvoihin tuonut. Hän näytti olevan kymmentä vuotta vanhempi kuin olikaan.

Tuossa se Jaako nyt toivottomana ja synkkänä pyyhki taas hikeä repaleisista ikkunoista. Maa oli valkeana kuuraa ja auringon rusko jo vähän valaisi pilvien härmää ohrapellolla. Jaako muisti, että hänen ei pidä surra, mitä syödä ja millä verhota itsensä. Ajatteli lintuja, jotka ei tee työtä eikä kehrää eikä myös riiheen kokoa. Ja hyvä isä heidätkin ruokkii. Viimein istahti vuoteen laidalle, kallistui tyynempänä maata ja kääri kätensä rakkaan vaimonsa ympärille. Hän tunsi taas sitä suloisinta rakkautta, jota hän kerran vannoi tuon lempeän pastorin edessä. Hän oli luvannut rakastaa myötä- ja vastoin käymisessä. Mutta nyt heräsi Hanna ja ensimmäinen kysymys oli, onko kuuraa.

- Onhan sitä taaski, huokasi Jaako. Kyllä nyt pitää minun sinusta ja nuista… Itku keskeytti Jaakon puheen. Mutta hetken päästä hän jatkoi: … Nuista lapsista erkautua ja lähtiä Amerikaan.
- Ei rakas mieheni, lähetään vain rauhattomina jonnekki muualle. En minä halua erkaantua sinusta. Eihän tuo risti ole rakkaudessa raskas kantaa, kunhan vain päivästä toiseen pääsee. Ja Hanna loi vähän sääliväisen katseen tuohon hellään Jaakoonsa.

- Jättääkkö Rauhala?
Se sana viilsi kuin puukon pisto Jaakon sydämeen. Rauhala, jonka päälle on hänen ensi vuoden rengin palkka. Ja hän oli lapsuudesta jo uhrannut roponsa siihen. Ja niin monta raskasta päivää on pitänyt vääntää tuota tuuheata korpia pelloksi. Taas syksyllä saamme antaa nuo parhaat jyvät Ruotulan Matille neljästätoista markasta tynnyri ja ostaa keväällä takasi velaksi ja antaa viisikolmatta… Niin, semmostahan se on! Jaako ja Hanna nousivat ylös. Hanna pyyhki hikiä ikkunoista ja Jaakko lähti hakemaan Mikkolan leskeltä jauhoja. Oli viikon palkka saamista, kun oli ollut niitylla.

Tänään oli tullut uusi päivä huolinensa. Ei kuulunut enää nuorten ilolauluja eikä vanhojen vakavia veisuja. Kaikki oli hiljaista. Olikohan joku murheen pilvi tänä kamalana aamuna salamansa iskenyt muihinkin, ajatteli Jaako. Ja taisipa niin ollakin. Mikkolassa juotiin aamukahvia, kun Jaako sanoi hyvää huomenta.
- Jumal antakoon, vastasi emäntä.
- Mitäs Rauhalaan kuuluu?

- Eipä mitään erinomasta.
- Olikos Rauhalasa pakkanen mennä yönä?
- Kylläpä se oli vain. Ei tiejä millä häntä elännee, ei ole elämäistä einettä väjelles. Ja pelkään, jos ei tekään tohi antaa jauhoja.
- No niitäkö sinä tulit?
- Niitä, niitä.
- Tulehan sinäki täältä juomaan lämmin kuppi oottaisas. Kyllä sinä saat, kun on tullu luvatuksi. Eikä tuota taho olla aina rahaakaan, sanoi emäntä
Jaako joi kahvia, muuta ei hänen tehnyt mieli suuhun pannakaan.
-Kiitoksia hyvä emäntä kahvin eestä.
- Jumalalle kiitos, vastasi emäntä.

Ja Rauhalassakin heräsivät lapset ylös. Äiti oli mennyt lypsämään lehmiä ja vanhimmat lapset vain huolettomina hyöri ja pyöri navetan kynnyksellä valittaen ainoastaan pientä nälkäänsä.
- Ei minulla ole teille mitään antamista lapsikullat ennenko isänne tulee Mikkolasta. Menkää katsomaan, ettei pienimmät polta itsiään.
Kuuliaisina he menivätkin, mutta vanhin tyttö Rauha palasi takaisin ja sanoi, että nyt isä tulee. Mutta tarkemmin katseltuaan ei se isä ollutkaan.
- No kuka se sitte on, kysyi äiti ja kiulu kädessä katseli navetan ovelta. Se on lautamies, sanoi äiti pelästyneenä. Samalla lensi Rauha ilmoittamaan toisille, että vieras tulee. Äkkiä kapsahtivat lapset repaleisina mikä minnekin. He tiesivät hävetä alastomuuttaan niin kuin Aatami ja Eeva. Lapsellisessa viattomuudessaan he sen tähden lymysivät. Ainoastaan pienimmät hääräilivät paitaressu päällä pienen kivestä tehdyn takan ympärillä.

Vakavana ja viekkaan näköisenä astui lautamies sisälle. Hän luuli tapaavansa Jaakon kotona näin aikaisin eikä ollut kylältä saanut todistajaa. Olivat vain sanoneet, ei se Jaako ole joutava mies, kyllä se ilmankin tottelee haastetta. Mutta Ruotulainen oli sanonut Jaakoa narriksi, sillä vuotuisia rahan korkoja oli jäänyt maksamatta. Ja siksi laittoi haasteen.

- Missä isänne on, kysyi lautamies.
- Te meni kylälle.
- Entä äitinne?
- Te on lutpamata lemmää.
Mutta lautamies ajatteli, että kyllä Jaako taisi lähteä käpälämäkeen. Ei olisi näin köyhä, jos tekisi työtä niin kuin minä. Ja joka paikassa näki lautamies puutoksia ja kaikista hän syytti Jaakoa. Lapset tirkistelivät pyyryllä silmin tuota vierasta, joka istua nuhjusteli miettiväisenä. Hannakin tuli navetasta kantaen pientä maitoastiaa.
- Hyvää huomenta, huusi lautamies.
- Jumal antakoon, vastasi Hanna hyvin teeskentelevästi. Ei se lähtenyt sydämestä, vyörähti vain huulilta. Eikä tämä huomen tainnut niin hyvää tuoda Rauhalan majaan.
- Missä Jaako on, kysyi lautamies epäillen kyllä, että turhaa kysyä. Ei se oikein sano ainakaan. Mutta pitäähän sitä jostakin olla puhetta.
- Se meni Mikkolasta jauhoja, vastasi Hanna.
- Täällä olisi haaste Ruotulan isännältä velasta ensi käräjille. Onko teillä paperia, minä kirjoitan haasteen ja panen tuonne oven päälle.
- No on sitä sen verran, mutta pitäishän sen Jaakonki jo tulla, jos hän sai jauhoja.

Lautamies kirjoitti haasteen. Eikä siitä paljon ymmärtänyt, ei niin mitään. Mutta olihan se oven päällä, vaikka huonokin oli. Kyllä se oli silti totinen manaus Jaakon tuskalliselle sydämelle. Nyt ei ollut enää turvaa Ruotuksen auttamiseen, vaikka Jaako rukoili häntä puolen päivää perääntymään kanteesta. Sellaista se oli, kun pönkä käy köyhää vuotta vastaan. Se oli kerran kielletty ja niin se oli.

Tuomio tuli. Eikä mennyt kauan, kun kävi toinen mies Rauhalassa. Se oli tuo nimismies. Vuokralehmät oli noudettu pelosta pois. Yksi vuoden vanha hieho vain oli Jaakolla ja muutamia lampaita. Pieniä perunoita oli kellarissa muutama kappa sekä vähän jyväkahuja. Sitä vastoin oli olkia, ruumenia ja heiniä. Torppaan oli jo ennestään kiinnitys. Kaikki luetteli Jaako avopäin tuon mahtavan herran kirjalle. Nimismies käski ne tarkoin tallentaa 19 vuorokauden ajan.

Nyt oli jo talvi alussa. Nuo ihanat metsiköt olivat pukeneet murhepuvun päälleen. Synkän syksyisen yön perästä tuli sumuinen harmaa päivä. Pohjatuuli hieman puhalteli uutta jäätä Rauhalan rikkinäisiin ikkunoihin, jonka ravoista tirkisteli repaleisia lapsiriepuja pyyryisillä silmillään. Hekin tiesivät mikä päivä tänään on. Mutta Jaako ja Hanna, he tunsivat että se kävi kipiää. Se mursi rikki heidän sydämensä juuret. Hanna riepu se makasi vuoteella, sillä sydämen kipu kävi päähän asti. Turhaan Jaako hieroi hänen päätään ja sydänalaansa tänä kamalana aamuna. Jo kuului ison kellon ääni ja joukko miehiä asteli Rauhalaa kohti, että lumi ratisi jalkojen alla. Vähä niitä sentään tuli. Herkkäluontoiset ihmiset eivät saattaneet tulla. Ja ne jotka tuli eivät tulleet säälistä, vaikka aikoivat hintaa kohottamaan. Kaikilla oli mieli saada halvalla.

Viisi repaleista lasta istui nyt takkapenkillä ja äiti makasi vuoteella tuskallisena. Isä käveli levottomana lattialla, kun nimismies astui tupaan.
- Hyvää aamua, Jaakko.
- Aamua, aamua, oli vain vastaus.
Nyt levitti jäykkämielinen mahtava herra kirjansa Rauhalan pienelle pöydälle. Toimitus alkoi. Mutta

jyviä ja perunoita ei ollut enää, kuin vähä. Jyvistä oli lapset jauhaneet isonvihan ajoilta säilyneillä jauhinkivillä ja keittäneet puuroa. Perunoita oli tullut paistetuksi porossa. Kyllähän Jaako sen vaillingin tiesi ja hän haki kylältä tilalle. Mutta kukaan ei tohtinut muka velaksi antaa niin köyhälle. Ja kun se vielä aikoi Amerikkaan.
- Missä jyvät, missä perunat, ärjyi nimismies.
- Ne on tullu täsä hätässämme otetuksi lainaan, enkä minä saannu sijahan, puolusteli Jaako.
- Sinä saat sakkoa kirjoitetun kalun tuhlaamisesta, äyski nimismies.
- Kun vielä sakkua rehellinen isä. Olisko ollu nuiten raukkain kuolema parempi, kun ruokaa oli, huokasi Jaako.
- Ja kyllähän köyhä narriksi tulee. Ei nuot raukat olis tarvinnu niin tehä, jos olis rikas ollu. Mutta kuoleehan net ainaki tänä talvena. Voi minua onnetonta, vielä sakotettu. Ja minä olen vakavin askelin aikonnu vajeltaa maailmaa. Nyt ei minua kukaan usko. Kirjoihiniki tulee merkki: sakotettu, vettä leipää syönny! Ja kuka elättää sillä aikaa nuita lapsiani.

Tuollaisia ajatellessa kului kurjan päivä. Ja toimitus loppui, yksi vei yhtä kalua, toinen toista. Ilolan Jussi vei vasikkaa.
- Mitki mielet vie meijän vatikan, sanoi Emmi-tyttö ja samalla avojaloin hyppäsi ulos.
- Älkää viekö vatikkaa, huusi lapset harmistuneena, sillä se oli heille niin mieluisa ollu.
Mutta veihän se, vaikka lapset rukoilivat. Isä tuli ja käski lasten olla hiljaa.
- Kyllä Jumala teille vielä siunaa omasuutta ja vasikan, lohdutteli Jaako.

Nimismies otti ensin palkkansa, sitten lopun antoi Ruotuksen pönkälle. Ja vieläkin jäi velkaa.
- Olishan tuosa ollu rukki ja pata, sanoi ruotulainen.
- Älkää niitä viekö, pyysi äiti ja hänen huulensa värähteli niin kummallisesti.
- Kuuletteko. Ei niillä ole halu maksaa velkaansa. Minä annan niistä rukista viis ja padasta kolme markkaa. Se on jo hyvin annettu, koska teillä ei ole rahaa antaa hälle. Jaako kuiskasi Hannalle, että paha oli kieltääkin, sillä vastahan kuuli, ettei ollut halu maksaa.
- Ja hyvä soffa vielä, Ruotulainen osoitti sohvaa, jossa Hanna makasi. Ruotulainen ajatteli, että tuo ämmä teeskentelee sairaaksi itsensä.
- Minä annan siittä 8 markkaa.
Mutta tunnollisuuden säkene oli lentänyt nimismiehen sydämeen. Hän kääntyi vakaana Ruotukseen päin ja sanoi:
- Saathan sinä tuon vastakin, eikä minä ole sitä kirjottanut.
- Niin, mutta jyvät ja perunat, huomautti Matti Ruotus.
- Niin, kyllä minä ne laitan, puheli Jaako nöyrästi.
- Jaa, jaa. Sinä olet mies lupaamaan, etkä puoliakaan täyttämään.
Nimismies antoi 10 penniä joka lapselle ja sanoi hyvästi.

Tuossa hävitetyssä autiossa tuvassa käveli Jaako riepu tuskallisena. Hän lohdutteli rakasta perhettään tänä ahtaana aikana. Ja Hanna tointui taas jonkun päivän päästä, vaikka ei terveeksi enää. Jaako kirjoitti Amerikasta piljettiä ja sieltä tuli takaisin kirje, jossa oli seuraavaa:

”Hyvä ystäväni Jaako Wauhkonen. Kirjeesi sain, jossa pyysit piljettiä ja ilmoitit, että olet hävitetty puulle puhtaalle. Ikävää on se kuunnella, että olet niin köyhä ja turvatoin. Tule vain tänne. Ei täällä saa ryöstää velasta ketään, ellei sillä ole 7 sadan tollarin omasuus jäämään perhe-elämäksi. Mitä siittä yli on, sen kyllä vie velkojat. Ei täällä saa tehdä ketään onnettomaksi. Kyllä minä laitan piljetin. Kunnioituksella A. Rahkonen.”

Tämän kuultuaan hyppäsi Hanna kalpean näköisenä Jaakoa kaulaan. Hän tunsi, että ainoakin lohdutuksensa maailmassa katoaa. Ja hänen sydämensä paloi rakkaudesta. Rakkaus teki niin yksinkertaiseksi hänet, että kaulasta puristi rakasta miestään toivolla, ettei hän jätä heitä taistelemaan ikävään ja tuon lapsilauman keskelle. Hän pelkäsi, että ikävä lyhentää hänen elämänsä päivät ja rakkaat lapset jäävät vieraan hoitoon.

Tuossa itkiessä aukesi ovi äkkiä ja sisälle astui räättäri ja hänen renkinsä. Ensi katsanto ilmoitti heti Hanna rievulle, mitä tapahtuu. Säikähtyneenä vaipui hän lattialle tunnottomana. Jaako kantoi hänet vuoteelle, hieroi otsaa ja sydänalaa. Ei tässä ole aikaa hieromisille, sillä nyt kyytille, sanoi räättäri. Niin kuin tiedät, nimismies haki sinun syylliseksi kirjoitetun kalun hukkaamisesta. Ja passisi määrää vesi-leipä vankeuteen. Siis matkalle Jaako.
- Älkää viekö Jaakua, met kuolemme viluhun ja nälkään, pyysi Hanna ja valitti vuoteella.
- Ei siihen auta, nimismies vaatii, koska siis teillä ei ole varoja rahalla suorittaa.
- No, mutta jos minä saisin rahanki, kun saisin hakia, pyyteli Jaako.
- Olishan sinulla ollu aikaa jo ennen hakia, tässä olet talven laiskana ollu.
- Laiskanako? En koskaan. Mutta eihän tuota kaikesti saa työtä, vaikka ruokansa eestä tekisi.
- Noh, ymmer kommer, sano ruohtalainen, nyt. Ja otti Jaakua käteen kiinni ja haki pieniä käsirautoja povestaan.
- No, lähen minä ilmanki, ei minua köyttää tarvihte, sanoi Jaako ja heitti kummallisen katseen

tuohon itkevään vaimoonsa, joka vaikeroi ”muuverin” tähden, kuten tuo Mikkolan leski nimitti hänen tautiaan. Hänelle vilahti nuo äitinsä kuvat, kun tuon tulipesän ympärillä puolialastomat lapset rukoilivat:
-Älkää itää viekö, niinkö te veittä vatikanki meiltä.
- Olkaa hiljaa penikat, Ilolan Jussihan sen vei.
- Hyvästi, sanoi Jaako.

Hän olisi mielellään keskellä elämän kokemusta heittänyt hellän suudelman rakkaansa vaalenneille poskille, mutta tuo räättäri ei armahtanut yhtään. Tuskallisena seurasi Jaako kumppaneitaan, koska tiesi, että leipä oli kaikki, luuvelliä oli enää ollut jauhoista vara keittää. Ja puitakaan ei ollut kuin vähän. Ja tuo niin vuoteella oli herkkäluontoinen nainen, joka ei kestänyt niin tukalia aikoja. Jaako tunsi, että hän syyttömästi saa kärsiä. Että koko onneton perhe nyt kärsii ja kenties kuolee sillä ajalla. Ja katui, kun ei hartaammin pyytänyt kyläläisiltä perunoita ja jyviä. Sillä hän oli ennemmin kärsinyt pientä puutosta kuin lujalta kiusata muita ihmisiä. Ja siksipä hänen olikin täytynyt antaa velaksi ottaessaan enemmän jyvistä. Eli niin paljon kuin Ruotulainen tahtoi.
- Voi vaikia, hoi haikia, mumisi Jaako. Ja molempia poskia alas vyörähtivät vesipisarat, jotka jäätyivät hänen kuluneilla vaaterievuillaan.
- Minun joukkoni, voi onnettomat. Itkettäkö te niin kauvan, että kuoletta sielä Rauhalasa, oli aina hänen mielessään.
- Jumala heitä auttakoon, huokaili Jaako hiljaa.

Hyvin alakuloisena istui Jaakko räättärin reen nurkassa. Vilu tunkeutui värisyttämään ennen kuin tultiin nimismiehelle. Jaako astui räättärin perässä nimismiehelle, joka silmälasit päässä istui nojatuolissa ja luki Helsinforsdakpladia.
-Jassoo, sanoi nimismies. Vai Vauhkonen. Muutamalla pännän pyöräytyksellä oli passi valmis ja nimismies heitti vanhan harmaan turkin Jaakon hartioille. Sitä hän ei ymmärtänyt, oliko tuo säälistä vai oliko turkki kruunun oma. Ja niin lähdettiin.

Mikkolan emäntä, joka oli leski. Hän muisti myöskin köyhää leskiä Sarpatissa. Siltä ei loppunut jauhot vakasta eikä öljy astiasta. Mikkolan leski tunsi rakkautta lähimmäistä kohtaan. Hänen sisäinen tuntonsa kertoi hänelle. Se sanoi, mitä tehdä ja mitä jättää tekemättä. Sillä kussa rakkaus on, siinä on Jumalakin. Ei hän ajatellut, onhan muut rikkaampia auttamaan, kun minä. Hän pyysi renkiä panemaan hevonen aisoihin. Renki aisotti hevosen ja leski vei Rauhalaan jauhoja ja perunoita. Samalla hän lohdutteli Hannaa. He itkivät molemmat. Hänen sydämensä murtui kokonaan nähdessään Rauhalan niin perusteellisella tavalla hävitetyksi. Siellä turvattomat hennot lapset viattomuudessaan olivat saaneet kokea jo ensiaamuna, mitä oli syödä ahokatkeran juuria tuon hellän äidin helmassa. Äidin hellä luonto ei kestänyt ajallisen elämän ahdasta koulua. Kauan hän itki Mikkolan lesken kaulassa, kunnes vihdoin puhkesi laulamaan kiitollista virttä. Jumalalle kiitos, huokasi leski ja toivotti Jumalan rauhaa hyvästiksi ja lähti.

Kestihän se Jaakokin vankeutensa ja asteli ilolla rauhalliseen kotiinsa. Sillä välillä oli tullut piletti ja vähän matkarahaa Rahkosen Antilta. Mutta olipa pönkäkin jo sitä rahaa tahtomassa. Ja taas Jaakon täytyi kieltää, muuten ei hän pääsisi Amerikkaan. Ja rakas Hannakin lupasi Jaakon lähteä. Ajatteli rakkaittensa parempaa toimeentuloa. Kyllä hän pelkäsi sitä katkeraa eron päivää, jona hänen täytyy viimeiset jäähyväiset ottaa. Mutta Jaako lähti niin äkkiä, ettei hän tuota itsekkään tiennyt, miten se tapahtui.

Mutta tuskallinen hetki valtasi Hanna rievun. Hänen sydämensä sykki, se löi hänen rinnassaan kovemmin kuin koskaan ennen. Hän juoksi sinne ja tänne, että olisi vielä kerran saanut syleillä lämpimillä rakkauden rinnoilla rakasta miestään. Tuota, jonka kanssa tämän maailman risti ja taistelu on niin keveää. Kun saa rakastaa keskellä suurintakin surua ja vastoinkäymistä. Mutta Jaako oli jo poistunut pimeään tuonne maailman aaltoihin ja sen salakarisille rannoille odottamaan onnen auringon ylenemistä selkiän selän siniaaltojen sivulta.

Hannalla oli puutoksia ja taas puutoksia. Mutta hän tunsi nyt sellaista, jota hän ei ollut koskaan ennen tuntenut. Se oli salaista ja jäytävää. Se alkoi kuluttaa poikki rakkaita sydänjuuria, joita maailman surut oli jo koetelleet. Se oli ikävää. Hän tunsi, ettei maailmassa ole yhtään niin onnetonta raukkaa kuin hän. Ettei mikään kipu ja tauti ole niin kovaa kuin ikävä ja rakkaus. Hän muisteli nuoruutensa aikoja. Haki sieltä lauluja, joilla huvittelisi, suistaisi huoliaan paremmalle suunnalle. Hän näki lintusten hyppivän ja laulelevan puun oksalla ja sanovan: tyydy onneesi. Niinpä Hannakin alkoi laulaa. Ja sen mitä hän lauloi, lähti raskaan sydämen syvimmistä huokauksista. Sen mitä hento riutunut rinta voi ulos antaa:

Oi pieni lintunen ihana iloinen
laulele lehdossa ystäväs ilossa.

Laulele mullekin, huojenna huoleni
korpeni kolkassa, murheeni majassa.

Ken lintunen lentäis aaltojen harjalle
kuiskisi sanoman armaani elämään.

Pois olet kaukana, pois sulo Rauhala,
myrskyllä häilyvä on enää säilyvä.

Mut vaahto vajottaa lainehet lakasee,
armahat askeleet jääksi kastelee.

Oi vesi vetelä kätke ne kyyneleet.
koska ne sisältää rakkautta, ikävää.

Ikävää rakkautta ei vedet sammuta
elävää rakkautta ei tuonen valtakaan.

Oi laula lintunen virteni viimeinen
jos saisin kerrankin suloani suudella.

Mutta se minkä lintu lauloi, se oli pelkkää ilovirttä. Lauloiko ystävälle, isänmaalle, luonnolle eli Luojalle, sitä hän ei oikein tiennyt. Kiitosta, ylistystä vai sitä, että aina saa rakastaa. Rakastaa hellää kumppania ja hentoja höyhenettömiä poikia. Surematta, vaikka niillä ei ole muuta suojaa kuin se, minkä taivas ja avaruus antaa. Tuon hennon vesan, jota maailman rajuilmat huiskuttelee hellä emo peittelee siipiensä alle. Niin, monenlaistahan se on ihmisenkin elämä, ajatteli Hanna. Vasta minä laulelin, nyt jo tutkin Luojamme viisautta ja töitä.

Mutta taaskin hän muisti tuota Ruotus-Mattia. Hän muisti, kuinka se oli vienyt hänen tavaransa ja ajanut hänen armaansa rakkaasta isänmaasta kunniatonna avaralle maailmalle. Hän muisti, että se on monen muunkin ryöstänyt armottomasti ja viimein nämä ovat kuolleet puutoksiinsa. Hän muisti myös Jobia, jolta paholainen otti tavarat ja tappoi rakkaat lapset, mutta säästi kuitenkin hänen henkensä. Tämä Ruotus-Matti oli sitäkin pahempi. Otti tavarat pois ja viimein vie hengen surkean nälkäkuoleman kautta. Ja olihan heilläkin alastomia Luojan lahjottamia rakkaita lapsia, höyhenettömiä poikia. Tunnoton haukka jahtasi ja kiivaili pesän päällä. Koko sydämen turvattoman pesän se oli jo valloittanut.

Surullisena käveli Jaakokin laivan kannella, vaikka armas aurinko loi välkkyvät säteensä tyynelle meren pinnalle. Sillä nyt oli hän jo kaukana rakkaista omaisistaan, kaukana isänmaasta. Hän odotti uteliaisuudella sitä maata, jossa hän luuli onnensa riippuvan. Jossa hän toivoi elämänsä parannusta, että ei tarvitsisi kuulla lasten pyytävän leipää, jota ei ole, eikä paeta uunille alastomuutensa tähden vierasten tullessa.

Pian olikin hän Amerikassa. Kaikki näytti niin rikkaalta, niin kauniilta. Ei hän tiennyt, että ihmiset, jotka näitä hallitsee eli omistaa, on ajettu pois paratiisista. Ei hän tiennyt mitään näitten suruista ja kokemuksista, sillä omat tuskat oli hänellä kannettavana. Ei hän hyötynyt mitään, tuosta rikkaudesta mitä silmillään näki. Kaikki oli outoa, vierasta ja tylyä. Ei kukaan nähnyt häntä, ei lohduttanut häntä. Ei hän kuullut armasta äidinkieltä eikä ymmärtänyt sanaakaan heidän puhettaan.

Tuolta idästä nousee aurinko. Sama aurinko, joka sulatti kuuran Rauhalan pelloilta, tuolta isäni maalta. Armaat säkeneet tervehtii minua. Ne ovat virvottaneet rakkaita lapsiani lämpimällä seinuksella. Kenties kuivannut Hannani vetiset silmät suloudellaan ja paahtanut lasteni jalkapöydille vareksen saappaat. Nyt muisti hän taas, että ei niillä ole kenkiä, että veripurkaus jo tuottaa pienille sinisilmille lapsellisia itkupisaroita. Eli vieläkö he elänevät? Kunhan saisin kirjeenkään.

Mutta toisin oli asiat tuolla rikkaassa Amerikassa. Ainakin siihen aikaan, jona kenraali Grant oli presidenttinä. Se oli 1874, jolloin valtiolliset seikat uhkasivat Yhdysvaltoja. Kaikki työpaikat suljettiin. Rahamiehet eivät uskaltaneet mitään teettää. Tuhansia, tuhansia työmiehiä käveli joutilaina ja yksi osa joi ennen ansaituita hyviä palkkoja. Kapakat hurisivat, kuten mehiläispesä juopuneita.

Mutta ystävänsä Rahkonen toimitti hänet työhön ja osti hänen päälleen paremmat vaatteet ja lupasi piletin maksaa sitten, kun jaksaa. Ja käski ansionsa lähettää turvattomalle perheelle kotimaalla.

Ensimmäinen kirje Amerikasta

Sydämestäni rakastettu vaimoni isänmaalla.
Koska ihanan auringon säteet paistaa pääni päällä lämmittäen synkkää ajatustani ja ikään kuin koettaa herttaudellaan lohduttaa ikävää sydäntäni. Sydäntäni, joka vaikeroi isänmaalla, joka yötä päivää lepää rinnoillasi ja pienokaisteni tykönä, jotka jäitte turvattomaksi maallisesta isästä, ahdistetuksi maailman ääriin kuihtumaan puutoksiinne. Ehkä minä onnellisesti, Jumalan avulla, olen päässy perille, tavannu helläsydämisen ystävämme, joka iloisilla kyynelillä puristi vapisevaa kättäni, lohdutti minua, autti ja vaatetti minua ja toivotti onnia tämän suuren askeleeni ensi aamuna. Näyttää siltä, että hän on Jumalan välikappaleena. Että hänellä on osa Jumalan sydämestä meitä köyhiä raukkoja kohtaan lähimmäisen rakkaudesa. Asettaen, mitä hän toivos muiden hälle tekevän, sen hänki tekee, kiitos Jumalalle. Olkaa kärsiväiset murheisanne rakastettuni. Pijaan toivon saavani teille rahaa elämänne yllä pidoksi. Jumalan teitä auttakoon.

Lämmin vesi valui Jaakon poskia paperille, kun hän tätä kirjoitti. Olisi enemmänkin kirjoittanut, mutta ikävät ajatukset kuvastuivat monivärisinä hänen murheesta murtuneen sydämensä eteen. Tuhanten hyökyaaltojen pauhu, metsien humina, veturien puhallus, tehtaitten mylvinä, rattaiden jyrinä, ei estänyt sitä kurjuutta, joka kangasti kotomaalta. Jossa hän niin perin pohjin kyllästyi elämäänsä, jossa hänen täytyi kärsiä jo nuorena elämän kovuutta ja nähdä niin rakkaan ja hellän kumppaninsa kuihtuvan kurjuuden ja huolien alla. Mutta ei hän ollut tyytyväinen vieraalla maalla. Se oli synkkä, iloton maailma. Korpi, jossa hän ei ollut syntynyt. Tanner, jossa hän ei ollut nuorena temmeltänyt viattomissa leikeissä. Metsä, jossa ei tuhatääniset linnut laulaneet ylistystä Jumalalle ja rakkautta ystävilleen. Miten hän perehtyi siihen maahan, jonka lätäköissä sammakot kurisi, jonka metsissä piili punaihoinen intiaani valitellen perikatonsa partaalla entisiä suuren hengen antamia onnellisia metsästysmaita. Kaupunki, jossa tuntematon oman voiton pyytäjä, nimikristitty amerikkalainen ylvästeli luullen, ettei maailmaa muualla olekaan. Tasanko, jossa leveälierinen hattupää talonpoika aina käskevällä tunnolla pullistelee ja äpylijuomasta turvonneella vatsalla tähystää raatavia työmiehiä, vihaten vielä suurta orjain vapauttajaa, joka heikonsi hänen käskyvaltaansa. Tehdas, jossa työnjohtaja pitää silmällä, katsoo kenen voimat vielä kestää viimesenkin minuutin rynnistää isäntänsä hyväksi. Salooni, jonka isäntä vaahtoklarilla urkkii työmiehen kukkarosta viimesenkin sentin toivottaen Jumalan tuomiota raittiuden saarnoja vastaan. Salooni, jossa työmies kiroilee humalassa muistamatta, että perheensä kärsii puutosta, että sievä vaimonsa kadottaa luottamuksen miehensä sydämeen.

Niin, miten perehtyi hän siihen maahan, jonka kaivoksista tuhansia ihmisiä kuolleena tai vaivassa vedetään ylös. Jonka maantiellä armahtamaton ajomies hurjana läiskii väsynyttä hevosraakkia ja tunnoton härän ajaja tuikkii rautapiikkiä härkäriepuja vatsaan. Jonka verisillä sorkillaan täytyy kärsiä mitä sivistynyt ihminen hänelle tekee polttavassa auringon paahteessa ja paljon muutakin.

Mutta Jaakolla oli kokemusta jo maailmasta. Ja kokemus oli saattanut tuntua. Niin oli hän nöyrä ja iski lujasti kiinni lapion tai kirveen varteen kyntensä, pisti lapion täyteen ja hakkasi kuten mies. Muuta työtä ei hänellä ollut saatavilla. Ja aina hän teki, oli mitä laatua hyvänsä. Hän ansaitsi pian suosiota työnjohtajalta ja vihaa työtovereiltaan, jotka olivat laiskoja silmäin palvelijoita. Eikä ollut kauan, kun hän lähetti rahaa perheelleen.

Eikä tämä Jaako yksin lähtenyt. Se henki alkoi valloittaa jo muidenkin sydämet. Köyhäin siksi, että halusivat elämäänsä parantaa ja rikasten, että aina enemmän saisivat ja äkkiä tulisi rikkaaksi. Ja koska Jaako lähetti rahaa, niin oli kaikki velkamiehet heti tahtomassa ensi lähetyksestä. Ja Ruotulainen, jolla oli vielä saamista, oli ensimmäinen anoja siitä huolimatta, vaikka velipaha olisi kuollut puutoksiinsa. Mutta kun Jaako taas lähetti rahaa, niin se tuli vähän kiusaksi Ruotukselle. Hän ajatteli, että jos tuo huono Jaako saa rahaa, niin miksei hänkin. Ja niin päätti hänkin lähteä syynä muiden mukana.

Oli siis syksy ja Mikkelinpäivä tulossa. Kaikki vilja oli jo aitassa, joten nyt siis joutaa. Ja niin lähdettiin suurilla toiveilla tuonne kokemattomaan maailmaan varustettuna suurilla evässäkeillä sekä hyvillä talvi- ja kesävaatteilla. Ruotus pani koirannahkalakin päähänsä ja turkin päällensä. Sen kaulus muistutti vanhaa uskollista murrivainajaa, jonka pään iso-Jukka aikoinaan painoi vesiastiaan ja hukutti. Otti koirankoipiset kinttaat, jotka muistuttivat, että niillä se hyppäsi hänen kanssaan saamisia anomassa sekä karvakengät, jotka oli tehty ison Kirjon takakoivista, joilla se 18 vuotta kantoi kelloa.

- Kaikki on tarpeeseen en koskaan ole ollut värkeittä matkassa, puheli Matti.

Iso joukko kokoontui matkustajia, köyhiä ja rikkaita, jotka vain pääsi. Kotiväki ja talot, joilla niitä oli, heitettiin Jumalan haltuun. Eikä Mattikaan ottanut enempää rahaa kuin muutkaan. Mutta pahoin vapisi hänen kätensä, kun hän luki Tukholmassa agentille rahat. Hän ei ollut koskaan oppinut antamaan muuten kuin velkakirjaa vastaan näin suuria summia.

Mutta elähyttihän se toivo, kun pääsee kerran Amerikkaan. Ja ensimmäisessä pysähdyspaikassa Ruotsin maalla meni hänkin kapakkaan toverien kehotuksesta. Ja koska muut osti olutta, niin kehotettiin häntäkin. Mutta eipä hän hevillä ostanut. Vihdoin kehotti kapakoitsija viitaten, mutta hän olikin vanha saita. Ryyppäsi ja lähti pois ilman maksamatta. Vai luuliko hän, että se tarjottiin ystävyydestä. Mutta sitä ei se ollut, koska toisessa pysähdyspaikassa poliisi huomautti, että oli jäänyt velkaa. Hyvä alku, ajattelivat toverit.

Nyt ei ollut hän muita rikkaampi eikä muita etevämpi. Nyt täytyi hänen käydä köyhän rinnalla muuallakin kuin kirkkomäellä, jossa hänellä oli tapana olla heidän ystävänsä. Puhellen heille velan inträsteistä, että nähtäisiin hänellä olevan tuoltakin saamista.

Ennenkin hän oli kuullut puhuttavan, että laivassa annetaan vähän ja huonoa ruokaa. Ja tottapa se taisi ollakin, koska hänen täytyi keksiä keino, että aina

sai kahden miehen osan. Hän näet muutti karvaansa. Eikä siinä muuta tarvinnut kuin riisua karvavaatteet pois niin niiden alta ilmaantui uusi saituri.

Ja ihmetellen katselivat amerikkalaiset tuota noin koneellista miestä. He ovat aapisessaan nähneet lappalaisen ajavan poroansa poronnahkaisessa puvussa. He ovat nähneet eskimolaiset kuvattuina, mutta mikä tämä oli. Sitä he eivät ymmärtäneet. Miestä koirannahkaisine lakkeineen, koiran nahkainen leveä turkin kaulus leuhotteli riippuen olkapäällä, koirankoipiset kintaat, joiden suut ylettyivät puoliksi käsivarsille, kirjavat karvakengät jalassa kääritty puolisääreen sekä leveällä villanauhalla vyötetyt isot roimahousut jalassa. Lisäksi suuri vesapiippu hampaissa ja suuri tupakkamassi rautaisella piipunkaivimella, jolla hän kaivoi kourallisen periä ja keikistäen nakkasi suuhunsa niin, että pitkät hiukset valahti puolihartioille. Sitä vastoin oli hän parraton. Mutta kummitus hänkin istui Amerikan vaunuissa rautatiellä herrojen rinnalla.

Ja koska matkan pää taikka vaunujen muutto tuli niin konduktööri ajoi leikillisesti ulos juuri kuin kanoja tai lampaita eli taputellen kämmentä ja sihistäen kieltään. Ulos mentyä oli hän kaupungin pikkupoikien oikea komedia, kun hän astua luntusteli musta hurstipussi selässä. Nuo poikaveitikat piirittivät hänet joka haaralta. Nykkivät eestä ja takaa. Heillä oli sahajauhoja plakkareissa, jolla he hänet pirskottivat yhtä rumaksi kuin hänen pussinsa. Viimein täytyi hänen paeta erääseen kapakkaan etsimään turvaa ja suojelusta. Mutta märkää lunta alkoi tulla akkunoista sisälle, että hänen täytyi kyyristyä nurkkaan. Ja isäntä kiirehti takaoven kautta etsimään poliisia, joka teki lopun veitikkain iloisesta illasta. Nyt tunsi Ruotus, että ei hän olekaan isäntä. Hän oli nyt äänivaltansa menettänyt.

Ja koska aamu tuli meni hänkin työpaikalle, jossa Jaako loi hietaa, tiedustamaan työtä tuon onnellisen Jaakon avulla. Sen tuli auttaa nyt häntä, sillä olihan hän monta kertaa auttanut Jaako-riepua. Silloin kun kuura vei viljan Rauhalan pelloilta, oli hän ottanut jyviä rahan arvosta silloin kuin ne olivat hyviä. Mutta koska hänet näkivät irlantilaiset, jotka olivat Jaakolla työtovereina, he kysyivät, mikä olento tuo on. Onko se kummitus vai Amerikan presidentti? Ei kai se muuta ole?

Ahaa tulepa tänne, minä opetan sinut parempia aikoja pitämään, sanoi irlantilainen. Minä opetan antamaan työtä työttömille, sanomapitskit eli riettaan kuvat. Samalla hän pisti lapionsa hietaan, otti lakin päästään, kääri hihansa ja puristi nyrkkinsä. Samoin teki toinen irlantilainen ja tanssien he menivät tuon suuren isän tykö. Mutta Matti ei tiennyt onko se vihaa vai leikkiä, koska ei ne kerineet. Sillä hän oli jo lapsuudessa kuullut, että engelsmannit kerii tapellessaan. Pikemminkin hän luuli noita kätilöiksi, koska ne hihansa kääri. Mutta tuo kätilö tahtoi, että olisi pitänyt olla kuppa kulmaluilla tahi muuten mustat silmät. Sitten he pistivät käsikoukkunsa Matin käsikoukkuun, ensin syvään kumarrettuaan. Ja niin sitä lähdettiin pois työpaikalta Amerikan kansallislaulua laulellen pitkin rautatien paanaa. Kumarrettuaan he heittivät Matti ruojan sinne. Ja tullessaan lauloivat:

ilotellen lauleskellen
engelsmanni ennättää
voimallansa voitollansa
lemmot poijes lennättää.

Kuukausi oli siitä kulunut, kun Matti ruoja oli muiden pelottajana. Käskijä, jäykkä isäntä, joka ruokapöydässä käski jokaisen työhön ja sitä piti kuulla. Nyt hän olisi kiittänyt, jos olisi päässyt muitten käskettäväksi. Mutta niin ei ollut. Työhön ei otettu, raha oli loppunut. Hänen täytyi turvata Jaako-riepuun. Mutta Jaakolla oli rakkaampiakin elätettäviä näin huonona aikana kuin Amerikan presidentti taikka entinen Ruotulan pönkä. Joka ennen kulki kaupoillaan Suomessa jokaisen luona, jolta vain oli saamista. Joka markka oli tarpeen kotomaalla.

Taaskin tuli uusi päivä. Ei vieläkään päässyt Matti työhön. Sitä vastoin Jaako teki työtä palkan eestä. Ja täytyihän sitä oman kylän miestä elättää. Kamala oli ollut nähdä hirveää nälkäkuolemaa. Ja tuo irlantilaisten pilkka, se koski kovasti Jaakon kansallistunnetta. Se loukkasi rehellistä miestä, vaikka hän häpesikin tuon kummituksen esiintymistä muka siviämpien silmissä. Ja hänen täytyi puhua englannin kielellä Matin elämäkerta seuraavalla tavalla tovereilleen.

- Onko tuo mies ryssä vai mikä?
- Ei.
- Onko se suomalainen kuten sinäkin?
- Jo vain, vastasi Jaako ujostellen.
- Onko se rikas vai köyhä?
- Se on talon isäntä ja rikas.
- Ooh vai rikas ja taloja vuokralla, huusi irtiskmanni joksi irlantilaisia sanotaan. Sillä he ovat kyllä vihaisia kotomaansa Irlannin kohtalosta muille saitureille, joiden maita heidän täytyy vuokrata.
- Sitten minä kadun, etten leikannut hänen ilkeää sydäntään, joka on pakottanut köyhemmät isänmaalta pois tänne amerikkalaisen käskettäväksi.
- Ei, ei mestari, keskeytti Jaako. Hän on koronkiskoja.
- Vai koron? Onko se parempi. Onko sinultakin ottanut korkoa?

- Vielä kysyt, huokasi Jaako. En olisikaan niin perin pohjin kyllästynyt isäni maalle. Mutta kaksi asiaa, pakkanen ja korko, ne erottivat minut vaimostani ja rakkaista lapsistani ja isäni maasta.
- Mutta minä opetan sen miehen, huudahti airismanni. Huomenna se saa työtä, jos pyytää anteeksi ja maksaa sinulle väärin saadun takaisin. Kun vannoo tämän Santavuoren kautta: ei koskaan korkoa ottavansa. Ja lupaa itsekin antaa työväelleen muutakin kuin silakkaa ja kuorittua maitoa. Siis parantaa tapansa, maksaa tavallisen palkan ja päästää ajallaan työstä pois.
- Kaikki hyvin, huusi työnjohtaja. Jollei paranna vikojaan mokoma presidentti, niin saakoon tulta ja ostopikiä, kuten ventikkana (vahtivuorossa) saivat Wiaporin edustalla.
- Ventikka-sanasta, joka tarkoittaa laivalla vahtivuorossa olevaa sotilasta, Jaako päätteli mestarin olleen vanha sotilas ja palvelleen aikanaan enkelsmannin sotalaivassa eikä siis oikein rakastanut venäläisiä.
- Huomenna käske valan teolle. Tässä maassa pitää tulla kaikki yksiarvoisiksi, päätti mestari.

Tuli aamu ja Jaakokin elatusvankiensa kanssa tuli työpaikalle. Jaako aavisti kyllä pahaa, mutta Ruotus luuli iloisen hetken lähestyneeksi. Ei hän mitään pelännyt, sillä kultadollari kuvasti jo sydämeen, kuten aamuaurinko, jonka säkeneet kimaltelee niin suloisesti.
- En minä rupea tulkiksi, sanoi Jaako.
- No sinä John.
- Kyllä kyllä.
- Vaikka se kolkutti vähän suomalaisen kansallistunetta, niin parasta se on niin, ajattelivat suomalaiset.
- Otetaanko tämä mies työhön tänään?
- Otetaan, mutta hänen pitää luvata juhlallisella valalla muutamia ehtoja.
- Myönnyttekö?
- Muuten hänen, joka kuuluu olevan presidentti ja saituri, siis rikas, työtä saat, jos vannot tämän Santavuoren horjumattomien perustusten kautta parantavasi pahat tapasi. Et ota korkoa ja maksat Jaako Vauhkoselle takaisin entiset jyvien korkohinnat sekä pyydät anteeksi pahat tekosi. Suomeen lähdet heti, kun saat sen verran tienatuksi. Ja siellä pidät työmiehesi hyvin, sanoi tulkki iva huulilla.

Surullinen katse ilmaantui Ruotuksen silmiin. Hän ymmärsi, että nyt hän oli pilkan esineenä vieraalla maalla. Ei kukaan kumarrellut häntä tavaran tähden talon isäntänä. Hän oli armon alla muiden käskyläisenä, vieläpä ivan kohteena. Mutta hän tunsi vielä vanhaa ylpeyttä ja käskyvaltaa. Hän tiesi kuinka muut saivat dollari viisikymmentä senttiä päivältä. Se oli polttanut jo hänen rintaansa kuukausia. Hänestä alkoi tuntua maailman ranta kovalta koululta. Ja minkä tähden hänen tarvitsi alentua anteeksi pyyntöön? Se on mahdotonta.

- Kaksi sormia lapion päälle, kertoi taas tulkki rehellisesti. Sitten sinusta tulee oikia Amerikan kansalainen. Muuten saat pitkine hiuksinesi mennä Kaliforniaan sikoja paimentamaan puthanuskoisten kierosilmäkiinalaisten kanssa. Taikka papin virkaa hakemaan Suolajärven rannoille monivaimoisten mormonien keskellä tai odottamaan Istuvan Sonnin intiaanipäällikön eli Mustan Haukan kuolemaa sammakon syöjien intiaanien sekaan. Ehkä ne korottavat sinut valtakuntansa istuimelle.
- Piisaa palkka pienempiki ei hevosen kokonen, sanoi Matti.
- Sitten keritään pitkät hiukses, puetaan Amerikan köyhäin hurstihousut jalkaasi työpaikalla ja valkoiset Canadan ekupaaet (kenkäsäkit) jalkaasi sekä kahta jalkaa korkea hiippahattu päähäsi. Niin olet oiva mies, jatkoi tulkki.
- Leikkiä lupa puhua mutta ei irvistellä, sanoi taas Matti ruoja.
Hän ajatteli lyöttäytyä yhteen ivajoukkoon jos kohta hän oli esineenä. Tahtoi sillä parantaa kurjan tilansa. Ja mitäpä tuolla kunnialla tekee. Häpeämpi se, että minä täällä toisen armoilla elän enkä voi rahaa kotiini laittaa. Tämä raha, ajatteli Matti, että tämä vala ole kuin leikkiä, vaikka on se vähä liika krouvia. Leikillisellä hymyilyllä astui hän tulkin tykö, vaikka sisäinen tuska kuvastui vaihdellen lämpiminä värähdyksinä hänen otsallaan. Hän laski kiusauksilta voitettuna koiran koipikinttaan ja kaksi sormea lapiolle.
- Vaikka kolme, sanoi Matti ylvästellen ja koetti puristella nälkäistä vatsaansa ja tyhjää taskuaan.
- Minä entinen itara, minä saituri, sanotta, aloitti tulkki.
- Minä entinen itara minä saituri sanotta, kertoi Matti tuskin kuultavasti, lupaan ja vannon. . .
Kipiältä paikalta keskeltä sydäntä ja kunniaa nousi kylmä hiki. Mutta hän muutti kivet ja kannot, sillä hän löi leikiksi.
- Ellet sano peräsä niin saat valita uuden kasteen. Me valamme sinun sydämestä kaiken tavaran ahneuden ja niin muodoin teemme sinusta uuden ihmisen.

Nämä sanat viilsivät kuten jesuiittain salainen tikari Matin sydäntä. Hän rykäisi yhtä kaikki ja jatkoi:
- Lupaan ja vannon tämän Santavuoren perustusten kautta etten korkua ota. Hiiret ja rotat minä hengeltä otan, muutti hän taaskin tässä tuskallisessa tilassa. Mutta tässä pakollisessa tilassa täytyi hänen kertoa ja lopulta pyytää anteeksi tuolta laiskalta Jaakolta.
- Uusi Matti, huudahti työnjohtaja. Riisukaa ja pukekaa hänet te uskolliset palvelijani.

Samalla riisuttiin häneltä nuo paikatut housutaanut pois ja 50 senttiä annettiin, että sai luvatut pruunit hurstihousut. Mutta oli niillä vielä kiiltävää. Suuret kotkan kuvanapit oli kiinnitetty nahkanauhoilla ja olivat perintönä säilyneet isoisävainajalta. Ne hän huolellisesti ratkoi irti eikä hän huolinut, vaikka käskettiin tikuilla kantaa jokeen.

Puodista osti hän pruunit hurstihousut jalkaansa. Pitkät hiukset kerittiin, joita hän oli yli neljäkymmentä vuotta kantanut. Karvalakki ja koirankoipikinttaat oli korjattu mustaan pussiin, sillä jo kesäkin se vaati niitä inhoamaan. Ja tuo tupakkamassi oli tyhjä, mutta hänpä kokoili sikarin päitä joita herrat olivat heitelleet kadulle ja jotka kesän tullen ilmaantuvat lumen alta.

Ennen kuin palaamme kotomaalle tuon kurjan Vauhkojen perheen elämään, niin puhumme vielä itaran ihmisen ahneesta mielestä Amerikassakin, jonka rikkauden himo on perin turmellut. Ihminen ei tyydy rakkaan isänmaan tulolähteisiin, hyvään kotiin ja muuhun. Eikö hänelläkin ole vaimo, jonka hän nuoruuden ihanina päivinä valitsi ihanasta impilaumasta. Valitsiko hän sen puhtaan rakkaan sydämen vaatimuksesta? Vai valitsiko vain suuren myötäjäissumman tähden, koska hennoo jättää elävänä eronneen asemaan? Ja ovatko ne lapset muuta tavaraa kalliimpia, koska heittää nekin viatonta lapsen elämää viettämään? Onko isänmaan rakkaus koskaan lämmittänyt sen kurjan sydäntä? Vai tietääkö hän, että sitä hänellä onkaan ennen kuin maailman ranta kouluttaa sydämen, ennenkö ahneus pakotetaan selän lämmityksellä niin kuin ruojalle kävi.

Kaikki kelpaa kaluksi

No niin. Sikaarin päitä poimimalla ja piipun periä, niitä sai kerjäämällä. Mutta miksi ei postin hoitajatar tuhrannut silmiä tuosta postimerkistä. Kai sillä, että se kelpaa vieläkin. Ja jos tuota vähän onkin tuhrittu, niin eihän se mitään, ajatteli Matti ruoja. Siinäpä säästää. Ja alkaa laskea viisi senttiä viiteen osaan. Kuinka paljon se tekee Suomen rahassa. Yksi sentti tekee viisi penniä, kaksi kymmenen, neljä kaksikymmentä ja viisi viisikolmatta. Ja kaksikymmentä dollaria on sata markkaa. Onpa kaunis summa. Pian kokoili hän vanhoja postimerkkejä ja pani kirjeen päälle, kun kirjoitti kotimaahan ja tuttaville. Ja kevein askelin vei kirjelaatikkoon postiaseman seinässä.

Suomalaiset sukunimet
rustatahan ruotsiksi
sonneiksi sovitetahan
eli muuksi muutetahan.

Hänkin oppi sen verran ruotsia, että tiesi Antinpojan olevan Antersonni, vaikka se oli Andersson. Vaikka itse oli Eliaksenpoika, niin hän antoi nimensä Juhansonni työnjohtajan kirjaan. Sepä on helppo tuon tuhmeliinin kirjoittaa, arveli Matti. Joka ei osaa sanoa selvän suomalaisen perässä, sitä vähemmän kirjoittaa.

Erään helteisen päivän iltana nähtiin työnjohtajan taaskin menevän postiin noutamaan omia ja työmiesten kirjeitä. Siellä hän näki seinään naulattuna kaksi kirjettä. Toinen oli menevä Tharald Andorio, Canada. Ja toinen Finland Eurooppaan Maria Ruotulaiselle T:n pitäjään. Ne oli avattu Washingtonissa Amerikan pääkaupungissa, sillä niissä oli käytetyt postimerkit ja kirjoittajan eli lähettäjän nimi oli Matti Ruotulainen.
- Onko sinun työtäs Matti Ruotulainen, kysyi postin hoitajatar.
- Ei, ei, vastasi työnjohtaja ja pudisti päätään kieltävästi.
- Sano, sano! Ainakin minä laitan poliisitutkinnon. Ja samalla hän sieppasi revityn kirjeen ja ojensi työnjohtajalle.
- Vääriä merkkejä on yhtä kuin väärää rahaa. Helpoin rangaistus on silkkinuora kaulassa ja mies olkapäillä seisomassa. Jumalan tuomio, huudahti työnjohtaja. Se on hirmuista ja värisyttää englantilaista isäni verta. Kuka uskaltaa tehdä sitä. Kenen omatunto on poltinraudalla merkitty eli niin ahneudella turmeltunut, että uskaltaa. No, mutta niitä on ainakin, jotka uskaltavat. Se on suomalaisista yksi. No, kyllä siitä selvä tulee, jatkoi työnjohtaja.

Ja pian koputti hän suomalaisten majatalon ovea. Tulkaa sisälle, huusi Jaako. Työnjohtaja astui hyvin ärtyneenä sisälle. Ei hän malttanut uteliaisuudella ottaa tietoja, mutta kysyi kohta vihaisesti: Kuka teistä on Ruotulainen, joka on uskaltanut kirjoittaa ja pannut päälle vanhoja merkkejä? Ja kuka tiesi nimensäkin muuttaa? Se mies ei polje ikinä isänsä eikä vierasta maata, sillä laki on tarkka ja kova.

Kaikkien huomio oli nyt työnjohtajassa, mutta Matin silmät katseli varpaita. Ikään kuin muukalaisen raskaat raudat olisi painaneet niitä lujasti lattiaan. Ja koko huone oli kuin hirveä rautahäkki ja koko Amerikka kuin jylhä kivilinna, jonka rautaiset portit on iäksi kiinni teljetty. Työnjohtajan vihainen ääni oli kuin ylimmäisen tuomarin, sillä se vastasi, aamen, aamen tuolle vialliselle omalle tunnolle.
- Hirveää hirveää, sanoi Jaako.
Eikä kukaan uskaltanut ilmoittaa. Kauheaa olisi nähdä armottoman esivallan vievän tuota kurjaa raukkaa. Vielä sekin, että suomalaisten maine tänä kamalana aikana leviää yli Amerikan. Ja vihoissaan lähti työnjohtaja ja uhkasi laittaa poliisin kiinni panemaan.

- Se olet sinä onneton mies. Kuka pelastaa sinun kuolemasta vieraalla maalla. Ettäs tämän teit sinä onneton, jota minä olen elättänny, kuten isääni. Ja auttannu samalla kuin minun olis pitänny rakasta joukkuani auttaa, puhisi Jaako Matille.
- Si sinäkö auttannu…? Minä olen sinua auttannu Suomesa, vastasi alta soimaavan oman tunnon Matti.
- Ja vienny hyväntekiäisillä ja korkorahoilla omaisuuteni ja erottannu rakkaistani ja isäni maasta. Kentiesi rakkaani on kuollu puutoksiinsa eli kuihtuvat ikävästä saamatta sinun rikkaasta talostas yhtään leivän palaa yhtään armeliasta hellää sanaa...
- Yhtään, yritti Matti sanua.
Samalla jäsähti raskas suomalainen nyrkki, että pöökinen pöytä hypähti. Se oli tuo entinen tulkki, joka vannotti häntä ison vuoren kautta.
- Suu kiinni. Me sanomme että sinä se olet niin saatpa sanella huutinjärvellä josa kääntyy venheesi hanka laitahan ja ryöppöaalto kaataa. Ja saat tuta leveisä leuvoisas amerikkalaista silmukkaa ja jäykät kannukset olkapäilläs. Ja tämä viimeinen on suuri armo!

Hetken katseli Matti vielä jalkojaan. Kauhea kuoleman pelko vallitsi hänet. Tuo aarteinen Amerikka kuvautui synkkänä hänen eteensä. Sen asujaimet paholaisen pööveleinä, jotka tappaakin ihmisiä hirttämällä eikä elätä linnassa tahi lähetä kaukaiseen maanpakolaisuuteen, jos tuo nyt niin suuri pahanteko oli. Se tuntui vain pieneltä rikokselta, nimen muutto ja vanhat postimerkit.

- Äh, äl.. älkää ilmottako, änkytti Matti. Älkää Jumalan tähden sanoko. Minä maksan teidän hyvyytenne. Minä maksan vaikka mitä, rakkaat ystävät.
- Ei, ei me ei ota mitään hyväntekiäisiä köyhältä, ei rikkaalta. Me ei ole oppinnu sitä tekemään, ellei rehellinen työnteko auta.
- Niin, mutta Jumalan tähen, minkä minä annan se ottakaa, keskeytti Matti.
- Ei, me tahdomme sydämen muutosta. Pyydä anteeksi, että olet loukannu meidän kansallis sivistystämme, arvuamme ja kunniaamme ja rehellisyyttämme. Pyydä anteeksi postin hoitajattarelta ja maksa sille sovinnot, jos se niihin tyytyy.
- Minä onneton ihminen, jos ei se ota sovinnoita niin hirttävät.
- Ei, raha kouraan, ei täälläkään hirtetä, vakuutti toiset.

Mutta voi hirveää. Samalla astui puotimieskin ja sanoi Matin varastaneen häneltä housut, takin ja liivin, jotka oli kopin puolella näytteenä miesten vaatekaupasta.
- Varas hirteen ja köysi kaipaajan kaulaan, kirkui eräs suomalainen. Pois leikki. Toista toisen päälle ei auta. Kolme rikosta, kamalampaa kuin taikurin kolme konstia.

Mutta helläsydäminen Jaako, jonka rinnassa sykki lämmin ja anteeksi antava sydän, joka oli pehmennyt armaan puutosta kärsivän perheensä parissa ja jonka hiljainen suru oli kypsyttänyt rehellisellä taistelutantereella, hän päätti pelastaa entisen auttajansa tuosta kamalasta ansasta. Ja se tapahtui seuraavalla tavalla:

Vimmastunnu väkijoukko ansojansa ahtaa.
Tutkimatta tuomihtee, ilman laita lahtaa.

Se on tietty, mitä 40 miestä päätti Amerikassa, sille ei laki voinut mitään. Jos se ryövää linnasta vangin ja hirttää sen. Ehkäpä syytönkin olisi, niin sille ei laki mitään voi. Suomalaisia ja ruotsalaisia keräsi armahtava Jaako 40 miehen suuruisen joukon. Kauppamieheltä otettiin kolme kyynärää köyttä, jolla sidottiin ukkorukan jalat ja kädet yhteen lavitsan ympäri selkä ylöspäin. Ja eräs vanhan puoleinen rokonarpinen lyhyt ja vahva mies lyhyellä ruoskalla huimimaan. Miehen nimi olikin Jänkkkä-Mooses Pohjanmaalta F:n pitäjästä eli kirkkokunnasta. Hän olikin verrattava vanhaan Moosekseen Siinain juurella, jonka jokaisesta silmän katsannosta tuli lähti. Hänen äänensä lähti jäykästä rinnasta, kuten hietakangas, joka jymisee astunnasta.
- Mooseksen laki, ärjäsi hän.
Ja viu viuh pani piiska ilmassa. Ja loiskis vastasi suomalainen selkänahka.
- Ei enää, kielsi puotimies. Kyllä piisaa.
- Kerta kiellon päälle. Sillä tällaisia on armeliaisuuden laitokset Suomesa. Ja katsoi niin vihaisesti kauppamiestä, että se pelosta lähti pois.
- Onko anteeksi, huomautti Jaako.
- Oh yes, sanoi puotimies mennessään.

Toinnuttuaan vähäsen ja koska selkä parani, että voi liikkua, kävi Matti saloonissa. Toi piiriolutlekkerin ja ryyppäsi vähän hitteriin, käski Moosesta ja Jaakua ryypyille ja sanoi:
- Te jalot miehet, te olette pelastannu minun henkeni surman suusta. Minä onneton ihminen millä minä palkihten hyvän työnne. Samalla hyppäsi hän Jaakoa kaulaan, anna anteeksi, veli kulta, anna anteeksi. Minä olen kovasa koulusa. Mailman ranta on tehny minusta miehen joka palkihten hyvät työsi. Torppas saat takasi, jonka olen oman voiton pyynnillä sinulta vienny. Kaksi lehmää navetastani minä talutan. Lähe kotomaalle kanssani rakas Jaako. Jumalan ja ihmisten tähden sen teen. Sinä rehellinen Jaako, annan anteeksi. Anteeksi vain, sydämestäni kajotkoon ijäisyyden rakkauden pohjattomaan mereen. Voitko unhottaa pahat työni vain Jumalan avulla. Ja minullaki on velkaa Jumalalle. Tarvihten

minäki Jumalalta anteeksi ja sinultaki, etten kaikkina aikoina jaksannu sinua rakastaa vaikka käskee Jumala. Ja omatuntoni rakastaa vihollisianiki ja rukoilla niidenki edestä. Niin mutta sinä rakas Jaako olet tuliset hiilet pääni päälle koonnu.

Jäykkä Jänkkä-Mooses katseli tulisilla silmillään kahta itkevää miestä katumuksen tuskissa ja lohdutettuna särjtetyllä sydämellä. Emme tiedä hänen elämäkertaansa ja onko hän koskaan ollut oikeassa ristin koulussa. Sen tiedämme, että kerran paistettiin hänenkin selkänahkansa saunan kiukaalla, josta oli onni saada juomarahojen sovinnoita. Hän oli köyhä, koska päivässä söi, mitä voittoja sai ja että moni köyhä on samaa mieltä kuin rikas pohatta.

Jäykkä Jänkkä oli kai kasvannut Siinain juurella, koska ei anteeksiannon pisaraakaan silmänurkasta lähtenyt. Vesi ja tuli, varmat vihamiehet ei armoa anna. Ja kipeästi se taisi lyödäkin. Eikä se Matti uskaltanut tuolta anteeksi pyytääkään, vaan täytyi vain kiitellä tuon hengellisen saarnan antajaa ja ryypyttää aika lailla. Ja se se olikin jäykän Mooseksen mielestä oikeaa sovintoverta. Ja vieläkin hän ylvästeli, että ei hän leikittele niin kuin airishmannit. Mutta tuta saa mitä on isänmaan vesa Amerikassa. Olkoonpa hän kansaa mustaa tai ruskeaa eli mitä hyvänsä. Ja luonnollista onkin, sillä viina teki hänen jäykän luontonsa oikeaksi jörriksi, jossa ei yhtään sivistyksen pilkkua huomattu.

Wieri vuosi vieri toinen
vieri kolmaski kamala.
Kuuhut vieri kukkumata
viikot ilmaisna ilota.
Aamut anto uutta huolta
päivät suilasi surulla
illat ilota läheni
yöhön synkkähän supistu.
Miksei unta yöllä tullu
levon aikana lepoa.
Miksi valvo vainutelle
unta antannu uralle
eihän valvo vaivutelle
eikä uuvuta unonen
kun on kaipio kamala
mieli itkunen ikävä
tuonne tuttunsa lähelle
asunnolle armahansa.

Mutta toisalta kangasti hänelle taas kurja kärsimisen ja puutoksen aika. Jaako tiesi, että hän ei voi pitää edes petäjäleipääkään joukolleen. Sillä hänellä ei ole yhtään omaa petäjää, jonka saisi kuoria. Nekin pitäisi kerjätä rikkailta eivätkä ne antaisikaan. Ja Matin lupauksia hän ei tiennyt uskoa. Ajatteli, ”että varkaan vala, huoran itku ja juomarin Jumalan palvelus on siis yhenlaisia”.

Ja olihan ne ajat Amerikassa vähän paranemaan päin ja luontokin on taipunut jo tuohon vieraaseen maahan. Sen tähden tuotti hän rakkaan perheensä Amerikkaan. Sillä ne kurjat ilottomat kärsimisen päivät, jotka hän vietti kylmän Rauhalan rakkaassa majasa, eivät koskaan haihtuneet hänen mielestään. Niille hän oli ikävöiden hyvästit heittänyt. Siellä hän oli nuoruutensa ensiaamuna saanut taistella tuota rohkeaa vihollista, pakkasta vastaan. Siellä suru ja rakkaus taistelivat ja toivat kokemuksia voitosta ja tappiosta. Siellä hän sai tuta armottoman lähimmäisensä kovuutta. Välistä myös hyväsydämisten ihmisten sääliä ja armeliaisuutta sekä hellän ja rakkaan kumppaninsa kärsivällisyyttä ja tyytyväisyyttä nälkään, alastomuuteen ja kivulloisuuteen.

Niin jätti tuo hellä Hannakin Rauhalan, joka oli jo osaksi toisen. Hänkin tunsi jo mitä maailma on. Mitä köyhyys, mitä alastomuus ja nälkä on. Mitä ovat lapset, jotka kärsivät puutosta lapsellisessa viattomuudessa. Joiden lapsellista sydäntä ei ollut elämän suru vielä painanut, vaikka kohta tiesivät hävetä alastomuuttaan. Tiesivät, että ovat repaleisia ja sen tähden lymysivät.

Vielä viimeisen kerran katseli Hanna riepu tuon taistelukentän yli. Entisyyden tunne valtasi tulevaisuuden tietämättömyyden aatokset. Kuihtuneet huulet värähtelivät niin kummallisesti. Ikään kuin tyytyväisyyden hymy olisi siintänyt vetisistä silmistään. Ja hänen vieno äänensä soinut tuon virren, jonka hän oli lasna oppinut:

Mitä mulle Jumala suopi
siihen tyydyn tääll’
jos ristin maljan tuopi
luotan Lunastajan pääll’

Kunhan vain olisi Jaakoni täällä. niin en lähtisi mihinkään. Tämä on rakasta, niin suloista. Jossa käki niin tyytyväisenä kukkuu, vaikka luonto ei ole hänellekään sallinut omaa pesää. Mutta ystävällinen isänmaa, Luojansa, puhdas luonto ja rakkaus, sitä hän laulaa. Voi minua, joka nyt lähden isänmaasta. Ei sillä, että sukulaiset minua itkee. Niitä ei ole. Mutta minä itken syntymämaalleni jäähyväisiä, kenties iäksi lähden. Ja hitaasti hän kyhäsi kiinni hajonnutta veräjä-riepua. Ja niin lähti vähillä voimillaan, että ainoastaan kerran saisi vielä nähdä sitä kumppania, jota oli luvannut rakastaa myötäja vastoinkäymisessä. Puolialastomat lapset ympärillä riensi hän päämaalia päin. Muutamia pienimpiä täytyi hänen kantaa sylissään, toisia taluttaa, isommat juoksi perässä laivalle.

Mutta turhaa oli Jaakon toivo, että meri-ilma tekisi häneen terveellisen vaikutuksen. Että haihtuisi ikä-

vä, joka oli jäytänyt jo hänen hellät naiselliset elinvoimansa kaikkina näinä murheen aikoina, Että katoaisi toivonsa nähdä vielä kerran rakastettunsa. Mutta häneltä jäi isänmaa ja se kumpu, jonka alla hän toivoi luunsa saavan levätä. Jonka alla rikas ja köyhä, ylhäinen ja alhainen saavat rauhassa levätä yhden arvoisena. Kamalalta tuntuivat nuo huuhtovat aallot, jotka uhkasivat toinen toisensa perästä peittää häntä ja kurjaa lapsilaumaa. Syvyyteensä synkät merimiehet astelivat sivu ilman vähintäkään sääliä häntä kohtaan, joka kalpeana makasi laivan ruumassa. Ja tuimat hyökyaallot vierittelivät hänen kipeää laihaa ruumistaan, jota itkevät lapset koettivat kaikin voimin pitää rauhassa. Kapteenin vihainen ääni ja vuoron kimeä pilli kuului vinkuvan vihurin seasta.

Kuka piti huolen lapsiraukoista, jotka eivät kyenneet hakemaan ruokaa eivätkä osanneet puhua muuta kuin suomea jota olivat äitinsä rakkaassa helmassa oppineet. Ei kukaan. Kokit siitä vähän välittivät. Joka ei hakenut ruokaa, olkoon syömättä. Vanha lääkäri näki, ettei hänen tautinsa ollut meritautia. Huolet olivat painaneet hänet tautivuoteelle ja osaksi niukka ravinto ja alastomuus. Turhaan tuo taitava lääkäri koetti antaa hänelle rohtoja. Ja yksi pienimmistä lapsista kuoli jo kurjuuteen, joka hänen täytyi jättää puulaakin haudattavaksi. Ja hiljaisten lyhyiden rukousten perästä suolainen aalto peitti hänen pienet maalliset jäännökset.

Tultuaan Amerikan Siljajärvelle, jolle oli rautatien matkaa, laiva kävi satamassa. Ja toisessa satamassa laiva otti ja antoi tavaraa. Tuossa jyskeessä oli tuo kurja joukko ilman ruokaa ja rahaa jossakin sivupuolella. Mustat neekerit paksuine huulineen kantoivat hänet pois tieltään paikasta, johon heidän täytyi panna jotakin tavaraa. Hänen vuoteensa oli kova laivan välitäkki, jota peitti vanha kivihiilipöly, jota lastiovesta vetävä ilman henki ja tuuli tuon tuostakin pölytteli hänen kuihtuneille kasvoilleen. Ja ympärillä hurjat merimiehet jyskäs ja rämisytti kottikärryjä ja muuta tavaraa.

Silloin muistui hänen mieleensä suloinen, köyhä koti, rakas Rauhala. Se tuntui niin rakkaalta, jossa hän elämänsä ensi päivät oli vaihetettu tyytyväisyyteen. Jossa hän oli saanut ihastella Jumalan antamien lapsien parissa. Siellä hän oli saanut päivän ponnistuksista väsyneen miehensä hikistä otsaa pyyhkiä pehmeällä kämmenellään ja levätä omalla olkivuoteella. Siellä hän oli kuullut tuhatäänisten lintujen laulavan kiitosta Jumalalalle, suloutta luonnolle ja rakkautta ystävilleen. Siellä hän oli kuullut Jumalan sanaa ja siellä tuo Mikkolan leski oli ottanut osaa hänen kärsimiseensä. Niitä kurjia päiviä ei hän enää muistanut, joita kovasydämiset ihmiset antoivat heidän kokea. Niitä ei hän muistanut.

Miksi kiroilette te merimiehet, jotka vaahtoisten aaltojen päällä vaellatte. Miksi mylvitte, te härät. Miksi hirnutte, hevoset. Onko teilläkin ikävä? Miksi minun täytyy vaeltaa tässä kamalassa seurassa viimeisiä päiviäni näkemättä rakasta miestäni. Taaskin seisahtui laiva kapean salmen rannalle, Huranjärven rannalla olevalle pysäkille nimeltä Sarmia. Sen kautta Allan-linja kuljettaa matkustajia Krant Trunk rautatietä. Tässä tapasi hän vanhan lyhyen ja lihavan miehen ja vaimon, jotka kiireesti kantoivat suurta kirstua hänen ohitsensa etsien itselleen ja kirstulleen rauhallista paikkaa. Hekin olivat siirtolaisia ja puhuivat norjalla sekoitettua suomenkieltä. Heidän katsantonsa näytti hartaalta ja säälivältä, ikään kuin heilläkin olisi ollut jotakin toivottavaa eli kaivattavaa ja kokemusta maailmassa.

Vähän ujostuneena kysyi hän heikolla äänellä, mistä vieraat on?
- Hammarfästistä Norjasta.
- Minne te menette?
- Hancockiin lapsiemme tykö. Norjalainen kysyi, te olette kai lantalaisia?
- En minä tiedä siittä nimestä, vaan olemme Pohjanmaalta Suomesta.
Norjalaisen hellä luonto murtui. Ei hän voinut sanaa lausua nähdessään tuon kurjan joukon, joka nälkäisenä laivan välikannella odotti.

Sitä satamaa, jossa heidän oli tapaaminen rakas isä, he näkivät kuinka Husonjärven rannoilla intiaanin lapset huikenteli ja intiaanivenheitä keikkui sen kaatuvilla kuohupääaalloilla ja tyytyväisinä soutaa lipsuttelivat muka sivistyneen kansan keskellä.
- Voi äiti, kuinka meillä on nälkä, valittelivat lapset heikon äidin ympärillä.
- Mitäpä siittä, ei ole mitä teille antaa, oli äidin vastaus.
Äidin joka oli kykenemätön jollakin viittauksella pyytämään mustilta merimiehiltä ruokaa.
- Eikö teillä polosilla ole edes ruokaakaan, kysyi norjalainen mummo.
- Ei sitte kuin isolta mereltä lähimmä. On jo melkein viikko aikaa, kun minä vielä jaksoin. Sain minä vähä merimiehiltä. Olis meillä vähä rahaa mutta, ei me osaa puhua. Ei me tiedä leivän nimiäkään.
Säälivä mummo löysi vielä pussistaan Venäjän jauhoista tehtyä merivedessä lionnutta leipää ja vanhaa silliä. Sen hän antoi heille. Kiitoksen ääniä kajahti useilta värähtäviltä huulilta.
- Jumalalle kiitos, vastasi mummo muuttaen äänensä vähän hartaammaksi.
- Kohtalon kovuus on kai teidätkin saattanut lähtemään isänmaalta, uteli ukko.

- Kohtalonko kovuus. Ei mikään kohtalo. Se on hellä rakkaus. Säälivä sydän, joka sykkää hellän vanhemman särkyneessä rinnasa. Onhan meillä rakkaita lapsia. Niin rakkaita Jumalan antamia, jonka elatusta on meidän hankkiminen. Se käy kipiää. Voi se käy kipiää kuin ne itkee kaulassani leipää, eikä ole antaa.
Norjalainen mummo painoi lihavan ryppysen kätensä rintaansa vasten ikään kuin sielläki olis käynny samoja kokemuksia.
- Eikö te olis voinnu heitä elättää kotomaalla.
- Kyllä me saimme jo koittaa sielläki, mutta pakkanen ja Matti ne vei armahtamatta kaiken elähyttävän toivonki. Huomispäivän suru alkoi jo tänään karmeana maistua ja näette hyvä vieras, tuon alastomuuten minusa ja nuisa lapsiraukoisa.
Mitään kokemusta ei kummallakaan ollut vielä tästä kultamaasta. Hanna kyllä tunsi jo muukalaisuuden tylyyttä, merimiesten raakuutta ja kielen taitamattomuutta, josta on jo puhuttu. Mutta norjalainen kyllä sopersi ruotsalaisen kanssa, että hän pärjäisi matkalla.

Polttava aurinko se alkoi taaskin laskeutua taivaan rannalla. Ja sen kirkkaat säkenet kimaltelivat Superian ja Torsjärven kuparin karvasta veden pintaa, jonka aallot vielä loiskivat laivan kylkiä. Ja piaan tuli satama, jonka laiturille laiva asettautui. Vähän väkeä seisoskeli laiturilla. Mutta eräs nuori mies käveli edestakaisin niin tuskallisena. Näytti, että hän pitkästyi laivan laituriin tuloa. Ja ensimmäiseksi hän oli jo laivassa.

- Voi, rakas äitini te olette, ja samalla hyppäsi kaulaan.
- Herra Jeesus oletko sinä Heikki. Lihava ukko tuli, ilosta punastuneena hänkin kääriytyi yhteen nippuun.
- Rakas poika, että kerran näimme.
- Isä, äiti, Jumalan kiitos tulitte onnellisena tänne.
- Terve poikamme.
- Jumalan kiitos, rakas äiti ja isä, kuului monta kertaa.
- Lukaut, katso itseäs, huusivat mustat neekerit, jotka vyöryttivät suurta rautalankarullaa. Ja se erotti heidän toisistaan. Ja niin ottivat tulijat tuon suuren arkkunsa ja lähtivät muistamatta muita turvattomia matkatovereitaan, joiden kanssa olivat vähän jo tutustuneet.

Mutta Jaakoa ei näkynyt, vaikka lapset kurkistelivat ja juoksivat sinne tänne. Kadonnut oli Norjan suomalaisetkin laiturilta. Mustat neekerit kantoivat sairaan vaimon kivestä tehdyn tavarahuoneen seinän viereen. Lapset seurasivat nyyhkien perässä ja Rauha pani vähän päänalusta hänen kiviselle vuoteelleen. Punainen ilta-aurinko paistoi nyt hänen kalpeille kasvoilleen punaisen värin. Ikään kuin sanoisi, minä olen rehellinen luontokappale, minä valaisen sinuakin kurjaa, ilahdutan sinua vielä viimeisen päiväsi illalla.

Niin sinähän se olet, joka nuoruuden aikana jo taistelit Pohjolassa, Rauhalassa. Sinähän se olet, joka halla-aamuna niin hartaasti minua odotit lämmittämään pientä kasvitarhaasi. Niin, sinä se olet, joka pehmeällä kämmenelläsi kuivasit rakkaan miehesi otsaa, joka työstä ja minun suloisuudestani kastui siinä kylmässä korvessa. Minä menen mailleni, hyvästi ystäväni. Vieläkin minä nousen taistelukentälle sitä lämmittämään ja tervehdin suloudellani. Mutta sinä Luojamme lapsi, täällä on sama Jumala, Luoja ylempänä kirkkaudessa minua hellempi, armahtavampi. Toivo piti, se ei unhoita, sille et ole muukalainen. Sen rakkaus ei katkea koettelemisessa paremmin kuin amerikkalainen sivistynyt ja neekeri. Se on vastaanottamassa paremmin kuin miehesi. Sillä on rakkaus turmelematon.

Niin katosi äkkiä tuo ihana illan aurinko. Sekin vanha ystävä meni pois. Se täytti Luojansa tarkoituksen. Eipä tiennyt sanoa, missä rakas kumppani on, eikä sen ollut määräkään. Onko sen jo vuoren syvyys haudannut tuolla kamalassa kaivannossa. Miksei se tule, että kerran näkisin. Että vielä kerran nostaisin heikon käteni hänen otsalleen. Että vielä kiittelisin häntä, joka lohdutti minua monissa kärsimisissä. Hoiti kivuissani, että kerran sanoisin hyvästi, Jumalan haltuun rakas mieheni.

Niin se illan aurinko oli kajonnu. Lapset itki ympärillä kurjuutta täynnä. Hellä äiti huokaili syvään viimeisiä huokauksia. Viimein ilmestyi mies, mutta se ei ollu isä, joka sanoi isän lepäävän hauvasa. Tämän kuultua äiti sanoi heikolla äänellä:
- Jumala teistä huolen pitäköön.

Ja viimenen kyynele putosi hänen silmistään jonka vieras maa kätki ja kuivasi. Mutta se kätki ja peitti hänen rakastettunsa rinnalle rauhan majaan ijäiseen Rauhalaan.

Käsikirjoitus Suomalaisen Kirjallisuuden
Seuran kirjallisuusarkisto,
Kalle Sahan arkisto

Sahan Kallen suku

Äidinpuoleinen suku

I. Jaakko Antinpoika Kotila s 1669 k 12.9.1744 Toholampi. Pso II vih.1714 **Maria Jaakontytär Nivala** s 1692 k 5.9.1762 Toholampi

II. Markku Jaakonpoika Isokotila s 16.4.1727 k 11.7.1791, Toholampi, talollinen. Pso vih. 21.12.1755 **Susanna Juhontyär Jämsä** s 1.3.1735 k 28.4.1809 Toholampi. Lapsia:
6. Anna 28.11.1765 (Äidinpuoleinen suku II/1)
7. Markku s 18.5.1768 k 22.6.1838 Toholampi. Pso vih. 1789 Susanna Matintytär Luoma s 21.3.1764 k 2.5.1809 Toholampi
11. Liisa s 28.5.1774 k 22.2.1808 Toholampi. Pso vih. 1800 Juho Matinpoika Koskela s 3.1.1778 Veteli
13. Marketta s 13.6.1780 k 9.4.1857 Toholampi. Pso vih. miehen II aviol. 1806 Tuomas Tuomaanpoika Linna e Seppälä e Uunila s 17.12.1769 Lohtaja

III. Anna Markuntytär Kotila s 28.11.1765 k 25.2.1819 Toholampi. Pso vih. 12.11.1789 **Juho Erkinpoika Hukari** s 2.1.1761 k 29.5.1809, vävy, talollinen. Lapsia:
3. Jaakko s 20.2.1796
4. Juho Nikunen e Kotila s 10.11.1806 k 17.9.1865

IV. Jaakko Juhonpoika Fors e Isokotila s 20.2.1796 k 7.11.1842 Toholampi, talollinen, sotilas. Pso vih. 27.4.1816 **Priita Aapantytär Asiala** s 2.2.1799 k 9.5.1879 Toholampi. Lapsia mm:
4. Priita s 26.12.1825 k 4.10.1866. Pso 26.12.1845 Jeremias Juhonpoika Jämsä s 17.10.1823 Kannus k 3.6.1868 Toholampi, vävy, talollinen
5. Anna Liisa s 24.7.1829 Sahan Kallen äiti, k 15.5.1855 Toholampi. Pso **Sakri Mikonpoika Saha e Oravala** (Isänpuolen suku II/4.)

Isänpuoleinen suku

I. Elias Erkinpoika Oravala e Ojala e Korpijärvi s 3.12.1757 Kälviä, k 8.12.1830 Toholampi.
Muuttanut Oravalaan 1827. Pso vih. Kannuksessa 3.11.1777 **Anna Heikintytär Tokola** s 5.5.1756 Kannus k 23.11.1828 Toholampi. Lapsia mm:
3. Erkki Välikangas s 14.4.1782 Kannus k 2.5.1855 Toholampi
5. Heikki Välikangas s 20.6.1787 Ullava k 8.3.1872 Toholampi
6. Maria s 25.2.1789 Ullava k 3.7.1851 Kälviä. Pso Matti Juhonpoika Passoja s 2.5.1819 Kälviä k 17.7.1824 Kälviä
7. Priita s 22.2.1793 Ullava k 5.3.1846 Ullava. Pso Antti Juhonpoika Huhtala s 11.8.1804 Kälviä k 6.10.1868 Kälviä
8. Mikko s 25.5.1795 Ullava (II)

II. Mikko Eliaanpoika s 25.5.1795 Ullava k 4.6.1857 Toholampi. Pso vih. 19.12.1824 Ullavassa **Susanna Iisakintytär Oravala** s 31.7.1805 Toholampi k 28.5.1858 Toholampi. Lapsia:
2. Anna s 3.9.1826 Ullava k 11.8.1886 Toholampi. Pso Matti Sakrinpoika Koskela s 9.2.1829 Toholampi k 23.2.1890 Toholampi
4. Sakri s 1.2.1830 Toholampi. Sahan Kallen isä (III)
5. Ananias s 16.9.1832 Toholampi k 12.12. 1899 Toholampi, talollinen, maakauppias (30)
6. Maria s 15.1.1835 Toholampi k 7.1.1882 Toholampi. Pso Erkki Erkinpoika Linna e Lahnalampi s 11.3.1828 Toholampi k 20.9.1879 Toholampi
8. Mikko s 6.11.1839 Toholampi
9. Juho Jaakko s 20.5.1841 Toholampi. Pso Mariaana Erkintytär Hirvikoski s 27.2.1846 Toholampi. Lapsia mm. **a)** Juho Jaakko s 15.11.1874 k 15.8.1943, pso Iida Maija Aleksanterintytär Kopsala s 26.3.1880. Heidän lapsia: Bruuno Ilmari, Jaakko Julius, SWvante Vilpas, Niilo Hemminki, Saara Kyllikki, Eelis Veikko, Aatto Johannes, Leevi Tapio, Martti Mikael, Kauko Ilmari, Kaarina Annikki, Niilo Ilmari. **b)** Ananias Alfred s 12.2.1877, kansakoulunopettaja. Pso Saara Myöhänen, kansakoulunopettaja
13. Hesekiel Parhiala e Oravala s 25.5.1851 Toholampi. Pso Amanda Kustaava Matintytär Parhiala s 7.3.1852

III. Kalle Fredrik Sakrinpoika Saha e Oravala s 24.6.1852 k 31.8.1933 Toholampi, kruununtorppari, kansanrunoilija, pso vih. Toholammilla 27.4.1873 **Johanna Aapantytär Bom,** s 11.12.1852 Lohtajalla, k 28.1.1905 Toholammilla.
1. Iida Sofia 30.5.1873 Toholampi, k. 18.1.1874
2. Juho Kalle s 20.5.1878 k 28.6.1907 Toholampi, pso 6.12.1902 Hilma Elisabet Matintytär Majamäki, s 14.11.1883 Toholampi. Lapsi: Eino Emil
3. Iida Olivia s 5.8.1880 k 7.11.1962 Toholampi, pso 18.9.1898 Kalle Fredrik Ananiaanpoika Ahokangas e Määttälä s 18.3.1874 k 7.7.1935 Toholampi. Lapset: Ensti Emil s 25.9.1899 k 31.5.1967; Eeli Valfrid s 30.5.1902 k 14.2. 1962; Aino Emilia 25.7.1904 k 26.5.1915; Maria Lyydi 2.3.1907 k 17.3.1927; Helmi Olivia s 18.12.1908 k 23.10.1985; Kalle Martti s 2.5.1911 k 14.10.1971; Taimi Amanda s 29.10.1913 k 27.11.1918; Impi Hellin Orvokki s 13.12.1916; Kaino Helvi Kaarina s 11.3.1921.
4. Hilja Johanna s 4.8.1882 Toholampi
5. Leimo Maurits s 23.10.1884 k 23.11.1884
6. Hymy Amalia s 6.10.1885 k 1903
7. Väinö Sanfred s 16.3.1888 k 1907
8. Lempi Lyydia s 12.10.1890 (Amerikkaan)
9. Aino Helmi s 19.4.1894 k 1906

II pso:
Amanda Aleksanterintytär Lahnalampi s 16.2.1864 k 27.8.1907, vih. 4.11.1905.
1. Anna Amanda

III pso:
Anna Liisa Juhontytär Jokela s 6.8.1867 Lestijärvi, k 19.6.1951 Toholampi, vih. 19.1.1909.

Aikaisemmin julkaistu tuotanto

Kaarle Krohn: Sahan Kallen runoja, Suomalaisen Kirjallisuuden Seura 1891.
Uusintapainos Toholammin kotiseutuyhdistys 1992

Aimo Kotila: Sahan Kalle, pienoiselämäkerta, Keski-Pohjanmaan Maakuntaliitto 1952

Lähteet

Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran kirjallisuusarkisto, Kalle Sahan käsikirjoituksia pääosa aineistosta

Toholammin kotiseutuarkisto, Kalle Sahan käsikirjoituksia

Keskipohjanmaa- ja Kokkola-lehti, Sahan Kallen julkaistuja runoja

Juhlajulkaisu Toholammin kirkkojuhlan johdosta 1911, runot: Vanhan kirkon purku, Kirkkoruno

Eri henkilöiltä saatu käsikirjoituksia ja runojen osia

Hautala Arto: Lampin ja Lestin suvut 1684–1900

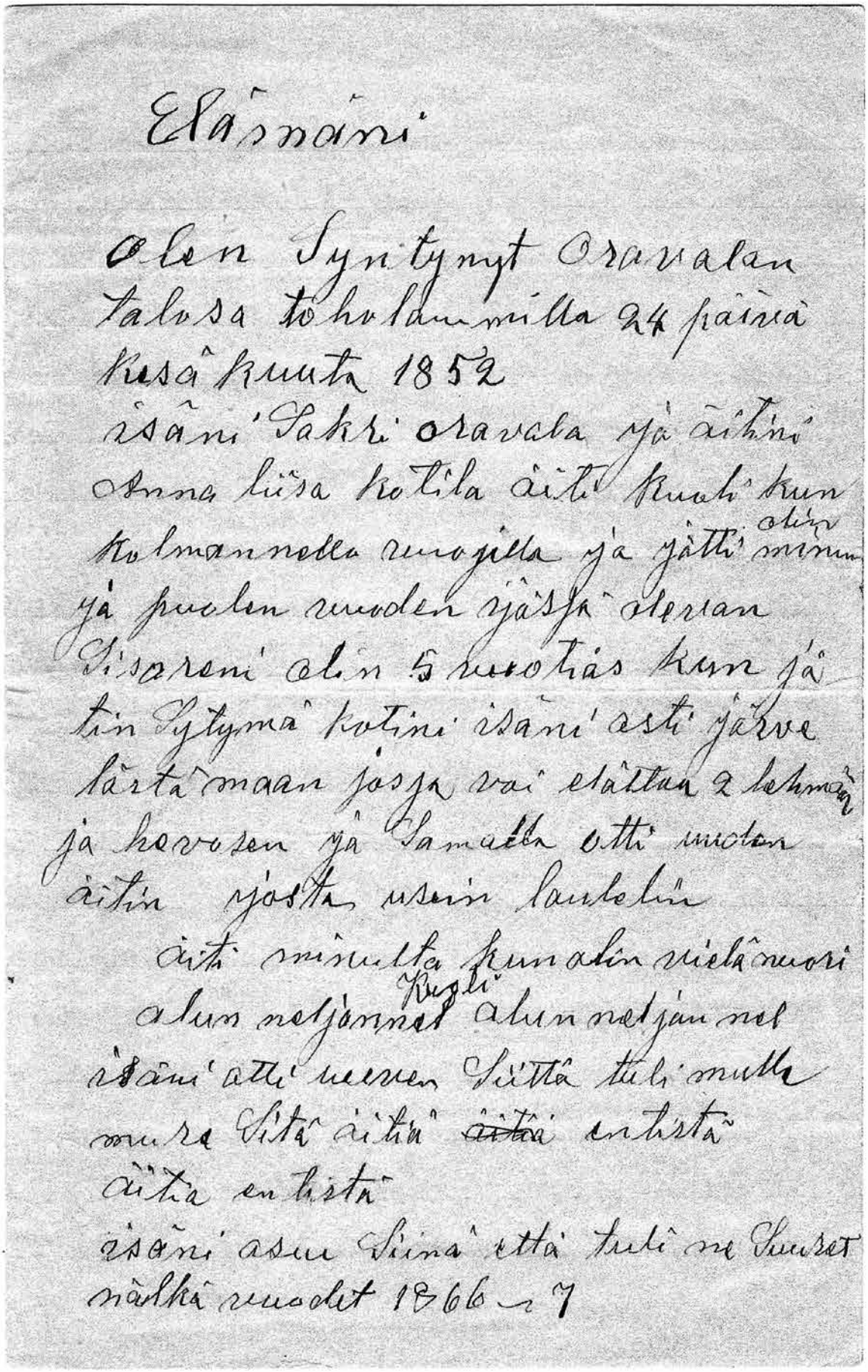

Elämäni

olen syntynyt Oravalan
talossa tohvalammilla 24 päivä
kesäkuuta 1852
isäni Jakki oravala ja äitini
Anna liisa kotila äiti kuoli kun
kolmannella minoilla ja jätti olin minun
ja puolen vuoden väsjä olevan
sisareni olin 5 vuotias kun jä
tin syntymä kotini isäni asti järve
lärtä maan josja vai elättää 2 lehmä
ja hevosen ja samalla otti uuden
äitin sjosta usein laulelin
äiti minulta kun olin vielä nuori
olen neljännet Kesäli olen neljän nel
isäni otti naisen siitä tuli minulle
muu sitä äitiä ~~äitää~~ entistä
äitiä en tiistä
isäni asui siinä että tuli ne suuret
nälkä vuodet 1866 – 7

Sahan Kallen käsialanäyte n. 80-vuotiaana, jolloin hän kirjoitti elämäkertansa SKS:n kirjallisuusarkistoa varten. Elämäkerran käsikirjoituksia on kaksi, joista tässä julkaisussa on käytetty pohjana hänen pitempää käsikirjoitustaan, johon on lyhyemmästä lisätty ne kohdat, joita laajemmassa käsikirjoituksessa ei ole. Koska omaelämäkerrat on kirjoitettu vasta Sahan Kallen vanhuuden päivinä, sisältävät ne joitakin muistivirheitä ja epäjohdonmukaisuuksia.

Kansanrunoilija Kalle Sahan hautamuistokivi Toholammin hautausmaalla paljastettiin juhannusyönä 24.6.1952 runoilijan syntymän 100-vuotisjuhlien yhteydessä.